

NEGENTIG JAREN
STAFSCHOOL, KRIJGSSCHOOL
EN
HOGERE KRIJGSSCHOOL

1868—1958

DOOR

E. R. d'ENGELBRONNER
Kolonel van de Generale Staf
Directeur der Hogere Krijgsschool

EXTRA-UITGAVE
VAN DE
VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP

69

N 175

A 3

69
NIX
A3

KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
POSTBUS 90154
4800 RG BREDA
076-273070

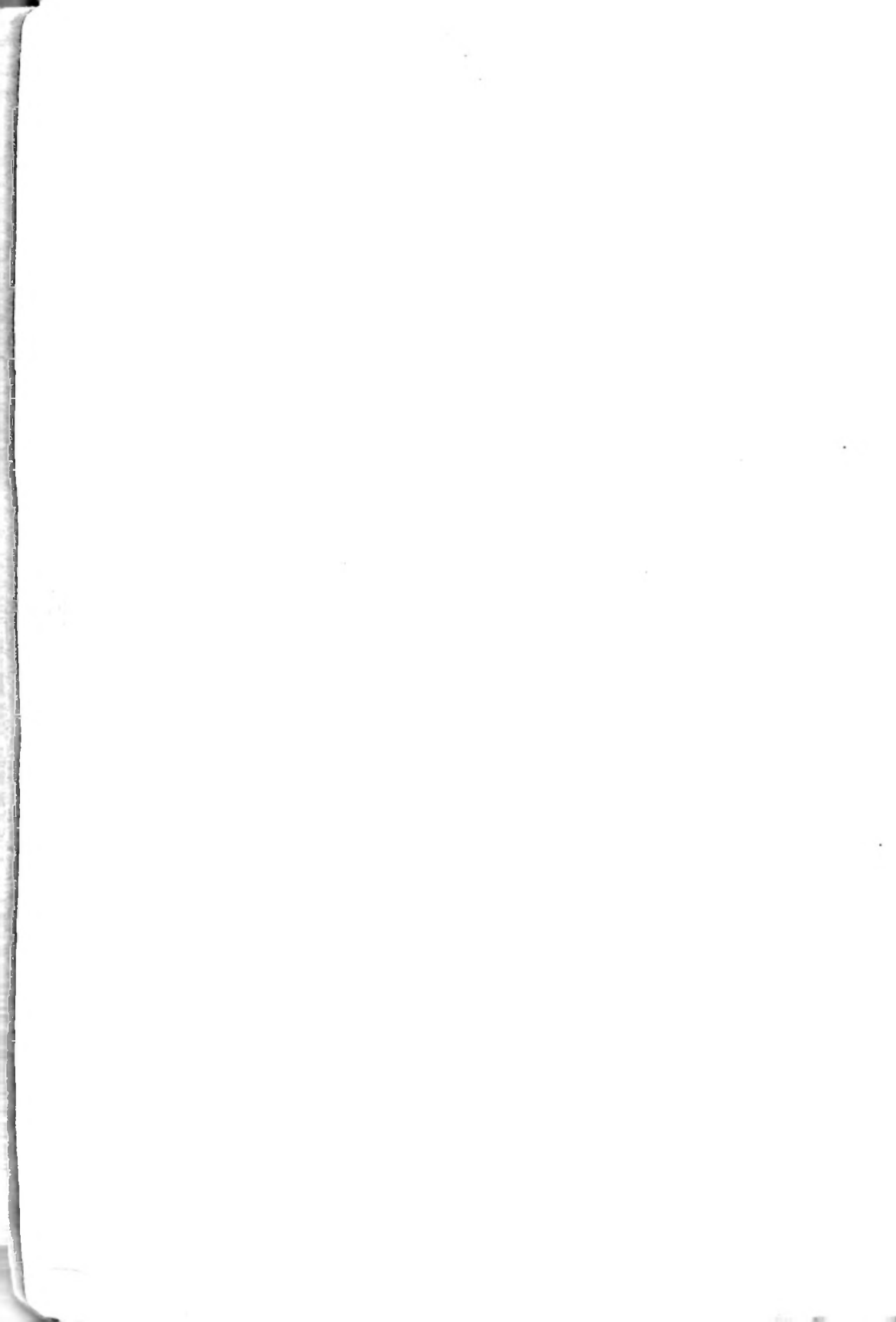
GELIEVE TERUG TE BEZORGEN (OF TE VERLENGEN) VOOR:

16 MAART 1996	
07 AUG 1999	

KMA/KIM

0027 4635

7250

NEGENTIG JAREN

STAFSCHOOL, KRIJGSSCHOOL

EN

HOGERE KRIJGSSCHOOL

1868 — 1958

VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP

OPGERICHT 6 MEI 1865

KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE

14530

BIBLIOTHEEK

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk I

Het voorspel 1

Hoofdstuk II

De voorlopige Stafschool te Haarlem (1 mei 1868 tot 1 nov. 1868) . 4

Hoofdstuk III

De Stafschool te Breda (1 nov. 1868 tot 1 nov. 1875) 5

Hoofdstuk IV

De Krijgsschool voor officieren te Breda (1 nov. 1875 tot 1 okt. 1878) 8

Hoofdstuk V

De 2e Afdeling der Krijgsschool te 's-Gravenhage
(1 okt. 1878 tot 1 nov. 1891) 10

Hoofdstuk VI

De Hoogere Krijgsschool te 's-Gravenhage
(1 nov. 1891 tot 1 aug. 1914) 15

Hoofdstuk VII

Het mobilisatie-tijdperk 1914 tot 1918 18

Hoofdstuk VIII

Tussen de beide wereldoorlogen 20

Hoofdstuk IX

Intermezzo 1940—1946 28

Hoofdstuk X

De H.K.S. na wereldoorlog II 29

Hoofdstuk XI

Andere activiteiten van de H.K.S. 38

Hoofdstuk XII

De duur van de Krijgskundige Studiën 41

Hoofdstuk XIII

De beloning 42

Hoofdstuk XIV	
De leerlingen	44
Hoofdstuk XV	
De leraren	46
Hoofdstuk XVI	
De Directeuren	49
Hoofdstuk XVII	
Een blik in de toekomst	50

BIJLAGEN

I	
Overzicht cursussen Staftechniek 1952—1958	55
II	
Overzicht Krijgskundige Studiën sedert wereldoorlog II	56
III	
Overzicht C-cursussen sedert wereldoorlog II	57
IV A.	
Overzicht lesstof Krijgskundige Studiën	58
IV B.	
Overzicht aan leerlingen Krijgskundige Studiën verstrekte opdrachten	59
V	
Overzicht oud-directeuren Stafschool, Krijgsschool en Hogere Krijgsschool	60
VI	
Litteratuuroverzicht	65

VOORWOORD

Gaarne voldoe ik aan het verzoek van de samensteller om dit jubileum-geschrift van onze negentigjarige Hogere Krijgsschool met enkele woorden bij de lezers in te leiden. Hoewel ik dit doe als voorzitter van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, door wier zorgen deze uitgave het licht ziet en die gedurende deze negentig jaar steeds door tal van personele banden met de jubilaresse is verbonden geweest, voel ik mij bij het schrijven van dit voorwoord toch in de eerste plaats oud-Krijgsscholier en oud-leraar aan de H.K.S.

Met grote dankbaarheid denk ik terug aan de drie jaar, van 1925—1928, die ik als leerling op deze inrichting doorbracht onder de voortreffelijke directie van de toenmalige luitenant-kolonels Van Munnekrede en Van Ermel Scherer en met de beide volgende directeuren, Jhr. Alting von Geusau en Van Alphen, als leraren tactiek en stafdienst. Hier heb ik leren werken, studeren en denken. Wat dit laatste betreft, moet ik bekennen, wat geschrokken te zijn door de mededeling, dat het groot aantal leerlingen thans noopt tot het uitreiken van „schooloplossingen”. Ik herinner mij, dat onze tactiekleraar er plezier in had, wanneer er zes oplossingen waren — wij vormden maar een klas van zes — met een zevende te komen, zonder ooit te pretenderen, dat dit de alleen zaligmakende was. Moge onze H.K.S. nooit ten prooi vallen aan de massificatie-waan van onze dagen.

Moge daarentegen de gouden zon, die aan de horizon van iedere krijgsscholier blinkt, steeds het teken blijven, dat men een wetenschappelijk gevormd, zelfstandig denkend man voor zich heeft, die voor geen enkele opdracht uit de weg gaat en zich overal doorheen slaat.

In één opzicht is het hogere militaire onderwijs sinds mijn tijd als leerling en leraar achteruit gegaan en wel recht tegen de ontwikkeling in. Voor de oorlog waren de H.K.S. en de Marine Krijgsschool in één gebouw gevestigd, de helaas door oorlogsgeweld vernielde voormalige geschutgieterij op de Nieuwe Uitleg. De twee directeuren werkten nauw samen, vele lessen en oefeningen waren gemeenschappelijk en het geheel, waarbij ook nog de Intendancecursus, vormde feitelijk één inrichting. Thans, nu allerwegen wordt gestreefd naar samenwerking, zelfs gedeeltelijke samensmelting der drie krijgsmachtonderdelen, zijn onze drie inrichtingen van hoger militair onderwijs ruimtelijk en wat duur en inrichting van het onderwijs betreft, geheel uit

elkander geraakt. Bij de oprichting van het Defensie Studie Centrum bepleitte ik reeds dit te maken tot de overkoepeling van de drie vorenbedoelde instellingen en alle vier in één gebouw onder te brengen. Naast ruimtegebrek was ook particularisme, een onzer nationale fouten, oorzaak, dat hiervan vrijwel niets terecht kwam. Het behoeft dan ook geen betoog, dat ik met de „blik in de toekomst” van Kolonel d'Engelbronner in beginsel ten volle instem, mede wat betreft het hierbij betrekken van het vierde defensie-onderdeel: de civiele verdediging.

Ik meen het bij deze enkele opmerkingen, waartoe de lezing van deze jubileumuitgave aanleiding gaf, te moeten laten. Moge de arbeid van de huidige directeur niet alleen velen weder in gedachten doen teruggaan naar de goede jaren, die zij aan de H.K.S. doorbrachten, doch er tevens toe bijdragen, dat deze instelling, in het belang van leger en volk, de belangstelling krijgt, die zij voor haar verdere ontwikkeling nodig heeft.

Valmeir.

M. R. H. CALMEYER,
Luitenant-Generaal van de Generale Staf b.d.

HOOFDSTUK I

HET VOORSPEL

Het heeft lang geduurd alvorens de pogingen tot het in het leven roepen van een reguliere opleiding tot generale stafofficier een min of meer blijvend succes mochten hebben. Redenen zijn daarvoor wel aan te voeren.

In de eerste plaats was de Generale Staf — althans wat wij daar thans onder verstaan — een stiefmoederlijk bedeelde instelling van geringe omvang. In 1814 opgericht, werd de hoofdtak aanvankelijk gevormd door het uitvoeren van de zgn. militaire verkenningen, terwijl de oorlogsvoorbereiding waartoe toch in de eerste plaats een Generale Staf geroepen zou moeten zijn, op de achtergrond bleef. De opleiding van het beperkte aantal kapiteins of luitenants werkzaam bij de Generale Staf geschiedde doorgaans bij de zgn. Verkenningbrigade, welker directeur beoordeelde of de aspiranten over eigenschappen beschikten welke hen geschikt maakten voor het dienen bij de Generale Staf, hetgeen er dus op neerkwam, dat de betrokkenen in de eerste plaats werden gewogen naar hun capaciteiten op het gebied van de verkenningen, zoals topografie, tekenen, enz.

Bij de in 1828 opgerichte Koninklijke Militaire Academie werd op verlang van Prins Frederik, Commissaris Generaal van het Departement van Oorlog, als leraar in tactiek en aanverwante vakken een officier van de Generale Staf aangesteld ¹⁾ aangezien het noodzakelijk werd geacht de cadetten bekend te maken met de dienst bij de staven. Daarnaast werden de officieren van de artillerie en de genie, alsmede de aspirant ingenieurs van de waterstaat na hun vier-jarige opleiding nog gedurende twee jaren in de gelegenheid gesteld aan de KMA hun opleiding te voltooien door deelname aan de zgn. „toegepaste studiën”. Ook oudere officieren van de andere wapens en diensten van de landmacht en beambten van waterstaat — mits voldoende onderlegd — konden deze „applicatie-cursus” volgen.

Dit was wel de eerste stevige poging om te komen tot hogere vorming van officieren, al lag de nadruk naar onze tegenwoordige smaak nog te veel aan de „technische” kant, hetgeen mede mag blijken uit de soort leerlingen waarmee de cursus in hoofdzaak werd bevolkt. Langer dan enkele jaren hielden deze „toegepaste studiën” echter geen stand; bij de herziening van het onderwijs aan de KMA in 1841 werden zij afgeschaft.

Gelukkig deed een terzake in 1844 gedaan voorstel van de toenmalige Gouverneur KMA Kolonel M. G. Seelig de cursus herleven, zij het in een ietwat andere — en ook meer doeltreffende vorm. Jaarlijks zou een tiental luitenants van de verschillende wapens worden toegelaten teneinde hun studiën in de krijgswetenschappen voort te zetten om zich voor de dienst bij

¹⁾ Kapt. Bn. Forstner van Dambenoy; hij mag dus wel worden beschouwd als de eerste leraar in tactiek en stafdienst.

staven te bekwamen en zich „voor te bereiden om meer waardiglijk hogere rangen te bekleden”.

De cursus zou 1 à 2 jaar duren, de cursisten mochten ten hoogste 32 jaar oud zijn, terwijl zij minstens 5 jaar daadwerkelijke dienst moesten hebben verricht. De Minister van Oorlog wees de kandidaten aan op voordracht van de korpscommandant; er werd dus geen toelatingsexamen gehouden.

Hoewel deze aan de KMA gebonden cursus — zij het met enkele onderbrekingen — tot 1870 wist stand te houden, veranderde haar karakter herhaaldelijk en — het is jammer het te moeten constateren — in het algemeen niet ten goede.

Op den duur bleef van een hogere vorming zelfs niets meer over, zoals bij wijze van voorbeeld mag blijken uit het doel van de cursus die van 1866/1867 werd gehouden, namelijk om een aantal van de troep afkomstige officieren „op te voeren tot het wetenschappelijk peil van die der KMA”, terwijl in 1869 — bij reorganisatie van de KMA zelf — weer de oorspronkelijke applicatiecursus voor ex-cadetten van de artillerie en genie in ere werd hersteld, ter completering van de inmiddels twee-jarig geworden KMA-opleiding.

De van de zijde van de leiding van de KMA ondernomen pogingen ter bevordering van een waarlijk hogere vorming van officieren — hoe loffelijk op zichzelf ook — hebben dus slechts zeer beperkte en geen blijvende resultaten kunnen boeken. Het succes moest van een andere kant komen, namelijk van die van de Generale Staf, die feitelijk ook de meest belanghebbende was.

De Generale Staf

Nu was de Generale Staf — zoals reeds werd opgemerkt — voorlopig zelf stiefkind. Een kleine zijsprong moge dit verduidelijken. De Chef van de Generale Staf generaal Bn. Nepveu werd naar aanleiding van verschil van inzicht met de toenmalige Minister van Oorlog op zijn verzoek met ingang van 15 april 1844 op non-actief gesteld en vestigde zich op zijn buiten Berg en Dal bij Amersfoort. De leiding van de Generale Staf werd door de Minister overgenomen en later — van 1850 tot 1868 — door het „Comité van Defensie”. Toen diezelfde Minister van Oorlog — generaal F. C. List — in maart 1848 aftrad, werd hij ad interim vervangen door generaal Nepveu, die daarna belast bleef met het „beheer” van de Generale Staf. In maart 1850 werd hem wederom de titel Chef van de Generale Staf verleend, — men zou denken dat alles nu weer in orde was — doch hem werd geen personeel toegevoegd en dan vervolgt Van Dam van Isselt²⁾, aan wie ik deze anecdote ontleen, laconiek: „zodat generaal Nepveu op zijn buiten bleef”. Pas in 1866 — nadat Pruisen de Koninkrijken Saksen en Hannover had overrompeld — werd de inmiddels 75 jaar geworden Chef van de Generale Staf, die nog steeds op zijn buiten woonde, in ere hersteld en daarmee ook het dienstvak. De functie van Adjunct Chef werd wederom vervuld en wel door kolonel Leclercq.

²⁾ W. E. van Dam van Isselt: „Zestig jaren Hooger Militair Onderwijs” (1868—1928); aan dit boekje is de inhoud van de eerste hoofdstukken in hoofdzaak ontleend.

Een jaar later werd de oude Nepveu, die toen ruim 50 jaar tot de Generale Staf had behoord, gepensioneerd en opgevolgd door de tot generaal majoor bevorderde Leclercq. Voor de hogere vorming van de officieren was dit een gelukkige greep!

Generaal Leclercq

Generaal Leclercq was van 1 januari 1857 af opgetreden als Directeur van de Militaire Verkenningen, die te Arnhem gevestigd waren. In deze functie had hij reeds getoond veel belangstelling te hebben voor een betere opleiding van jonge stafofficieren, terwijl hij bovendien inzag dat er een scheiding moest komen tussen militaire verkenners en stafofficieren. Zijn denkbeelden over een betere opleiding en een goede beoordelingsgrondslag konden zelfs door hem in practijk worden gebracht toen vier luitenants — volgens de KMA goede verkenners — bij de Militaire Verkenningen werden gedetacheerd, zonder dat hun uitzicht werd geopend op een toekomstige plaatsing bij de Generale Staf, zoals dat vroeger altijd het geval was geweest.

Hij gaf hun een cursus, waarin behalve tekenen en verkennen, verschillende andere onderwerpen ter sprake kwamen als: stafdienst, het uitwerken van marsregelingen en „dislocatiën”, het handelen met een veronderstelde troep en krijgsgeschiedenis.

Is het wonder dat Leclercq drie weken na zijn benoeming tot Chef van de in ere herstelde Generale Staf aan zijn Minister onder meer voorstelde om te komen tot een „*inrichting of school tot opleiding van officieren van het Stafkorps*”?

Het klimaat was gunstig, want ook in de Tweede Kamer van de Staten Generaal was de belangstelling gewekt; niet in het minst als gevolg van een door het Kamerlid De Roo van Alderwerelt ingediend amendement, dat tot strekking had te komen tot een reguliere opleiding voor stafofficieren en daarmee tevens tot een legale weg om bij het dienstvak van de Generale Staf te komen.

Tevoren geschiedde plaatsing bij de Generale Staf bij keuze, zonder proeftijd en dikwijls zonder voorbereiding, zodat daarbij niet zelden „*camaraderie, familiebetrekkingen en protectie*” de doorslag gaven of zoals een andere bron³⁾ vermeldt: „*Stafofficieren zijn er ten allen tijde geweest, prachtexemplaren in hun soort, die in 't gevolg van den aanvoerder zich onderscheidden door hun schitterend uiterlijk, hun naam, hun dapperheid, hun gave om zich aangenaam te maken, of hun protectie. Ze waren de nasleep van de aanvoerder, soms lastig en veeleisend en dikwerf de verborgen macht, die hem in zijn handelingen weerstreefde of verlamde: rem-toestellen of onbetrouwbare gidsen*”.

De voorstellen van generaal Leclercq werden in algemene zin door de Minister van Oorlog⁴⁾ overgenomen en ter goedkeuring aan de koning voorgelegd. In afwachting van de Koninklijke beslissing werd echter reeds op 1 mei 1868 de „school tot *voorlopige* opleiding van stafofficieren” opgericht.

³⁾ Onze Krijgsmacht door P. F. Bruinings, gep. luit.-kol.

⁴⁾ J. A. van den Bosch.

HOOFDSTUK II

DE VOORLOPIGE STAFSCHOOL TE HAARLEM

(1 mei 1868 tot 1 nov. 1868)

De cursus zou een jaar duren en ten hoogste zes leerlingen tellen, zulks omdat het onderricht zou worden gegeven aan een tafel met kaarten en blokjes ter beoefening van het „Kriegsspiel" en zes een geschikt aantal was om aan die tafel plaats te nemen.

Het onderwijs zou eenvoudig blijven en zou in hoofdzaak omvatten staf-dienst te velde en toegepaste tactiek.

Waarom naar Haarlem?

Hoewel tegelijkertijd werd beslist dat een zelfstandig zgn. „Stafbureau" te 's-Gravenhage zou worden gevestigd en het dus voor de hand scheen te liggen de Stafschool daarbij in de buurt neer te zetten, werd om geheel andere redenen Haarlem als standplaats aangewezen.

Het hoofdargument „*de officieren zouden buiten de residentie rustig kunnen studeren en de directeur kon er ook bedaarder de nieuwe school op touw zetten*" klinkt niet erg overtuigend, maar het wordt duidelijker wanneer wij bij Van Dam van Isselt lezen:

„Dat niettemin Haarlem voorgesteld werd, kwam nagenoeg zeker omdat majoor J. Schuurman van de G.S. daar woonde en dat de keuze voor directeur op hem viel, was daaraan toe te schrijven, dat men hem, door zijn overplaatsing van Haarlem naar Groningen de dupe van de reorganisatie van 1867 (Haarlem als standplaats ener Mil. Afd. opgeheven), helpen wilde. Hij had nl. te Haarlem, waar hij een fraaie villa met koetshuis c.a. bezat, zijn familie achtergelaten. Zó kwam de Stafschool aan haar eerste directeur en aan haar eerste standplaats!"

De vier nog van Leclercq's opleiding in Arnhem overgebleven luitenants (wier contereitsel in de leerlingenwachtkamer van de HKS hangt⁵⁾) werden als eersten aangewezen voor het volgen van de cursus en moesten daartoe van Arnhem naar Haarlem worden overgeplaatst om daar de lessen te volgen in een gehuurd bovenhuis boven de „Slagerij der Damiaten" in de Kleine Houtstraat, gesierd met een ossenkop als embleem!

Lang heeft deze Stafschool echter niet mogen bestaan. Nauwelijks twee maanden na haar *voorlopige* oprichting ging Minister Van den Bosch heen en werd deze als zodanig vervangen door generaal Van Mulken, die al spoedig sterk afwijkende inzichten bleek te hebben over karakter en omvang van de Stafschool. Insteed van de eenvoudige éénjarige cursus, voorgestaan door generaal Leclercq, wilde de nieuwe Minister een vierjarige cursus met zeer brede basis. De Minister won het pleit, generaal Leclercq nam ontslag en werd als Chef van de Generale Staf vervangen door..... de vroegere Minister van Oorlog, generaal majoor J. A. van den Bosch!

⁵⁾ A. Kool, de Bas, Nolthenius en Jhr. Laman Trip.

Naar Breda!

Per 1 november 1868 werd onder opheffing van de voorlopige Stafschool te Haarlem een Stafschool te Breda opgericht, waarbij de gedachte voorzat dat van de aldaar ter KMA en bij de applicatiecursus aanwezige middelen zou kunnen worden gebruik gemaakt. In zekere zin was nu de cirkel gesloten en waren KMA en stafopleiding weer verenigd.

De vier aanvankelijke leerlingen werden nu na hun reis van Arnhem naar Haarlem, van Haarlem naar Breda overgeplaatst, hetwelk voor althans één dier ongelukkigen met zich meebracht dat hij op 1 november voor drie huizen de huur schuldig was!

De eerste directeur, majoor Schuurman werd terzijde gezet als zodanig en — als overcompleteet wegens inkrimping bij de Generale Staf — weggeorganiseerd. Hij besloot, liever dan naar zijn wapen terug te keren, nonactiviteit aan te vragen. Ingaande 2 november 1868 werd deze verleend „*met bezwaar voor 's Rijks schatkist en in het genot van fourage voor 2 paarden.....*”

HOOFDSTUK III

DE VOORLOPIGE STAFSCHOOL TE BREDA

(1 nov. 1868 tot 1 nov. 1875)

Kapitein J. M. van der Star, per 2 november majoor van de Generale Staf, werd Directeur van de nieuwe Stafschool, die al spoedig veel te zwaar van opzet bleek.

Het toelatingsexamen

Het toelatingsexamen in 19 vakken, waarvan 6 wiskundevakken, schrok velen, zelfs de meest bekwame af. Al spoedig moest de Minister van Oorlog dan ook schrijven: „*Ik kan mij niet ontveinzen, dat de uitslag mij zeer heeft teleurgesteld. Het aantal officieren dat zich aanbood, bleef verre beneden verwachting*”. Een der aspiranten, gedurende verscheidene jaren leraar in de wiskunde aan de KMA, had vier wiskundevakken onvoldoende!

Reeds in 1869 werden de eisen enigszins verlicht. Niettemin slaagde in 1870 van de vijf examinandi slechts één, namelijk de toenmalige luitenant ingenieur W. Rooseboom, later Directeur van de HKS en ten slotte Gouverneur Generaal van Nederlands Indië. Een andere toekomstige Directeur — de kapitein van de Generale Staf Den Beer Poortugael — was inmiddels als leraar aan de stafschool verbonden, evenals kapitein J. N. A. Bn. Taets van Amerongen — die later ook Directeur zou worden.

Den Beer Poortugael moest overigens als auctor intellectualis van de nieuwe — te brede — opzet van de school worden gezien; immers bij het voorspel tot de oprichting was hij, mede ter behartiging van onderwijsbelangen, aan het Ministerie werkzaam.

Naderhand zou hij geroepen worden als Directeur het onderwijs in wat rustiger banen te leiden, om vervolgens als Minister van Oorlog het belang van een *drie*-jarige cursus — zonder succes overigens — te moeten verdedigen tegen de voorstanders van een cursus met een duur van twee jaar. Het kan verkeren!

Troependetacheringen en stafreis (verkenningstreks onder de Chef van de Generale Staf) dateren van die tijd. Van die troependetacheringen moesten de leerlingen verslag uitbrengen, hetwelk op den duur tot moeilijkheden aanleiding gaf. Somtijds werd over de dienst bij bepaalde wapenen of over het optreden van de troep geklaagd, wat tot netelige briefwisseling aanleiding gaf en in de ogen van de troep en officieren de detachering der leerlingen minder populair maakte. De leerlingen waren in hun oordeel niet steeds gematigd en bezonken, ja soms zelfs ongepast in hun eisen of oordeelvellingen. In 1893 zijn deze officiële rapporten afgeschaft, ik geloof terecht!

Het eindexamen

In 1872 vond het eerste eindexamen plaats, ten overstaan van een commissie onder de Chef van de Generale Staf generaal Booms, die voor deze jonge instelling bijzonder veel persoonlijke belangstelling heeft getoond. Van de vier leerlingen slaagden slechts twee, namelijk de kapitein A. Kool (later werkzaam in vele hoge legerfuncties) en eerste luitenant F. de Bas, de later zo bekend geworden krijgsgeschiedkundige. Zij verwierven daarmee recht op bevordering bij keuze. De niet geslaagde leerlingen „*voerden niettemin na 4 jaar studie veel meer in hun mars dan het gros der officieren; krachtens bestaande bepalingen bleven zij voorlopig luit. G.S.*”

De matige uitslag van dit eindexamen en de nog steeds geringe toeloop deden Directeur en Chef GS zinnen op verbetering van het onderwijs. Allereerst werd de Minister voorgesteld een derde staf-kapitein aan te stellen, omdat anders de twee reeds aanwezige leraren per week 26 lesuren in 8 verschillende vakken zouden moeten geven.

Naar Den Haag?

Bovendien werd gesuggereerd de Stafschool naar 's-Gravenhage over te brengen, omdat aldaar de Chef van de Generale Staf nauwer toezicht op de school zou kunnen uitoefenen. Voor het onderwijs in de landsverdediging kon worden gebruik gemaakt van het archief van het algemeen Stafbureau, terwijl Den Haag voor de militaire opleiding der leerlingen ruimere middelen opleverde; de terzake daarvan van de KMA ontvangen steun was beneden de verwachtingen gebleven.

De Minister van Oorlog — er waren voor de verplaatsing geen gelden op de begroting uitgetrokken en de Inspecteur der Genie kon de gewenste leraar (kapitein Eland) niet afstaan — ging niet in op de zo goed gegronde voorstellen.

Staking?

Deze afwijzing verwekte ontstemming, de Directeur vroeg om ontheffing en kapitein Taets van Amerongen vroeg ontheffing van het geven van enkele vakken, of eervol ontslag als leraar; het goed geven van onderwijs in vijf vakken achtte hij verder boven zijn kracht.

Ter illustratie van des ministers mentaliteit moge worden vermeld, dat deze voorstelde dat de leerling Roseboom (genist) les zou geven in versterkingskunst, een vak waarin hij later zelf nog examen zou moeten afleggen! De Directeur achtte dit voorstel van dien aard, dat hij schreef dat hij zich had „afgevraagd, of het met het onderwijs aan de Stafschool wel ernstig is gemeend”. Gelukkig voor de Stafschool, ging ditmaal de Minister van Oorlog (Delprat) op tijd heen, zijn opvolger Van Limburg Stirum wist de storm te doen bedaren door tóch de kapitein der Genie Eland (later gedurende 13 jaar Directeur Krijgsschool!) bij de Stafschool te plaatsen. Op verzoek van de Chef van de Generale Staf werd de verplaatsing naar Den Haag — in verband met de reeds verloren gegane tijd — voorlopig buiten beschouwing gelaten.

Nogmaals het eindexamen

Het tweede eindexamen, dat in 1873 werd gehouden, viel nòg slechter uit dan het eerste: *geen der drie leerlingen slaagde!*⁶⁾

In dat zelfde jaar werd luit.-kol. Van der Star Sous Chef GS en trad Den Beer Poortugael als Directeur op.

Het N.I.L.

Van deze tijd dateren de eerste contacten met het Nederlands Indische Leger (N.I.L.), waarbij aanvankelijk plannen hebben bestaan voor de oprichting van een afzonderlijke stafschool. Mettertijd brak echter de gedachte baan dat het om verschillende redenen vruchtbaarder zou zijn wanneer de reeds in Nederland bestaande Stafschool tevens dienstbaar zou worden gemaakt „*tot de hoogere wetenschappelijke en praktische vorming van officieren N.I.L.*” In 1876, te beginnen 1 nov., werden de eerste plaatsen voor „Indische” officieren opengesteld. Zij dienden zich voorlopig maar te behelpen met het bestaande onderwijs. Slechts voor land- en volkenkunde, ter vervanging van militaire aardrijkskunde en statistiek, zou een burgerleraar KMA worden aangehouden. Het is wel typisch dat deze beslissing hoofdzakelijk stoelde op de overtuiging, zowel van de Chef van de Generale Staf als van die van de Directeur, dat toch „*de grondbeginselen dezelfde waren*” en slechts ten dele uit gebrek aan degelijke bronnen (krijgsgeschiedenis, landverdediging). Het zou nog jaren duren voordat het onderricht aan de „Indische” officieren meer aan de voor hen geldende behoefte zou worden aangepast!

Eindexamens en vóórpromotie

Inmiddels gingen de examens door. In 1874 slaagde de enige leerling kapitein W. Rooseboom zó goed dat hij zonder uitstel bij de GS werd gedetacheerd en spoedig daarna ook geplaatst, doch voor het in dat zelfde jaar gehouden toelatingsexamen gaven zich slechts twee kandidaten op. Beiden slaagden, één hunner overleed ruim een jaar later.

⁶⁾ Twee hunner zijn later toch als Kapitein bij de GS geplaatst, evenals No. 4 van 1872! Een van hen bracht het zelfs nog tot Souschef GS en I.M.O.

In 1875 slaagde de enige leerling (luit. Prins) voor het eindexamen en werd bij keuze bevorderd tot kapitein; 11½ jaar later waren zijn tijdgenoten pas zover! In hetzelfde jaar werd *geén* toelatingsexamen gehouden — zoals de Minister mededeelde — „*in verband met aanhangige overwegingen omtrent een reorganisatie Stafschool.....*”; bij KB van 28 juli 1875 werd de Stafschool gereorganiseerd tot „*Krijgsschool voor officieren*”.

HOOFDSTUK IV

DE KRIJGSSCHOOL VOOR OFFICIEREN TE BRED A

(1 nov. 1875 tot 1 okt. 1878)

De Stafschool was in feite een mislukking gebleken, althans wat de aantallen afgeleverde abiturienten betrof: in totaal waren slechts vier leerlingen geslaagd, terwijl de toeloop bedroevend bleef. *Gedurende de zeven jaar van haar bestaan hebben in totaal slechts zeventien leerlingen de Stafschool bezocht!* Bij het intellectuele deel van het officierskorps was de school verre van populair, terwijl haar impopulariteit nog in ruime mate toenam toen de inderdaad exorbitante voordelen van de enkele geslaagden goed bekend werden.

Mede om deze reden leek een andere koers gewenst, doch ook om aan de inrichting een ruimere strekking te geven, door haar tevens dienstbaar te maken aan verhoging van het militair-wetenschappelijk peil, in het bijzonder van hen, die later in aanmerking zouden komen voor de hogere rangen. Tijdens de opleiding zou dan wel blijken wie bijzondere geschiktheid voor de Generale Staf bezaten.

28 juli 1875 verscheen het KB, waarin de oprichting van de „*Krijgsschool voor Officieren*” ⁷⁾ werd aangekondigd, ten doel hebbend zodanige hogere wetenschappelijke en praktische vorming te bieden „*als ten grondslag moet strekken aan het naar behooren bekleeden van de hoogere rangen in het leger of het vervullen van de verschillende dienstbetrekkingen bij den GS, de Int., enz., die tot de hoogere troepenleiding behooren*”. De School bleef onder toezicht van de Chef van de Generale Staf, terwijl de cursus drie jaar zou duren, die voor de Intendance één jaar. Geen bijzondere vóórpromotie werd in het uitzicht gesteld. De toelatingseisen waren wel wat verminderd, doch het examen bestond nog steeds! De te behandelen vakken bleven practisch dezelfde, al moest er wegens het terugbrengen van de duur van de cursus van vier op drie jaar natuurlijk worden gesnoeid.

De Intendance-cursus kreeg enkele nieuwe vakken. De duur van deze cursus werd reeds in 1877 van één op twee jaar gebracht.

⁷⁾ Hiermee was Nederland het Franse leger nog ongeveer een jaar voor. Aldaar werd de Ecole d'Etat Major in 1876 vervangen door de Ecole Militaire Supérieure: „la nouvelle école, réplique de la Kriegsakademie de Berlin, allait préparer ses officiers à de tâches d'Etat Major mieux comprises, et surtout leur inculquer les connaissances nécessaires à l'exercice du commandement, les préparer utilement à la guerre („l'Ecole Militaire et l'Ecole Supérieure de Guerre” P. Desbois en Lankan).

Bepaald werd, dat indien bij het toelatingsexamen, aspiranten de wens te kennen zouden geven tot het volgen van een *technische cursus*, van de tactische cursus een technische cursus zou worden afgescheiden. Hiervan is echter nooit iets gekomen.

Afschaffing van het eindexamen

Een belangrijk punt was het afschaffen van het eindexamen, uit overweging „*dat het onderwijs aan de drie-jarige cursus KS als het ware één voortdurend ex was, dat veel meer waarborgen opleverde dan een index kan schenken*”. Een waarheid, die nog steeds opgeld doet.

De lessen werden gegeven van 1 november tot 1 mei, terwijl de zomermaanden bestemd bleven voor detachering bij andere wapens.

Alles leek thans goed geregeld, alleen overbrenging naar Den Haag was nog een onvervulde wens; maar men had één zaak over 't hoofd gezien en daarvan maakte de politiek zich meester!

De politiek

De nog overgebleven leerlingen van de Stafschool, die zich indertijd op de oude voorwaarde (vóórpromotie!) hadden aangemeld, doch wie thans slechts de keuze werd gelaten tussen het zich onderwerpen aan de nieuwe bepalingen óf terugzending naar hun korpsen, waren niet bepaald ingenomen met de gang van zaken.

In het Voorlopig verslag (Tweede Kamer) op de oorlogsbegroting 1876 werd onder leiding van het Kamerlid De Roo van Alderwerelt vernietigende kritiek geleverd. De Minister verdedigde zich, door te stellen: „*Onze Staf-school mocht niet langer blijven bestaan; de promotiën, die daarvan het gevolg zouden zijn (Kpt. na 8 j. off. dienst) zouden gestrekt hebben tot groot nadeel van den goeden geest van het leger*”. De Roo van Alderwerelt zag echter in 1877 bij de herziening van de wet 1869 nopens de KMA zijn kans schoon om ten behoeve van de leerlingen aan de Staf- of Krijgsschool in het algemeen meer zekerheid te geven, door een en ander bij de wet te doen regelen. Op zijn aanstichten werd nu een nieuw ter zake dienend artikel in bedoelde KMA-wet opgenomen, als gevolg waarvan echter — hoe vreemd ook — de applicatiecursussen voor cadetten der artillerie en genie, èn de cursussen voor hogere vorming in één Krijgsschool werden ondergebracht. Zodoende werden onder één benaming twee volkomen heterogene instellingen aan elkaar gekoppeld. Dit was te vreemder, omdat de applicatiecursussen inderdaad aan de KMA gebonden dienden te zijn en dus te Breda moesten verblijven, terwijl het steeds in de bedoeling had gelegen de „*hogere vorming*” uiteindelijk naar Den Haag over te brengen.

De Roo van Alderwerelt deed overigens zelf weer een middel aan de hand om er uit te komen, door te stellen, dat het de taak van de Minister zou zijn „*om de tegenwoordige KS zoodanig in te richten, dat zij, door haar in 2 afdelingen te splitsen —, ook kan opnemen de cadets art en genie, die den 2-jarigen cursus KMA hebben volbracht*”.

Enkele maanden later was De Roo van Alderwerelt zelf die Minister en voerde hij inderdaad uit wat hij als Kamerlid had voorgesteld. Bij KB van

14 maart 1878 werd de inrichting der Krijgsschool geregeld en deze gesplitst in twee afdelingen!

De 1e Afdeling (omvattende de vroegere applicatiecursussen) bleef bij de KMA, dus te Breda gevestigd; de 2e Afdeling ging naar 's-Gravenhage. De nieuwe regeling trad op 1 oktober 1878 in werking.

HOOFDSTUK V

DE 2e AFDELING DER KRIJGSSCHOOL TE 'S-GRAVENHAGE

(1 okt. 1878 tot 1 nov. 1891)

De opzet van de nieuwe 2e Afdeling der Krijgsschool (de 1e Afd. zal ik verder buiten beschouwing laten) was in grote trekken als volgt. Zij zou behalve de algemene krijgskundige en intendancestudiën óók nog omvatten technische studiën voor artillerie- en genie-officieren, welke studiën eventueel weer in twee of meer afzonderlijke cursussen konden worden gesplitst. Later werd nog bepaald, dat de leerlingen van deze technische cursus(sen) te Delft in garnizoen zouden komen en dat zij aldaar de lessen in verschillende vakken aan de Polytechnische school zouden ontvangen. Deze cursussen zal ik verder niet in beschouwing nemen.

De duur van de krijgskundige cursus — en ook die van de intendancecursus — werd bepaald op twee jaar, waarvan per jaar 8 maanden les werd gegeven en de overige 4 maanden *konden* worden bestemd voor detacheringen. Tegenover de vroegere 3×6 maanden, stonden nu dus 2×8 maanden, hetgeen bij behoud van het aantal te doceren vakken, toch nog tot inkrimping van de stof noodzaakte.

Nog steeds het toelatingsexamen!

Het toelatingsexamen werd wederom vereenvoudigd (van de 19 vakken in 1868 waren er nog maar 6 overgebleven) zodat men inplaats van de destijds beoogde strenge selectie binnen 10 jaar tot het andere uiterste verviel: „*niemand behoeftde zich voortaan door de toelatingseisen te laten weerhouden; aangezien het vergelijkend ex afgeschafst was, hadden vooral onderen een zeer goede kans!!!*”

Eigenlijk klopte dit niet helemaal met hetgeen Minister De Roo van Alderwerelt wenste, namelijk „*.....zware eisen voor toelating GS, snelle bevordering, maar tevens terugkeer bij de troep bij bevordering ter verzekering van praktische bruikbaarheid*”. Hij stelde zich voor ogen een korps officieren van de Generale Staf met een kleine kern. In het leger zou echter een groter aantal gebrevetteerden beschikbaar moeten zijn, die geschikt waren om zo nodig stafdiensten te verrichten. Dus enerzijds zware eisen voor toelating, anderzijds grotere aantallen „*gebrevetteerden*”, d.w.z. zij die geslaagd waren voor een facultatief eindexamen of brevet-examen⁸⁾ — waarvan *een deel* jaarlijks voor

⁸⁾ Dit examen werd slechts eenmaal afgenomen nl. in 1878, de gedupeerde leerlingen Staf-school werden hiermee zo goed mogelijk gerehabiliteerd.

een tijd van twee jaar onder de bevelen van de Chef van de Generale Staf zou worden gedetacheerd, om dan bij gebleken geschiktheid de titel van Staf-officier te verwerven en daarmee het recht op het houden van een dienstpaard en het dragen van een onderscheidingsteken. Uit deze categorie zouden dan ten slotte de Generale Staf-officieren voortkomen! De Tweede Kamer kon zich echter in vele opzichten niet met deze voorstellen van de Minister verenigen, noch met hetgeen hij zich voorstelde met betrekking tot de 2e Afdeling der Krijgsschool!

Kritiek van de Tweede Kamer

De kritiek omvatte onder meer:

- verplaatsing 2e Afd. KS naar Den Haag ondoelmatig, deze plaats achtten men minder geschikt voor de studie;
- meer leraren benodigd (geen steun KMA), kostenverhoging;
- het bestaan van twee Krijgsscholen in strijd met de wet, welke van één KS sprak;
- verkorting cursus met verlenging van de duur van de wintercursus werd afgekeurd, de studiën zouden voortaan minder degelijk en doelmatig kunnen zijn, het programma te overladen; de vroegere afwisseling tussen 6 maanden wintercursus met 6 maanden zomerdetachering was van groot nut;
- het eindexamen werd niet practisch geacht, onder meer omdat geregelde beoordeling gedurende de cursus meer waarborgen schonk;
- men achtte brevet en onderscheidingsteken beloningen voor diensten, „welke wellicht bewezen” zouden worden en derhalve de invoering daarvan onjuist.

Een rekord!

Inmiddels was het 1 oktober 1878 geworden en werd te 's-Gravenhage de 2e Afdeling KS geopend. Kapitein Eland, sedert 1872 leraar aan Stafschool en Krijgsschool werd bij het Korps Ingenieurs, Mineurs en Sappeurs — dus *niet* bij de Generale Staf — bevorderd tot majoor en per 1 oktober benoemd tot Directeur 2e Afd. KS. Hij zou deze functie gedurende 13 achtereenvolgende jaren bekleden en daarmee een gelukkig nog steeds geldend rekord vestigen.

Weggestopt

Gemakkelijk heeft hij het — vooral in het begin — niet gehad! De 2e Afd. KS moest vooral een niet-aanstoot-gevend karakter dragen en werd daarom min of meer „weggestopt” achter de poort in het Noordeinde, vlak benoorden het Koninklijk Paleis in een door het Rijk van de Koning gekocht gebouw.⁹⁾ Zo werd onze hogere vorming ook in letterlijke zin in een hoek gezet. Het nieuwe gebouw telde al dadelijk ternauwernood een voldoende aantal vertrekken, terwijl vele kamers te klein waren voor het grote aantal

⁹⁾ Ter plaatse van het huidige koninklijk Huisarchief.

leerlingen dat nu per studiejaar mocht worden verwacht. Dit was te meer het geval, omdat van nu af inderdaad geregeld leerlingen van het Nederlands Indische Leger de Krijgsschool zouden bezoeken, na een tevoren in Indië afgelegd toelatingsexamen. Jaarlijks zouden zes plaatsen voor officieren van de „Koloniale” Landmacht worden opengesteld (3 inf en cav, 1 art, 1 genie, 1 kwartiermeester).

Voor de krijgskundige studiën h.t.l. kon het ongekend hoge aantal van 14 officieren worden toegelaten, voor de technische cursus te Delft één en bovendien nog 2 leerlingen voor de intendantecursus. Lang zou echter de vreugde niet duren!

Politieke crisis

Minister De Roo van Alderwerelt kon zelf op de vele bedenkingen van de Tweede Kamer niet meer antwoorden. Hij werd ernstig ziek en overleed op 30 december 1878. Het hoofddoel van de Kamer was geweest hem te treffen, de 2e Afd. KS vormde daarbij slechts de beruchte stok!

Ook toen hij zelf niet meer daarmee geslagen kon worden, werd de strijd voortgezet. Bij behandeling van de Nederlands-Indische begroting werd de post welke was uitgetrokken voor het hier te lande doen volgen van een wetenschappelijke opleiding door officieren van het N.I.L. „ten eenenmale overtollig” geoordeeld. Zo was er van 1 januari 1879 af geen geld meer om deze officieren de 2e Afd. KS te doen bezoeken. Dat zou trouwens ook moeilijk zijn gegaan, want op 16 december 1878 verwierp de Tweede Kamer bij behandeling van de oorlogsbegroting het artikel nopens de Krijgsschool. De strijd tegen de Krijgsschool (lees: tegen de Minister) werd onder meer gevoerd op het thema „*ce n'est que la guerre qui forme le guerrier*”, waarop de Chef van de Generale Staf en oud-Directeur van de Stafschool generaal Van der Star, in een open brief zeer toepasselijk een zin van Frederik de Grote stelde: „*Une mule ayant fait dix campagnes sous le Prince Eugène n'en serait pas devenue pour cela meilleur tacticien*”.

Schorsing

Ingaande 2 januari 1879 was er dus geen geld meer beschikbaar en werd de 2e Afd. KS bij KB met ingang van die datum *geschorst*! Alle aan de inrichting verbonden officieren kwamen ter beschikking van de Minister van Oorlog, die bepaalde dat „*aan de gedet. officieren — onder voorlichting van directeur en leraren — schriftelijk opdrachten gegeven moesten worden naar aanleiding van het tot dusverre genoten onderwijs*”. Officieel stonden alle lessen stil, maar al spoedig werd het oudste studiejaar ontboden in het schoolgebouw voor het officieus ontvangen van les. *In burgerkleding en achter neergelaten gordijnen!* „Men” mocht er immers geen kennis van nemen!

De nieuwe Directeur en Dr. Pareau — als leider van de intendantecursus — hielden inmiddels een pleidooi voor het wederom instellen van een *driejarige cursus* en tot opheffing van toelatings- en brevetexamen.

Een nieuwe Minister

1 februari 1879 — één maand na de schorsing — werd de ons bekende Den Beer Poortugael Minister van Oorlog. Op 28 mei nam de Tweede Kamer

zonder slag of stoot de definitieve oorlogsbegroting 1879 aan, de Eerste Kamer volgde op 21 juni en een maand later, op 24 juli, maakte een Koninklijk Besluit de schorsing ongedaan. Door de Minister werd bovendien een herzien ontwerp stafwet ingediend, dat nu ook een regeling betreffende de Krijgsschool inhield, op de voet van die van 1875. Dus een drie-jarige cursus krijgskundige studiën en een twee-jarige voor de Intendance; eindexamen, brevet en titel „stafofficier” vervielen.

Tot een openbare behandeling van dit ontwerp stafwet kon het echter niet komen. De Regering trad af, daarmee dus ook Minister Den Beer Poortugael (20 aug. 1879).

Weer een nieuwe Minister! De politiek ten top

Een der eerste daden van zijn opvolger — de kolonel der artillerie Reuther — was het intrekken van het ontwerp stafwet. Reuther was „geschutsspecialist” en een der hoofdmannen van de technische richting en van het vestingstelsel. Hij vond dat te weinig gelet was op de belangen der Wapenen en wenste geen uitzonderingstoestand in het leven te roepen met betrekking tot de officieren GS. De plannen tot een 3-jarige cursus terug te keren waren voor jaren van de baan!

Men ging nu een tijdperk tegemoet van maximum *bezuiniging*. Bij KB van 9 juni 1880 werd de duur van de cursus op twee jaar bepaald en er werd weer een *vergelijkend* toelatingsexamen ingesteld dat ten doel had „*te onderzoeken of de aspirant genoegzaam wetenschappelijk ontwikkeld is en voldoende militaire kennis bezit om de lessen met vrucht te kunnen volgen*”. Volgens Van Dam van Isselt is dat examen jarenlang afgenomen „*op een wijze, welke voor sommige vakken grensde aan het benepene (berucht was o.m. „wapenleer”!)*”.

Bij het zelfde KB werd aangekondigd dat de oprichting van een cursus voor de Intendance bij afzonderlijk besluit zou worden geregeld. Dat besluit verscheen op 7 september en bepaalde o.a., dat het bestuur over de „Cursus voor Intendance” werd opgedragen aan de Directeur 2e Afd. KS. M.a.w. twee min of meer zelfstandige inrichtingen van hoger militair onderwijs, overkoepeld door één en dezelfde commandant.

Wat de krijgskundige studiën betreft — zonder tijdperk van praktische oefeningen en zonder (legale) detacheringen —, was men nu toch wel weer in het slop geraakt, in hoofdzaak als gevolg van de onstabiele politiek. *Van 1868 tot 1879 volgden twaalf Ministers van Oorlog en vijf ad interim elkaar op!!*

Lichtzijden

Niettemin waren er ook hier lichtzijden en een gestadige, hoewel langzame vooruitgang. Zo werd eind 1883 door de Minister van Oorlog¹⁰⁾ bepaald, dat voortaan ook *staatswetenschappen* zouden worden gedoceerd, aldus de weg openend naar een opleiding op bredere basis. Drie jaar later werd het toezicht

¹⁰⁾ Weitzel.

over de 2e Afd. KS weer opgedragen aan de Chef van de Generale Staf, hetgeen voor de Krijgsschool gelukkig mocht worden genoemd.

Te betreuren was evenwel dat dit een gevolg was van de opheffing van de Inspectie Militair Onderwijs; de Inspecteur, generaal-majoor Den Beer Poortugael werd op non-activiteit gesteld. Hierdoor kwamen leiding en toezicht op het militaire onderricht in handen van „*een ondergeschikte op het DVO, zonder openbare verantwoordelijkheid, zonder uitwendige bevoegdheid en zonder rechtstreeksch gezag*”.

Weer de politiek

Nog meer viel het te betreuren, dat ook hier de politiek in het spel was. Immers, deze maatregelen waren een gevolg van de aanneming van een amendement op de oorlogsbegroting 1886 in de Tweede Kamer, ten doel hebbend de Inspecteur Militair Onderwijs persoonlijk te treffen in verband met zijn wijze van optreden als Gouverneur KMA, de functie welke hij tevoren had bekleed (1883—1885).

Inmiddels stond de politiek ook niet stil voor wat betreft de verdere vormgeving aan onze hoogste militaire onderwijsinstelling. Nadat reeds in 1863 door een der Kamerleden was aangedrongen op een regeling van het militair onderwijs bij de wet — zonder succes overigens — volgde in 1882 een tweede poging, in de vorm van een adres aan de Koning: „*De 2e Afd., nog wel de meest belangrijke, mist de noodige aantrekkingskracht; zij kan elk oogenblik gewijzigd, of gelijk de ondervinding heeft geleerd, geheel opgegeven worden*”. Ook deze poging had geen direct resultaat, doch het „*frappez, frappez toujours*” heeft toch ook hier wel iets bereikt. Want in 1888 verscheen eindelijk een wetsontwerp inzake het militair onderwijs!

Volgens dit ontwerp, dat overigens vrijwel geheel op de KMA was afgestemd, zouden KMA en de 1e Afd. KS samensmelten tot één militaire school met 3-jarige cursus en zou de 2e Afd. KS worden omgedoopt in „*Hoogere Krijgsschool*” de naam welke reeds in 1875 door Den Beer Poortugael was genoemd. In dit ontwerp was de mogelijkheid tot een 3-jarige cursus opengelaten, doch zelfs nog vóórdat een voorlopig verslag over het wetsvoorstel kon worden uitgebracht, trad wederom een nieuwe Minister van Oorlog op — van oorsprong een „*technisch*” artillerist¹¹⁾! Was het wonder — gezien de bestaande verhoudingen, dat nu de cursusduur op 2 jaar werd gesteld?

Belangrijke nota

Het Kamerlid (oud-leerling Stafschool en toekomstige directeur HKS) Rooseboom voegde bij het in 1889 verschenen voorlopig verslag een belangrijke nota. Hij pleitte daarin voornamelijk voor een bredere basis en voor uitbreiding van de cursus met 1 jaar, vooral met het oog op de praktische vorming. Hij bepleitte ook een 3-jarige cursus voor de intendance-studiën, met name omdat dan het krijgskundig gedeelte beter tot zijn recht zou kunnen komen. Vervolgens wenste Rooseboom de toelating tot de HKS bij de wet geregeld te zien, alsmede een wettelijke regeling voor de voordelen verbonden

¹¹⁾ Kolonel der Artillerie J. W. Bergansius.

aan het met goede uitslag doorlopen van de cursus (bevordering bij keuze). Zijn collega Kamerlid Seyffardt stemde geheel met de inhoud van Rooseboom's nota in, terwijl ook de oud-leerling Stafschool en kapitein der genie W. Cool (eveneens later directeur HKS) in zijn brochure „*De opleiding en hogere vorming in Nederland*” (1890) een warm pleidooi leverde voor een 3-jarige cursus. Hetzelfde was tevoren geschied door een andere oud-leerling, de kapitein van de Generale Staf Krayenhoff van de Leur, die kort na beëindiging van zijn leraarschap aan de Krijgsschool in een brochure „*Ons hoogste militair onderwijs*” (1889) bovendien een nogal felle kritiek had geleverd op methoden welke aan het onderricht aan de Krijgsschool ten grondslag lagen en daarmee in feite het beleid van de toenmalige Directeur Eland attaqueerde.

Kapitein Cool, puttend uit zijn tropenervaring¹²⁾ gaf ook een krachtige stoot in de richting van een meer gespecialiseerde opleiding voor de leerlingen die van het N.I.L. afkomstig waren. De geleverde kritiek had grotendeels succes!

HOOFDSTUK VI

DE HOGERE KRIJGSSCHOOL TE 'S-GRAVENHAGE

(1 nov. 1891—1 aug. 1914)

De Militaire Onderwijswet

De militaire onderwijswet van 21 juli 1890 bepaalde o.m. dat er een Hoogere Krijgsschool zou zijn, „bestemd tot vorming van officieren:

- a. in algemeen krijgskundige richting; alsmede voor de hogere troepenleiding en voor den dienst bij den Generalen Staf;
- b. voor den Intendance-dienst”.

In het belang „van de hogere vorming van officieren — bepaaldelijk ook in technische richting” — zouden door „Ons” nog andere voorzieningen worden getroffen.

Bepaald werd dat de HKS te 's-Gravenhage zou worden gevestigd, zulks ten gevolge van een amendement Rooseboom „opdat het voortaan aan een M.v.O. niet meer mogelijk zal zijn buiten de Wetgevende Macht om, dergelijke inrichtingen te verplaatsen”. Voorts werd nu wettelijk vastgesteld, dat de cursus drie jaar zou duren, terwijl bij de opsomming van de te geven vakken met een afzonderlijke opleiding voor de officieren N.I.L. werd gerekend.

Om aan het toelatingsexamen te mogen deelnemen, moest men ten minste vijf jaar dienst als officier hebben. De Minister behield zich voor officieren der zeemacht — w.o. ook te rekenen het Korps Mariniers — en bij uitzondering ook officieren van vreemde legers te vergunnen de lessen aan de HKS

¹²⁾ Hij diende van 1877 tot 1882 bij het N.I.L.

te volgen. Een eindexamen werd niet ingesteld, doch door de Minister zou steeds een commissie worden benoemd ter opmaking van een „*eindverslag*”.

Verder werd bij dezelfde wet het toezicht op de in die wet genoemde „*inrichtingen van Militair Onderwijs*” (dus ook op de HKS) opgedragen aan een opper- of hoofdofficier, die de titel van Inspecteur van het Militair Onderwijs (IMO) zou voeren en onmiddellijk onder de Minister van Oorlog kwam te staan. Laatstgenoemde bepaalde, dat de nieuwe toestand, wat de HKS betrof, op 1 oktober 1891 zou ingaan.

Kort tevoren, bij KB van 12 september 1891, werd het juist afgetreden lid van de Tweede Kamer luit.-kol. GS W. Rooseboom met ingang van 1 oktober van dat jaar benoemd tot directeur van de onderwijsinstelling, waarvan hij in zekere zin de geestelijke vader was. Hij kon nu in praktijk brengen hetgeen hem voor ogen had gestaan. Met zijn régime begon in feite een langdurig tijdperk van „gestadige ontplooiing”, dat zou voortduren tot het uitbreken van Wereldoorlog I.

Natuurlijk waren er wel veranderingen, zelfs ook strubbelingen, doch deze vermochten niet het eenmaal bereikte noemenswaard afbreuk te doen. Enkele voorbeelden mogen hier worden gegeven.

Het onderdak

Ernstig werd gezocht naar een beter en waardiger onderdak, dat bovendien groot genoeg zou zijn om in de toekomst (van 1 november 1893 af) de drie studie jaren te kunnen herbergen. Na veel moeilijkheden — zelfs een eventuele verplaatsing naar Breda (!) kwam weer op de proppen — viel eindelijk in 1895 definitief de keuze op de voormalige directeurswoning van de Geschutgieterij aan de Nieuwe Uitleg. Voorwaar een zeer gelukkige beslissing, welke tevens de vestiging van de HKS te 's-Gravenhage voor vele jaren verzekerde.¹³⁾

Andere cursussen op de H.K.S.

In 1899 deed de IMO de Minister het voorstel jaarlijks een aantal oudere kapiteins gedurende 3 wintermaanden te detacheren bij een te stichten of bestaande inrichting van militair onderwijs, om zich daar vaktechnisch verder te bekwamen. De toenmalige Directeur HKS (Staal) noemde verschillende argumenten tegen het houden van een dergelijke cursus aan de HKS. Een daarvan was, dat de HKS gedurende de wintermaanden daarvoor geen plaats bood, een ander dat de rang van de leraren niet hoog genoeg was om als leider op te treden.

Na wereldoorlog I heeft zich een dergelijke poging nogmaals voorgedaan, waartegen door de toenmalige Directeur (Van Dam van Isselt) eveneens krachtig front werd gemaakt onder het motto, dat de leraren reeds overbezet waren o.m. door allerlei belangrijk nevenwerk ten bate van de weermacht, doch ook omdat „*het karakter van het onderwijs HKS, dat een universeel, vooruitziend, ten dele filosofisch karakter dragen moet, te zeer uiteen (liep)*”

¹³⁾ Vermeld zij, dat in 1908 en daarna nog plannen hebben bestaan voor onderbrenging van de HKS aan het Bezuidenhout en ook nog op het Binnenhof (oude Kantongerecht).

met wat op bedoelde cursussen gegeven worden moet: reële, positieve kennis van reglementen en voorschriften met toepassing op concrete gevallen voor de majoorrang. Het is te ontraden, door één stel officieren tweërlei soort onderwijs met zeer uiteenlopend karakter te doen geven". Ik moge hier later op terugkomen.

Comptabiliteit

Op 1 mei 1895 kwam de volledige scheiding tot stand tussen de Intendance en de Militaire Administratie. Een gevolg daarvan was eerst het optreden van een majoor „Kwartiermeester van het DVO als leraar voor het vak legeradministratie", later van 1903 af gedoceerd als „comptabiliteit" door Mr. J. B. Kan, destijds Referendaris bij het Departement van Financiën en later Minister van Binnenlandse Zaken.

Tegemoetkomingen

In 1905 werd de verminderde toeloop van hen die van buiten Den Haag moesten komen in verband gebracht met het vervallen van de zgn. Residentie-toelage. Minister van Oorlog Staal (ook weer een oud-directeur HKS) deed — overeenkomstig een door hem in de Tweede Kamer bekendgemaakt voor-nemen — „*dusdanige voorzieningen treffen, dat niemand om financiële redenen de studiën HKS zal behoeven achterwege te laten*". Dientengevolge werden in 1907 de leerlingen twee jaarlijkse vergoedingen toegekend respectievelijk voor het aanschaffen van boeken (deze toelage ad f 100,— bestond reeds sedert 1884) en f 200,— als tegemoetkoming in onkosten van verhuizing, detachering enz.

Naar een universiteit?

In 1908 werd weer eens een (zwakke) poging gedaan de Krijgsschool te doen verdwijnen. In het voorlopig verslag op de oorlogsbegroting 1909 werd namelijk de vraag gesteld of het niet mogelijk was voor het onderricht aan de HKS, onderwijs aan een universiteit in de plaats te doen treden. Als nevenvoordeel zou daarbij worden bereikt, dat de belangstelling voor militaire vakken bij burgers zou kunnen worden verhoogd. Succes heeft deze poging niet gehad, omdat — zoals de Minister antwoordde — het feit dat aan de HKS onderwijs werd gegeven in enkele universitaire vakken, niet haar in feite vaktechnisch karakter wegnam: „*alle niet-militaire vakken, die er worden onderwezen, kunnen niet anders zijn dan hulpwetenschappen voor de Krijgskundige en Intendance studiën*".

De toeloop

Pogingen werden gedaan de toeloop tot de HKS te stimuleren, onder meer door een voorstel het toelatingsexamen te laten vervallen (aanwijzing door de Minister op voordracht van de Inspecteurs uit de „besten van de goeden") en door waarborgen te geven, dat zij die met succes de studiën voltooiden, werkelijk daarvan de (o.m. geldelijke) vruchten zouden plukken.

Hoewel juist toen (weer eens) een oud-Directeur HKS Minister van Oorlog was (W. Cool), deze toegaf dat het bestaande stelsel geen ideale uitkomsten schonk en hij bovendien vroeger directe voordelen voor de zware inspanning had bepleit, mocht deze poging evenmin enig succes verkrijgen.

De Directeur

De Directeuren, die voorheen steeds bij bevordering tot kolonel werden overgeplaatst — hoewel de organisatie sprak van „een hoofdofficier van de Generale Staf” konden nu ook in die hogere rang als zodanig worden gehandhaafd. De eerste die deze eer te beurt viel was de latere Minister van Oorlog W. Cool, die in 1905 tot kolonel werd bevorderd, aanvankelijk echter..... zonder kolonelstraktement! Eerst ruim zeven maanden later — toen Minister Bergansius door Minister Staal (oud-Directeur) werd vervangen, werd hij ook in het genot dáárvan gesteld!

Technische en juridische vorming

In 1910 kwam een 3-jarige technische opleiding voor officieren van de artillerie tot stand, waarbij het zwaartepunt aanvankelijk werd gelegd op de studiën aan de Technische Hogeschool te Delft, later echter op de Artillerie Inrichtingen. Vijf jaar eerder was reeds een rechtskundige cursus in het leven geroepen, doch was vóór zij zelfs maar in werking kon treden opgeschort en even later opgeheven.

Eerst in 1921 en 1922 zouden beide onderdelen van hogere vorming — doch buiten de HKS om — hun min of meer definitieve vorm krijgen.

31 juli 1914 volgden alle leraren en leerlingen hun mobilisatiebestemmingen, op 1 augustus volgde de Directeur (Van der Hoog) en werd de HKS geschorst. Het gebouw werd onmiddellijk in beslag genomen voor het stafkwartier van de 1e divisie.

HOOFDSTUK VII

HET MOBILISATIE-TIJDPERK

(1914—1918)

Toen de oorlog langer duurde dan velen hadden verwacht, bleek langzamerhand wel de behoefte aan voortzetting van het hoger militair onderwijs. Vooral in het toenmalige Nederlands-Indië nam de animo om de krijgskundige en intendance studiën te volgen sterk toe, deels wellicht te verklaren door het feit dat het in die jaren onmogelijk was op andere wijze naar Europa te gaan! Bovendien verbleef nog een aantal cursisten N.I.L., dat de studiën niet voltooid had, in Nederland.

Van de zijde van de Minister van Koloniën werd dan ook sterk aangedrongen op in ieder geval gedeeltelijke heropening van de HKS. Aanvan-

kelijk zonder resultaat, omdat de O.L.Z. geen kans zag een aantal oudere beroepsofficieren aan de dienst te velde te onttrekken, teneinde als leraar op te treden. Eindelijk, in het voorjaar 1917 werd een verkorte cursus georganiseerd voor de leerlingen van het derde studiejaar N.I.L. Daarna volgden meer van dergelijke cursussen en werden successievelijk alle leerlingen die reeds tevoren onderwijs aan de HKS hadden ontvangen „afgewerkt”. Van daar de naam „afwerkingscursussen”, welke deze korte cursussen kregen.

Begin 1918 — toen de directe verbinding met het moederland was verbroken — werd als tijdelijke maatregel in Bandoeng een leergang HKS geopend onder de toenmalige luit.-kolonel van de GS J. C. Pabst (later generaal-majoor en gezant te Tokio). Begin december werd zelfs een begin gemaakt met een tweede jaar.

1 maart 1919 kon echter de tijdelijke leergang te Bandoeng worden opgeheven omdat het gebruikelijke onderwijs aan de HKS te 's-Gravenhage kon worden hervat.

Twee of drie jaar?

Tijdelijk was men in 1918 afgestapt van een reeds gedurende lange tijd standhoudende mening omtrent de duur van de cursus aan de HKS. Van Dam van Isselt zegt terzake: „*Het historisch element had in die veelbewogen tijden zijn waarde t i j d e l i j k verloren; anders is voorkeur voor een 2-jarige cursus moeilijk te verklaren*”.

Het bleek inderdaad een tijdelijke aberratie te zijn, want de 1 nov. 1918 begonnen tweejarige cursus was pas twee maanden aan de gang, toen de Minister van Oorlog liet weten „*De gehele opleiding zal minstens voorlopig blijven zoals zij is*”, daarmee bedoelend dat de drie-jarige cursus in ere werd hersteld. De reeds begonnen cursus werd nog beschouwd als „afwerkingscursus”.

Weer de toeloop!

Door de Minister werd op 20 dec. 1917 benoemd een „Commissie voor de hervorming HKS”. Deze commissie, op 25 oktober 1918 wederom opgeheven, sprak zich o.m. uit voor bepaalde maatregelen, ter stimulering van de toeloop. Geen onderscheidingsteken of brevet werd voorgesteld, doch wél een jaarlijkse toelage, indien althans categorie A of B werd behaald.¹⁴⁾ Eventuele detachering onder de bevelen van de Chef van de Generale Staf of de Hoofd Intendant zou geschieden onmiddellijk aansluitend op de studiën aan de HKS en niet zoals tevoren gebruikelijk was, enkele jaren nadien (verhuizingsweeën). Zij die na de detachering een goede beoordeling ontvingen, zouden een voorsprong in bevordering van enige jaren krijgen. Zoals te doen gebruikelijk hadden deze adviezen echter geen onmiddellijk gevolg.

De Hoogere Marine Krijgsschool

Inmiddels werd op 1 november 1918 een zelfstandige, doch nauw met de

¹⁴⁾ De abiturienten werden aan het eind van de studiën gerangschikt in categorieën A, B of C.

HKS gelieerde Hoogere Marine Krijgsschool opgericht (de officiële oprichting vond eerst plaats bij KB 7 januari 1921). Daarmee werd een reeds lang bij velen bestaande wens vervuld om de twee Krijgsmacht delen — i.h.b. gold dit ook voor het N.I.L., dichter bij elkaar te brengen. Zodoende werd tussen hen die voorbestemd waren voor het vervullen van hogere functies bij zee- en landmacht een band gelegd van wederzijdse vriendschap en waardering, welke in feite onontbeerlijk is en de krijgsmacht in het algemeen slechts ten goede kon komen.

HOOFDSTUK VIII

TUSSEN BEIDE WERELDOORLOGEN

Vernieuwing

Na de gedwongen onderbreking was het allereerst zaak de opleiding aan de HKS weer vaste vorm te schenken, zulks op basis van een drie-jarige cursus. Het spreekt vanzelf dat verschillende vakken nieuw moesten worden ingevoerd, waaronder „loopgraven-oorlog”, later „stellingoorlog”. Verder „leer der oorlogsvoorbereiding”, aanvankelijk uitsluitend door de leraar staatswetenschappen gedoceerd en louter uit juridisch en economisch oogpunt behandeld. De vroeger 5 maanden durende troependetacheringen dienden als gevolg van gebrek aan troepen te worden teruggedbracht tot 3 maanden. Het verblijf aan de HKS kon dientengevolge met $\frac{1}{2}$ maand worden verlengd, terwijl de andere $1\frac{1}{2}$ maand werd bestemd voor andere nuttige detacheringen, waaronder een cursus motordienst, gedurende de wintermaanden gevolgd door een cursus autorijden.

Bij beperking van aantal en omvang van de schriftelijke opdrachten werd uitbreiding gegeven aan de door de leerlingen te houden mondelinge voordrachten. Daarbij werd vooral het vrij van gedachten wisselen ten zeerste aangemoedigd en van de leerlingen geëist dat zij zich in korte tijd in een hen onbekend onderwerp konden inwerken. Aantal en aard der practische oefeningen werden uitgebreid — ook tijdens het winterhalfjaar.

Geringe toeloop

De geringe toeloop (gedurende 11 jaar waren van de totaal 110 plaatsen krijgskundige studiën slechts 38 bezet!) bracht in 1921 de Directeur er toe de Minister voor te stellen de klassen aan te vullen door *aanwijzing* van andere officieren. Op dit voorstel ging de Minister niet in, doch wel bepaalde hij dat nog een tweede toelatingsexamen zou worden gehouden, dat inderdaad nog enige leerlingen opleverde!

Kans op het instellen van een beloning was vrijwel nihil, de Inspecteur Militair Onderwijs wenste het toelatingsexamen niet te laten vallen, dus bleef er niets anders over dan de exameneisen te verlichten om de toeloop wat te vergroten. Zulks geschiedde inderdaad, er zou minder formele kennis worden gevraagd. Bovendien werd voorgesteld de leeftijdsgrens der kandidaten wat te verhogen. In die geest werd door de Minister wel een toezegging gedaan, doch..... daar bleef het voorlopig bij.

1 april 1925 werd de functie van IMO wederom opgeheven, thans ten gevolge van bezuiniging. Daardoor kwam de HKS rechtstreeks onder de Minister om van 7 dec. 1927 af onder de Chef van de Generale Staf te worden geplaatst, die overigens reeds van 1919 af de bevoegdheid had gehad de lessen aan de HKS bij te wonen.

De Gouden Zon

Bij KB 2 november 1925 werd een onderscheidingsteken GS of Intendance ingevoerd, te dragen door degenen die de geschiktheid hadden verworven voor het betrokken dienstvak. Bij KB 10 januari 1927 werd de zgn. „vóórbevordering“ geregeld, ten doel hebbend officieren die bijzondere studien gevolgd hadden (óók technische hogere vorming of juridische opleiding!) „aanspraak“ (geen recht) te geven op bijzondere bevordering.

Zij die na afloop van de HKS geschikt werden bevonden voor een detachering onder de Chef van de Generale Staf of de Hoofdintendant (stage), konden voor één jaar voorpromotie in aanmerking worden gebracht, althans wanneer zij ook overigens als officier voor bevordering „bijzonder aan te bevelen“ werden geacht. Bij geschiktbevinding voor het dienen bij een der beide dienstvakken kon nog een tweede jaar vóórpromotie worden verleend!

Van Dam van Isselt merkt hierbij op, dat deze maatregel meer de belangen van de Staat en van het leger beoogde, doch dat niettemin ook de betrokkenen er door gebaat zouden worden..... „evenals“ — verzucht hij — „vermoedelijk de toeloop tot de HKS“. Dit laatste is tot het uitbreken van wereldoorlog II niet helemaal het geval geweest. Herhaaldelijk klaagden de Directeuren van de HKS over de slechte toeloop en werden door hen herhaaldelijk voorstellen gedaan ter verbetering.

De adspiranten en het toelatingsexamen

Reeds in 1926 moest de toenmalige Directeur rapporteren dat het wetenschappelijk peil der adspiranten te wensen overliet, terwijl verschillende kandidaten zich onvoldoende op het toelatingsexamen hadden voorbereid. Dit examen aan een bespreking onderwerpend, stelde hij dat de eisen van het schriftelijk examen niet zwaarder waren dan die van voorgaande jaren „terwijl het mondeling examen — als altijd — op rustige, welwillende en oordeelkundige wijze werd afgenomen“.

Trekpleister Den Haag .

Het in dat jaar gehouden toelatingsexamen had wel aangetoond, dat „tegenwoordig vele officieren door allerlei bij-omstandigheden“ naar de HKS werden gedreven. Zo deden twee luitenants van het Regiment Grenadiers examen, die beiden in de ranglijst zó hoog voor kapitein stonden, dat het twijfelachtig was dat zij — nu zij waren afgewezen — het examen nog eenmaal zouden kunnen afleggen. De Hoofdinstructeur van het regiment meende op de vraag waarom bij die heren de lust om naar de HKS te gaan zo laat kwam, te moeten aanvoeren, dat beide luitenants, van wie één een eigen huis in Den Haag bewoonde, in hoofdzaak examen deden om de zekerheid te hebben nog enige jaren in de residentie te kunnen doorbrengen!

Teken des tijds, de non-activiteit

Een ander — eveneens bedenkelijk — verschijnsel was, dat zich onder de aspiranten betrekkelijk veel officieren bevonden die op non-activiteit waren en er desgevraagd tegenover de Directeur rond voor uit kwamen, dat zij van hun „tegenwoordig traktement niet konden leven“ en daarom trachten een plaats op de HKS te veroveren teneinde zo spoedig mogelijk in activiteit te worden hersteld.

Verder was het opgevallen dat het aantal kandidaten voor de Intendance-cursus zo groot was, 9 voor 3 plaatsen (!) waarbij nog kwam dat van deze 9 officieren slechts één afkomstig was van de militaire administratie, de overige 8 van de wapens. „Vanwaar die plotselinge voorliefde?“ vroeg de Directeur zich af. Waarop hij zelf ten antwoord gaf dat men slechts naar de redenen kon gissen, doch dat men niet ver van de waarheid af zou zijn „als men ze toe schrijft aan de telkens opduikende berichten omtrent een ber-nieuwde afvloeiing van personeel“.

Velen zouden als gevolg daarvan de voorkeur geven aan de intendance-cursus omdat de kennis die zij daar opdeden hun het uitzicht opende in de burgermaatschappij gemakkelijker een behoorlijke betrekking te krijgen. Zo stond dus ook de toelating tot de HKS in het teken des tijds!

Nog steeds zinnend op verbetering

Zinnend op middelen ter verbetering, kwam de toenmalige Directeur tot de conclusie dat nòch verhoging der toelagen (f 300,— voor alg. studiekosten en f 100,— boekengeld per jaar¹⁵), nòch het afschaffen van het toelatingsexamen, daartoe nodig of aanvaardbaar was. Het laatste vooral omdat er te veel bezwaren en onbillijkheden verbonden schenen aan „aanwijzing“ van de kandidaten. Zo was een der aspiranten voor de intendancecursus door drie opeenvolgende chefs „als lijdende aan sufheid“ zeer ongunstig beoordeeld. Tijdens het examen echter was van sufheid niets gebleken; wèl dat bedoelde officier in de moeilijkste vakken de vragen dikwijls het eerst en goed beantwoord inleverde! „Indien de recruterij der Krijgsscholieren uitsluitend op voordracht zou zijn geschied, dan zou deze officier geen schijn van kans hebben gehad“.

Wederom werd nu aanbevolen de vooruitzichten voor hen die de studiën aan de HKS met vrucht zouden hebben doorlopen te verbeteren. Zo werd gesuggereerd bepaalde functies — waaronder ook zekere troepenfuncties — voor ex-krijgsscholieren te reserveren, hun één jaar vóórbevordering te geven, met de daaraan verbonden geldelijke voordelen en ten slotte een onderscheidingsteken in te stellen voor alle officieren die de HKS met voldoende uitslag zouden verlaten, dus dit niet slechts toe te kennen aan hen die met succes hun stage hadden volbracht, zoals te voren het geval was.

De Categorie C en de Zilveren Zon

Hiermee was het moeilijke vraagstuk aangesneden van de categorie die wèl

¹⁵) Thans zijn deze bedragen respectievelijk f 190,— en f 150,—.

de HKS met „voldoende“ uitslag had doorlopen, doch niet voor het volgen van een stage onder de bevelen van de Chef van de Generale Staf (c.q. de Hoofdintendant) in aanmerking kwam, een probleem dat nog steeds bestaat en waarvoor eigenlijk nog steeds geen bevredigende oplossing is gevonden. Minister Lambooy nam de voorstellen van de Directeur, luitenant-kolonel Van Munnekrede in algemene zin over, doch hield die omtrent de vóórbevordering „in beraad“. Zo werd de „zilveren ster“ (of zón) geboren, waaromtrent later meer.

Enige jaren later, in 1930, kwam kolonel Van Ermel Scherer, sedert 1928 Directeur HKS, met een klacht. Nu hadden zich slechts drie aspiranten voor het toelatingsexamen krijgskundige studiën aangemeld. Een der belangrijkste oorzaken van wijziging in geest en toestand van het officierskorps meende hij te moeten vinden in „de meer zakelijke opvatting, die ook de gewone maatschappij kenmerkt en die weer te geven is in de zeggwijze „v ó ó t w a t, h o o r t w a t“. Ook nu werd gezocht naar een oplossing in de zin van een betere beloning, met name voor de categorie der zgn. C's, dat is de categorie waarop overste Van Munnekrede ook reeds had gedoeld. Terecht werd opgemerkt, dat de C's wat wetenschappelijke ontwikkeling betreft vèr en vèr uitstaken boven nagenoeg al hun collega's bij de troep. Aangezien de Krijgsscholieren bovendien werden gerecruteerd uit officieren die — boven hun collega's — uitmunten door gedrag en dienstijver en bovendien theoretisch en practisch geschikt moesten zijn voor de dienst als luitenant bij hun wapen van herkomst, kon Van Ermel Scherer met recht stellen, dat de betrokken officieren „nà de officieren die het brevet voor de Generale Staf behaalden, vóóraan onder de beste en meest bruikbare officieren van het leger“ stonden, waarbij natuurlijk uitzonderingen den regel bevestigden.

Aldus voortredenerend, betoogde de Directeur dat ook deze categorie recht op vóórbevordering zou moeten worden gegeven, terwijl werd voorgesteld de toelating tot de HKS niet te beperken tot de luitenants, doch deze ook open te stellen voor kapiteins met maximaal 20 dienstjaren. De Chef van de Generale Staf reageerde met de mededeling dat hij geen voorstander was van het geven van rechten en dat de bevorderingswet voldoende mogelijkheden bood om de voor de hogere bevelvoering geschikte krachten tijdig naar voren te brengen.

Wel werd de toelatingsgrens verhoogd tot 20 dienstjaren en dat jaar een tweede toelatingsexamen gehouden, dat — na voorlichting vanwege de commandant veldleger (door divisiecommandanten en inspecteurs) omtrent de aan het volgen van de HKS verbonden voordelen — inderdaad redelijke resultaten afwierp. Althans meldden zich in dat jaar in totaal 14 kandidaten voor de krijgskundige studiën aan, van wie er 8 konden worden toegelaten.

Vóórbevordering

In 1933 richtte de op 1 nov. 1932 tot Directeur HKS benoemde luitenant-kolonel Jhr. Alting von Geusau zich tot de Chef van de Generale Staf — dus niet meer rechtstreeks tot de Minister van Defensie — met een hernieuwd voorstel om „iedere officier, die de HKS met minstens voldoende uitslag (zilveren ster) gevolgd heeft, één jaar vóórbevordering te geven“.

Nu was het vooral de slechte toeloop van de infanterie-officieren welke

zorgen baarde. Deze moest niet gezocht worden in gebrek aan ijver en toewijding der officieren, doch veeleer in de onregelmatige wijze van aanwerving en in de herhaalde afvloeiingen der laatste jaren, waardoor bij de aanwerving van infanterie-officieren weinig of geen selectie kon worden toegepast. Hoewel Jhr. Alting von Geusau van mening was dat „de meest afdoende manier om deze officieren toch aan de HKS te brengen zou zijn om het toelatingsexamen af te schaffen en jaarlijks de nodige officieren aan te wijzen”, wilde hij deze ingrijpende maatregel voorlopig nog ontraden.

Waarom geen animo?

Hij gaf er de voorkeur aan te trachten de bezwaren, die bij de betrokken officieren tegen een detachering aan de HKS bestonden, op te sporen en pogingen aan te wenden die te ondervangen. Zo was hem o.m. gebleken dat — voortvloeiend uit een overigens loffelijk streven het onderricht aan de S.R.O.I. op een hoger peil te brengen — jaarlijks één of twee ex-krijgsscholieren der infanterie (categorie C!) daarbij als leraar zouden worden tewerkgesteld. De toeloop van infanterie-officieren tot de HKS zou „vermoedelijk tot bijna nul dalen, indien een zo grote kans bestond, na afloop van de studiën aan de HKS, in het zo zeer ongeliefde garnizoen Kampen geplaatst te worden”.

De directeur vestigde ook de aandacht van zijn Chef op het feit dat de toelage voor algemene studiekosten — zonder dat terzake om zijn advies was gevraagd — door de Minister van Defensie was verlaagd van f 300,— tot f 200,— 's jaars: „waar de er bij betrokken officieren toch evenals alle andere ene procentgewijze vermindering van hun traktement ondergaan, wordt het als ene onbillijkheid gevoeld, dat deze officieren dubbel getroffen worden”.

Twee maanden later antwoordde de Chef van de Generale Staf dat Z.E. de Minister van Defensie van mening was, dat de door de Directeur HKS naar voren gebrachte beschouwingen geen nieuwe gezichtspunten opleverden, „welke een opnieuw in studie nemen van het vraagstuk betreffende de toeloop tot de HKS zouden rechtvaardigen”.

Een voorrecht!

Terzake van enkele door de Directeur HKS gestelde punten had Zijne Excellentie opgemerkt:

- a. *Al de kosten zouden voor niets zijn gedaan door iemand, die ten slotte het brevet voor de GS niet verwerft. Ik acht dit een onjuiste opvatting. Ernstige studie toch, doet men nooit voor niets. De belooning ligt hier in de verruimde blik op het dagelijksche arbeidsveld.*
- b. *De vermindering der jaarlijksche toelage als leerling der Hoogere Krijgsschool wordt als onbillijk gevoeld, omdat zij naast de salariskorting wordt opgelegd. Ik stel hiertegenover de grote geldelijke offers, die velen zich moeten getroosten, willen zij zich een paar jaar onverdeeld aan de studie kunnen wijden. Hiertegenover steekt de krijgsscholier wel zeer gunstig af. Traktement, dienstjaren, enz. gaan door. Gewone diensten (buiten de krijgsschool) worden niet gevorderd en een tegemoetkoming wordt verleend, zij het dan, dat deze laatste door de benarde toestand van 's Rijks schatkist ook moest worden ingekrompen.”*

Een op het eerste gezicht niet zeer sympathiek geluid! Toch is het wel eens goed de betekenis van deze nuchtere zinsneden tot ons te laten doordringen en te beseffen dat het inderdaad een *voorrecht* is aan de HKS te mogen studeren!

Afschaffing van het toelatingsexamen?

De inmiddels tot kolonel bevorderde Jhr. Alting von Geusau liet het echter niet bij zijn eerste poging om te komen tot maatregelen ter bevordering van de toeloop tot de HKS. Naast voorstellen overeenkomstig die welke wij reeds eerder tegenkwamen, het reserveren van bepaalde functies, toelage of gratificatie, vóórbevordering, nu een formeel voorstel tot afschaffing van het toelatingsexamen! Hij zag het toelatingsexamen als een van de oorzaken voor de geringe toeloop.

„Vooreerst komen vele officieren er niet toe om zich op de leeftijd van 28—35 jaar tussen hun gewone dienst door aan de arbeid te zetten, terwijl anderzijds het kleine aantal beroepsofficieren, dat nog over is, zoo drukken dienst heeft, dat er voor eigen studie niet heel veel tijd overblijft. Bovendien zien vele officieren op de genoemde leeftijd er tegen op om examen te doen, met de op dien leeftijd zeer onaangename kans — vooral ook onaangenaam tegenover het gezin — om afgewezen te worden.”

En verder.

„Ook komen meerdere officieren niet naar de HKS omdat zij hun particuliere omstandigheden, waaronder te verstaan „vastgeroest” zijn in een bepaald garnizoen om welke reden dan ook, te zwaar te laten wegen.”

Insteede van selectie door middel van een toelatingsexamen zouden de candidaten jaarlijks moeten worden „uitgezocht” door een commissie bestaande uit de C.V., de Divisiecommandanten, de Commandant van de Lichte Brigade, de Wapeninspecteurs en de Directeur HKS. De voor de HKS aangewezen officieren (die welke „genegen” waren behoeften niet steeds voor te gaan!) zou moeten worden medegedeeld, dat zij door eigen studie goed op de hoogte moesten komen van de vakken welke anders op het toelatingsexamen werden geëist. Bij gebleken tekortkomingen op dit punt zouden zij voor verwijdering worden voorgedragen.

Afschaffing van de zilveren zon?

Hoewel slechts zijdelings hiermee verband houdend greep de Directeur HKS de gelegenheid aan, enkele beschouwingen te wijden aan het zilveren onderscheidingsteken, dat naar zijn mening zeker niet door alle officieren werd gewaardeerd: *„Vele officieren zien daarin een soort bewijs, dat zij aan de HKS maar matig voldaan hebben. Ten bewijze hiervan diene, dat verschillende officieren, die tot het dragen van het onderscheidingsteken gerechtigd zijn, zulks niet dragen.”*

Temeer omdat dit zilveren teken voor de officieren van de intendance-studiën óók niet bestond, had Alting von Geusau overwogen of het zilveren embleem niet beter zou kunnen vervallen. In den vervolge zou dan iedereen die de HKS met voldoende resultaat verliet, gerechtigd zijn tot het dragen van het gouden embleem. *„Een mindere waardering naar buiten van de aller-*

beste officieren, dat zijn zij, die t h a n s het gouden embleem verwerven, vrees ik van deze regeling niet".

De reactie kwam pas ruim een jaar later, toen de Minister van Defensie in zijn brief van 5 februari 1936 o.m. liet weten, dat hij weliswaar tegenover een eventueel afschaffen van het toelatingsexamen — zo dit nodig was ter stimulering van de toeloop tot de HKS — niet geheel afwijzend stond, doch dat hij van mening was, dat „*de suggestie van genoemde Directeur geheel onvoldoende waarborgen bood*” met betrekking tot de *geschiktheid* der aangeezenen om het onderwijs met vrucht te volgen.

Een voorbereidende cursus

De Chef van de Generale Staf werd verzocht e.e.a. nader in studie te nemen. Deze vroeg daarop (13 februari 1936) de Directeur HKS diens mening over het instellen van een voorbereidende cursus welke aan de HKS zou kunnen worden gehouden met het ongeveer dubbele aantal leerlingen dat jaarlijks de krijgskundige studiën zou moeten volgen. Deze cursus van ongeveer 6 maanden (1 nov. tot 1 mei of 1 okt. tot 1 april) zou in de eerste plaats moeten dienen om de eenheid te bevorderen in de tactische opvattingen, om de deelnemers geschikt te maken voor leraar aan cursussen voor reserve-officieren en voor de dienst in de staven.¹⁶⁾

Hinken op twee gedachten

Vreemd genoeg suggereerde de Chef van de Generale Staf niet royaal om nu het toelatingsexamen te laten vervallen, doch meende hij dat aan het eind van bedoelde cursus zou moeten worden bepaald welke deelnemers zouden kunnen worden toegelaten tot het toelatingsexamen HKS. Indien zich hiertoe niet voldoende vrijwilligers voordeden, dan „*zouden de opengevallen plaatsen dienen te worden aangevuld uit deelnemers aan de cursus, die zich niet genegen verklaren voor het examen, doch voor het volgen van de studiën aan de HKS geschikt worden beoordeeld*”.

Nog geen week later rapporteerde de Directeur dan ook: „*U wenste de cursisten, die aan het einde van de cursus daartoe geschikt worden geacht, vergunning te verlenen om aan het toelatingsexamen deel te nemen. Zulks zal naar mijne vaste overtuiging wederom een zeer nadelige invloed hebben op de vrijwillige aanmelding om verder de Hogere Krijgsschool te volgen*”, en verder: „*.....omdat..... vooral voor de besten immers toch de grote kans ontstaat voor de HKS bestemd te worden. De praktijk zou dus worden, dat alleen de minst geschikten proberen via een toelatingsexamen de HKS te bereiken en dus bij slagen genomen zullen moeten worden*”.

Misverstand

Blijkbaar door een misverstand (?) (men vraagt zich af waarom deze zaak tussen de betrokken autoriteiten niet eens is doorgepraat!) ontwierp de Direc-

¹⁶⁾ Onze huidige cursus Staftechniek in statu nascendi!

teur HKS een programma, waarbij echter de door de Chef van de Generale Staf bedoelde vóór-cursus voor het 1e studiejaar in de plaats was gekomen. M.a.w. tot het 1e studiejaar zou een dubbel aantal leerlingen worden toegelaten, aan het eind daarvan verdween de helft en met de andere helft zou de studie in het IIe en IIIe jaar worden voortgezet. De Chef van de Generale Staf antwoordde 17 maart 1936 dat de door hem bedoelde voorbereidende cursus slechts ten doel had gehad de eigen studie van de kandidaten ter voorbereiding tot het toelatingsexamen te vervangen en dat derhalve verkorting van de eigenlijke cursus van de HKS niet in zijn voornemen lag.

Een week later kwam het bericht van de Directeur HKS waarin hij o.m. stelde dat het hem voorkwam dat de tactische vorming van troepenofficieren tot het bevelsressort van de C.V. behoorde en de HKS „voor deze cursussen niet het aangewezen orgaan” was. Bovendien zouden de officieren veel langer uit de troep worden gehaald dan in zijn eigen project, de beschikbare ruimte aan de HKS liet niet toe „deze cursus” naast de Krijgsschoolcursus in het gebouw der HKS te houden en tenslotte: „Het houden van de cursus aan de HKS zou de Directeur bepaaldelijk overbelasten.....”

Men krijgt bepaald wel een beetje de indruk dat het tussen de Directeur en zijn Chef niet helemaal boterde, hetgeen ook zou kunnen blijken uit het feit, dat de correspondentie pas werd hervat kort nadat een nieuwe Directeur was benoemd.

De ontknoping

Deze, luitenant kolonel Van Alphen, trad 2 november 1936 op en had kort daarna een onderhoud (eindelijk dus een gesprek!) met de Chef van de Generale Staf, naar aanleiding waarvan hij op 12 november terzake van de toelating tot de HKS de nodige schriftelijke voorstellen bij deze autoriteit indiende. Hij kwam daarbij eveneens tot de noodzaak het toelatingsexamen te doen vervallen en daarvoor — bij behoud van de drie-jarige cursus — in de plaats te stellen een „opleiding-cursus” — te houden in de zomermaanden — van 5 maanden (mei t/m sept.), onderbroken door veertien dagen verlof. Deze cursus zou dus „opleiden” tot de HKS en „tevens dienstbaar worden gemaakt aan de verdere vorming der beroepsofficieren, teneinde hen meer geschikt te maken voor het voortgezet onderricht aan reserveofficieren en, in oorlogstijd voor de dienst in staven”.

Zoals nu te verwachten was, werd het voorstel — in grote trekken — door de Chef van de Generale Staf overgenomen en de Minister van Defensie a.i. (Colijn) ter goedkeuring aangeboden (16 dec. 1936). Eerst in 1938 werd ingevolge het bepaalde in een Ministeriële Beschikking (Minister Van Dijk) van 15 juni de eerste voorbereidende cursus gehouden en wel van 1 aug. t/m 31 oktober.

Aan het tevoren nog gehouden toelatingsexamen namen voor de krijgskundige studiën h.t.l. slechts 6 officieren deel, van wie 4 werden toegelaten! De voorbereidende cursus omvatte 16 officieren, van wie slechts één niet tot de krijgskundige studiën werd toegelaten. In totaal bedroeg het jongste studiejaar krijgskundige studiën h.t.l. dan ook 19 leerlingen, een aanmerkelijke verbetering vergeleken bij de schamele overeenkomstige cijfers van het tweede en derde studiejaar, namelijk 6 en 5!

Dreigend oorlogsgevaar, een twee-jarige cursus

De donkere wolken van wereldoorlog II begonnen zich samen te pakken, als gevolg waarvan de behoefte aan goede stafofficieren toenam. Was het wonder dat reeds in hetzelfde jaar dat de voorbereidende cursus voor het eerst werd gehouden, uitdrukkelijk met behoud van de driejarige cursus, de eerste plannen werden gesmeed voor een versnelde opleiding van stafofficieren, resulterend in een twee-jarige cursus?

De Directeur HKS deed terzake verschillende suggesties, zoals:

- a. het lesprogramma opvoeren tot 45 ¹⁷⁾ lesuren per week;
- b. het verlengen van de wintercursus met drie maanden;
- c. het doen vervallen of inkrimpen van verschillende leervakken.

Alle drie suggesties werden aan een onderzoek onderworpen en ondeugdelijk bevonden, zodat bij handhaving van de doelstelling van de HKS het uitvoeren van een twee-jarige cursus moest worden afgeraden.

De Chef van de Generale Staf kwam daarop — naar het voorkomt terecht — met het voorstel door een combinatie van de drie oplossingen een aanvaardbaar resultaat te bereiken, zulks met behoud van een voorbereidende cursus met een duur van 3 maanden. Voorts verlenging van de theoretische cursus in beide studie jaren tot 7 maanden, uitbreiding van het aantal lessen tot ± 33 ¹⁷⁾ per week. Uiteraard zouden dan enkele vakken moeten vervallen of worden ingekrompen.

In deze zin werd inderdaad de twee-jarige cursus nog in 1938 ingevoerd met echter de uitdrukkelijke bepaling van de Minister van Defensie dat hij „*zoo spoedig mogelijk wederom tot het beproefde stelsel van een drie-jarige cursus*” wenste terug te keren.

Ook de reeds in 1937 begonnen cursus werd zodanig beknot, dat de betrokken leerlingen ingaande 1 februari 1940 (dus circa 1 jaar eerder dan aanvankelijk voorgenomen) zouden worden ontheven van hun detachering bij de HKS. Zover zou het echter niet komen, want op 25 augustus 1939 werd de Hogere Krijgsschool tijdelijk gesloten! Begin 1940 werden wel plannen opgesteld voor een gedeeltelijke hervatting van het onderwijs, doch deze konden niet meer ten uitvoer worden gebracht.

HOOFDSTUK IX

INTERMEZZO 1940—1946

Gedurende wereldoorlog II kon van hogere vorming in Nederland geen sprake meer zijn. In het toenmalige Nederlands-Indië bleek men echter de les van wereldoorlog I — gedurende welke pas in 1918 een tijdelijke cursus HKS werd ingesteld — te hebben geleerd.

Nadat op 1 oktober 1940 door de Legercommandant de Koninklijke Mili-

¹⁷⁾ Momenteel bedraagt het aantal lesuren per week gemiddeld 29.

taire Academie te Bandoeng (bij velen bekend als KMA-Bandoeng) was geopend, volgde op 2 december van dat zelfde jaar de opening van de „*Bandoengsche Hoogere Krijgsschool*”, ondergebracht in een voormalige officierswoning gelegen naast de K.M.A. Als Directeur trad op de Majoor van de Generale Staf P. G. Mantel, die tevens Directeur K.M.A. was — een personele unie dus, die echter kort duurde. Want in het voorjaar 1941 werd hij als Directeur HKS vervangen door de Majoor van de Generale Staf Jhr. J. M. R. Sandberg.

Beoogd waren twee-jarige cursussen voor krijgskundige studiën en intendance.

Het eerste studiejaar telde 11 leerlingen krijgskundige studiën en 4 leerlingen Intendance Studiën, de kandidaten waren aangewezen na een vergelijkend toelatingsexamen.¹⁸⁾

Op 1 oktober 1941 volgde ook het tweede studiejaar, gevormd door 12 leerlingen krijgskundige studiën (later aangevuld met twee uit Duitse krijgsgevangenschap gevluchte KNIL-officieren) en 2 leerlingen Intendance Studiën. Dit studiejaar heeft slechts ruim twee maanden mogen bestaan, want op 8 december 1941 — onmiddellijk na Pearl Harbour — werd de Bandoengse HKS opgeheven en trokken leraren en leerlingen naar hun diverse oorlogsbestemmingen.

Een groot deel van de leerlingen van het oudste studiejaar verwierf later het stafbrevet; van het jongste studiejaar — dat slechts even aan de beker van de militaire wetenschap had mogen nippen¹⁹⁾ — konden enkelen een zestal jaren later de studie weer opnemen en voltooien aan de HKS in Nederland.

HOOFDSTUK X

DE H.K.S. NA WERELDOORLOG II

Het begin

Reeds op 14 januari 1946 richtte de Chef van de Generale Staf zich tot de Minister van Oorlog met een in een memorandum vervat voorstel tot oprichting van een „Militair Instituut voor Hoogere Bevelvoering en Stafdienst”, welk memorandum begon met de zinsnede: „*Het behoeft geen betoog dat de aanwezigheid van een instituut als boven bedoeld voor de verdere ontwikkeling en wetenschappelijke vorming van de leidende officieren van het leger een dringende behoefte uitmaakt*”.

In dit memorandum werd o.m. aangegeven in welke opzichten de nieuwe „Hoogere Krijgsschool” zou moeten verschillen van het gelijknamige instituut van voor de oorlog. Zo werd gesteld dat de doelstelling voor onze strijdkrachten nu niet meer zou zijn gericht op de verdediging en handhaving van

¹⁸⁾ Een foto van dit studiejaar hangt thans in de leerlingenwachtkamer van de huidige HKS.

¹⁹⁾ Vandaar dat later wel over „nippers” werd gesproken.

onze neutraliteit, doch dat zij een bijdrage zou moeten leveren in de bondgenootschappelijke oorlog: „Het begrip „Landsverdediging” zal mitsdien in de toekomst van ondergeschikt belang blijken te zijn, daar wij in een nieuwe oorlog als een der bondgenoten zullen moeten werken aan het bereiken van het gezamenlijk strategische doel”. Hieruit voortvloeiend, werd mede geconstateerd, „.....dat enige vakken die reeds vroeger werden behandeld, uitbreiding zullen moeten ondergaan, aangezien de kans groot is dat de Nederlandse Troepen in de toekomst in terreinen zullen moeten optreden, die sterk van de Nederlandse terreinen afwijken, zoals bijv. bergterreinen”.

Verder werd de nadruk gelegd op de noodzaak „van een nauw contact met de buitenlandse opvattingen en het doorlopend volgen van de ontwikkelingen op tactisch en strategisch gebied.....”

Teneinde alles te bestuderen wat in het buitenland op militair gebied zou worden gepubliceerd en de daaruit voortvloeiende gegevens te verwerken ten behoeve van leraren en leerlingen, alsmede de Chef van de Generale Staf zodoende ter zijde te kunnen staan bij diens activiteit ter verkrijging van eenheid van opvatting op tactisch gebied, werd voorgesteld bij de HKS — naast de afdeling onderwijs — een Afdeling voor Militair Wetenschappelijk Onderzoek in te stellen. Deze afdeling, die tevens de bibliotheek zou beheren, zou onder leiding van een hoofdofficier van de Generale Staf moeten worden gesteld, die o.m. zou worden bijgestaan door: „enige officieren van de KNLM, — een officier van de Luchtmacht, benevens een officier van de KNIL en van de KM.....”

De HKS zou behalve de opleiding der toekomstige stafofficieren tevens de verdere vorming van hogere troepencommandanten tot taak moeten krijgen. Het werd namelijk niet meer wel mogelijk geacht deze verdere vorming aan de betrokken officieren persoonlijk over te laten. Als norm werd daarbij aangenomen, dat die troepencommandanten daartoe in aanmerking zouden moeten komen, die een onderdeel zouden moeten gaan commanderen waarvoor meerdere kennis van de tactiek der verbonden wapens vereist was.

In deze gedachtengang werden — buiten de eigenlijke krijgskundige studiën om — twee verschillende cursussen gesuggereerd nl.:

- a. een cursus voor aanstaande regimentscommandanten;
- b. een cursus voor aanstaande divisiecommandanten.

Eerstgenoemde cursus zou 3 maanden moeten duren en niet periodiek, doch op aanwijzing van de Chef van de Generale Staf plaatsvinden, terwijl de aanstelling tot regimentscommandant mede afhankelijk zou worden gesteld van het behaalde resultaat op de gevolgde cursus. De onder *b.* genoemde cursus zou vermoedelijk 6 maanden moeten duren en zich wat de vorm van onderwijs betrof moeten aanpassen aan het feit dat een geringer aantal officieren deze cursus zou volgen. Bij de oefeningen in bevelstechniek zou gebruik kunnen worden gemaakt van de leerlingen, die de opleiding tot stafofficier volgden.

Door de Chef van de Generale Staf zou in elk geval afzonderlijk worden bepaald in hoeverre officieren in het bezit van het Generale Staf-brevet voor het volgen van een der beide cursussen al dan niet zouden worden vrijgesteld.

Geen toelatingsexamen?

Wat de opleiding van toekomstige stafofficieren betreft, werd aanbevolen te breken met het toelatingsexamen, aangezien dit „geen voldoende waarborgen” bood dat de officier de geschiktheid bezat „om na een periode van studie een goed stafofficier te worden, daar zulks meer op bijzondere karaktereigenschappen” zou moeten steunen „dan op reeds tevoren verkregen kennis”.

De kandidaten zouden dus moeten worden aangewezen, waarbij zelfs een „psychologische selectie” (teken des tijds) ware te overwegen. Zij moesten minstens 5 tot 7 jaar troependienst hebben en als „zeer goed officier” zijn beoordeeld.

Tweejarige cursus?

De cursus Krijgskundige Studiën zou moeten worden *voorafgegaan* door een 6-weekse detachering bij infanterie, artillerie, pantsertroepen en bij de militaire luchtvaart en zou twee jaar moeten duren. Met nadruk werd gesteld, dat het niet in de bedoeling lag de leerlingen een grote hoeveelheid kennis bij te brengen, doch daarentegen hen te vormen tot practisch onder alle omstandigheden bruikbare stafofficieren. Meer dan ooit moest de ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheidsgevoel op de voorgrond staan.

Het was duidelijk, dat de nieuwe HKS niet dadelijk in haar uiteindelijke organisatie zou kunnen worden opgezet, hoofdzakelijk in verband met gebrek aan leerkrachten. Er bestond overigens een groot tekort aan stafofficieren, zodat anderzijds een snelle aanvulling van het grootste belang was. Om deze redenen werd nu voorgesteld aanvankelijk de duur van de cursus te beperken tot één jaar, later te vervangen tot twee. In het eerste jaar zou dan bijvoorbeeld de divisie worden behandeld, in het op een later tijdstip te geven jaar, het legerkorps. Voorgesteld werd het jaarlijks aantal leerlingen — met het oog op de toen voorziene behoefte — te stellen op 15.

Wat de Intendance-opleiding betreft, werd de vraag gesteld: „welk doel men met de beoogde opleiding nastreeft”. Gelet op de dubbele taak die aan de Intendance toeviel, zou men de mening kunnen zijn toegedaan dat de oplossing in het organiseren van twee geheel verschillende opleidingen zou moeten worden gevonden.

In dit geval zou men „een onderscheid moeten maken tussen (enerzijds) de officier die belast wordt met de omvangrijke regeling der Verpleging en Aan- en Afvoer der troepen, waartoe bij bijv. een cursus van een jaar aan de Hoogere Krijgsschool doorloopt en den officier die alleen met de aanschaffingen wordt belast en die zijn opleiding in hoofdzaak door detachering aan de Textielschool, Landbouw Hoogeschool, enz. moet krijgen”.²⁰⁾

Opgemerkt werd, dat het dringend gewenst was dat ook de leidinggevende officieren van de luchtstrijdkrachten een hogere militaire scholing zouden krijgen. De oprichting van een cursus voor stafofficieren bij de luchtmacht

²⁰⁾ De hogere vorming van Intendance-officieren, sedert wereldoorlog II niet meer met de krijgskundige studiën verbonden, zal ik hier verder buiten bespreking laten.

werd dan ook hoogst noodzakelijk geacht. Met het oog op een nauwe samenwerking tussen (land- en lucht)strijdkrachten werd voorgesteld bedoelde opleiding aan de HKS te doen plaatsvinden. Daartoe zou echter eerst een aantal leerkrachten in het buitenland moeten worden opgeleid.²¹⁾

De Minister antwoordt

Op 8 februari 1946 antwoordde Minister Meijnen in gunstige zin. Voorlopig moest echter worden volstaan met een uitermate zuinige organisatie. Het instellen van een Afdeling Militair Wetenschappelijk Onderzoek wenste de Minister slechts tijdelijk toe te staan. De resultaten van de studie van deze Afdeling moesten: „in brede kring dienstbaar . . . worden gemaakt aan de militair wetenschappelijke vorming van het officierskorps door het houden van voordrachten en regelmatige publicatie in „De Militaire Spectator”.²²⁾

„Aanwijzing” der leerlingen werd beschouwd als noodmaatregel om zo spoedig mogelijk een aantal officieren voor staffuncties in divisie- en legerkorpsstaven te vormen. Zo spoedig mogelijk moesten „alle officieren na een bepaald aantal dienstjaren volgens een nader uit te werken methode worden onderzocht op hun geschiktheid voor een hogere vorming”.

De Minister kon zich wel verenigen met het voorstel dat slechts de opleiding tot stafofficier in een divisie- en legerkorpsstaf beoogde, mits de stafofficier bestemd voor de hogere functies bij de Generale Staf, bij de Kwartiermeester Generaal en bij zijn Militair Kabinet een aanvullende cursus zou worden gegeven op bredere basis (strategie, legervorming, economische oorlogsvoorbereiding enz.). Voorlopig zou dit het best kunnen geschieden bij buitenlandse opleidingscentra.

Heropening

Op 1 mei 1946 werd de nieuwe HKS geopend, niet in het mooie oude gebouw aan de Nieuwe Uitleg — dat was gedurende de oorlog op 3 maart 1945 door een geallieerd bombardement vernield, — doch in Huize „Oud-Clingendaal” te Wassenaar. Tot Directeur werd benoemd de toenmalige Luitenant-Kolonel van de Generale Staf W. Th. Carp, de steller van het hiervoor besproken memorandum. Een klas van 16 leerlingen, een handjevol leraren!

Sedertdien is veel veranderd! Naast de krijgskundige studiën, die zowel wat de duur van de cursus als het aantal leerlingen betreft aanzienlijk is uitgebreid, wordt thans aan de HKS driemaal per jaar een cursus staftechniek en eens per jaar een zgn. C-cursus gehouden, dat is een cursus in de tactiek der verbonden wapens voor hoofdofficieren. De HKS is sedert 1 november 1951 ondergebracht in de Nieuwe Frederikkazerne aan de van Alkemadelaan te Den Haag.

²¹⁾ Tot de oprichting van de Luchtmachtstafschool in 1949 zijn enkele luchtmacht-officieren leerling geweest bij de Krijgskundige Studiën; daarna volgden nog enkele luchtmacht-officieren deze cursus als toehoorder.

²²⁾ De Afdeling MWO is in 1951 opgeheven; een groot succes is zij bij mijn weten niet geweest, aan de aanvankelijke doelstelling is althans niet geheel voldaan.

Marine en Luchtmacht

Het is hier wel de plaats er op te wijzen, dat de nauwe band met de Hogere Marine Krijgsschool welke van 1918 af had bestaan jammer genoeg na Wereldoorlog II niet werd bestendigd, terwijl het evenmin mogelijk bleek een dergelijke band met de in 1949 opgerichte Luchtmachtstafschool — waarmee gedurende korte tijd (1951—1952) althans onder één dak werd verbleven — te handhaven.

De aard en dus ook de duur van de cursussen aan de drie inrichtingen voor hoger militair onderwijs loopt aanzienlijk uiteen, zodat een gedeeltelijk samengaan der opleidingsprogramma's momenteel wel heel moeilijk zou kunnen worden gerealiseerd.

Niettemin zou er op dit gebied iets moeten en kunnen worden tot stand gebracht door de drie scholen in één gebouw onder te brengen, waarbij dan het Defensie Studie Centrum — thans reeds met de HKS onder één dak — zeker niet zou mogen ontbreken.

Het zou van uitermate veel waarde zijn dat de toekomstige hogere officieren van Zee-, Land- en Luchtmacht gezamenlijk konden worden geconfronteerd met vakken als Staatsleer en Staatsrecht, met Strategie, met Defensiepolitiek, met de onderwerpen die in de plaats zijn getreden van wat vroeger kernachtig „Landsverdediging” kon worden genoemd! Het valt toch niet te loochenen dat daaruit voortvloeiende discussies — waardoor wederzijds begrip voor elkanders opvattingen ongetwijfeld zou toenemen — feitelijk onmisbaar zijn.

Tenminste wanneer het ons werkelijk ernst is met een eensgezinde krijgsmacht! De concurrentiestrijd tussen de krijgsmachtsdelen in de V.S. zij ons daartoe een teken aan de wand!

Een gezamenlijk gebouw of gebouwencomplex is dan ook een hartewens van velen die het goed menen met de hogere vorming van de beroepsofficieren. Dat bij sommigen de verlangens verder gaan, bijvoorbeeld naar een krijgsmachtstudiecentrum boven en behalve de drie reeds bestaande Krijgs- of Stafscholen, moge blijken uit een terzake gehouden voordracht van de Directeur van het Defensiestudiecentrum voor onze Vereniging (4 nov. 1955) en het daarna gehouden debat. In een volgend hoofdstuk hoop ik op dit onderwerp nog even terug te komen.

Houden wij ons nu weer bezig met de Hogere Krijgsschool.

a. Cursus staftechniek

(zie bijlage I)

Driemaal per jaar wordt aan de HKS een cursus staftechniek gehouden, welke circa drie maanden duurt. Deze cursus dient onder meer als vóórcursus voor de krijgskundige studiën en is als zodanig in de plaats getreden van het toelatingsexamen HKS.

Aanvankelijk heeft het wel in de bedoeling gelegen dat behoudens enkele uitzonderingen *alle* beroepsofficieren van de verschillende wapens en diensten

deze cursus staftechniek zouden volgen — immers zij leidt primair op tot stafofficier in lagere staven en voor lagere staffuncties in staven van grote eenheden en dat zijn functies waarvoor vele oudere kapiteins in aanmerking kunnen worden gebracht. Tot uitvoering is dit echter nooit kunnen komen. Sedert 1952 — toen de eerste cursus staftechniek werd gehouden — zijn slechts als leerling aangewezen die officieren die een verzoek hadden ingediend om in aanmerking te mogen komen voor het volgen van de Krijgskundige Studiën.

Van de ruim 400 officieren die tot dusverre deze cursus hebben gevolgd zijn gemiddeld circa 40 % door de Chef van de Generale Staf toegelaten tot de krijgskundige studiën. De cursus heeft in zijn ruim 5-jarig bestaan haar bestaansrecht bewezen, hetgeen mag blijken uit de in wezen *vrijwillige* toeloop.

Door deze cursus is een belangrijk deel van de jongere beroepsofficieren beter voor zijn taak berekend geraakt en is de eenheid van opvattingen binnen de Koninklijke Landmacht inzake de toepassing van de staftechniek aanmerkelijk toegenomen. Bovendien is het gedurende de gehele geschiedenis van de Staf- en Krijgsschool aangevochten toelatingsexamen nu eindelijk — en naar te hopen voor goed — door deze cursus vervangen.

Insteede van gedurende 2 of 3 dagen wordt nu als het ware 3 maanden lang geëxamineerd en wordt zodoende de leiding van de HKS in staat gesteld te komen tot een zo goed mogelijk gefundeerd oordeel over de kandidaten.

Aan de andere kant bestaat nu ook het voordeel, dat van hun kant de kandidaten Krijgskundige Studiën in de gelegenheid zijn de op de HKS aanwezige sfeer te proeven, bij zichzelf te kunnen bemerken in hoeverre zij zich werkelijk tot regelmatige studie aangetrokken voelen — kortom of zij bij nadere kennismaking nog bij hun aanvankelijk voornemen blijven.

Doorgaans neemt de animo niet af, doch er zijn zeker cursisten die zich in een milieu van (meestal aangename) wedijver van hun eigen tekortkomingen meer bewust worden, hoewel er natuurlijk altijd „slachtoffers” zijn, die het niet kunnen opbrengen zichzelf eerlijk met anderen te vergelijken en voor wie een betrekkelijk scherp oordeel van de leiding van de school dan natuurlijk een teleurstelling betekent.

De hoofdmoot van de gedurende de cursus gedoeerde stof wordt vanzelfsprekend gevormd door stafdienst, in totaal 184 lesuren, met daarbij nog 4 dagen oefeningen in het terrein en een 40-tal uren voor een samenvattende oefening welke aan het eind van de cursus wordt gehouden om de juiste samenhang te demonstreren van hetgeen op het gebied van de stafdienst is gedoerd.

Naast deze in totaal circa 250 uren stafdienst moeten de voor andere vakken uitgetrokken aantallen uren wel gering blijven. Deze vakken — hoe belangrijk ook — zijn ten dele te beschouwen als „versiering” en als inleiding tot de stof welke bij de krijgskundige studiën wordt gedoerd. Het betreft hier tactiek, artillerie, verbindingdienst (waarbij ook een aantal middagen practijk), genie, luchtmachtaangelegenheden en een oriëntering over het a-wapen. In totaal zijn dit ruim 100 uren.

Omdat de cursus staftechniek uitsluitend wordt bezocht door kandidaten voor de krijgskundige studiën is het verklaarbaar dat de wapens en diensten waarvan de officieren zich van nature minder aangetrokken voelen tot een loopbaan bij de Generale Staf, bij deze cursus quantitatief slecht vertegenwoordigd zijn. Bijlage I geeft dit duidelijk weer. Een — ongewild — gevolg

hiervan is dat deze zelfde wapens en dienstvakken verhoudingsgewijs over te weinig staftechnisch onderlegde officieren beschikken, hetgeen wel moet worden betreurd.

Het gaat hier echter juist om die wapens en diensten die gebukt gaan onder min of meer aanzienlijke tekorten aan beroepsofficieren, zodat het momenteel heel moeilijk is hiervoor een oplossing te vinden.

Een verheugend verschijnsel is gelegen in de omstandigheid dat sedert enige tijd ook officieren van het Korps Mariniers hun weg naar de cursus Staftechniek hebben gevonden.

b. Cursus krijgskundige studiën

(zie bijlage II)

De cursus krijgskundige studiën heeft in grote trekken nog hetzelfde doel als de gelijknamige cursus van vóór wereldoorlog II, namelijk officieren te verkrijgen met de nodige tactische en stafdiensttechnische kennis voor de vervulling van, bij hun rang passende, functies in de Generale Stafsecties der oorlogsstaven, alsmede, in vreedstijd, voor het bekleden van, bij hun rang passende, functies in de Generale Staf. Voorts wordt de grondslag gelegd voor de verdere vorming van deze officieren voor het bekleden van hogere Generale Staffuncties en voor het vervullen van hogere commando's. Een belangrijk verschil met de krijgskundige studiën van vóór '40 is gelegen in het feit dat thans bovendien in aanzienlijke mate aandacht wordt besteed aan het brede terrein van de logistiek, dat vroeger — al werd dat toen niet zo genoemd — voor een deel door de Intendance Studiën werd bestreken.

De duur van de cursus heeft na 1946 herhaaldelijk wijziging ondergaan, doch lijkt thans voorshands wel gefixeerd op ongeveer twee jaar. In Hoofdstuk XII zal ik aan de duur van de cursus nog een afzonderlijke beschouwing wijden.

De aantallen leerlingen zijn toegenomen, hetgeen te meer een verheugend verschijnsel mag worden genoemd omdat ook de behoefte aan goed opgeleide staffunctionarissen vergeleken bij „vóór 40" aanzienlijk is gestegen, niet in de laatste plaats omdat de samenwerking met onze bondgenoten naast vele voordelen o.m., het nadeel van veeleisende extra arbeid met zich meebrengt.

Het eerste studiejaar begint momenteel in beginsel met een 30-tal leerlingen, dat zijn dus zij die een cursus staftechniek gevolgd hebben en daarna gezien hun getoonde eigenschappen en kundigheden op voordracht van de directeur HKS door de Chef van de Generale Staf zijn aangewezen voor het volgen van de cursus krijgskundige studiën.

Detacheringen

Dit eerste studiejaar vangt op 1 juli van elk jaar aan met een troependetachering van enkele maanden, zodanig dat in beginsel de niet-infanteristen worden ingedeeld bij achtereenvolgens de cavalerie en de infanterie, de infanteristen bij eenheden der genie, cavalerie en artillerie.

Deze detachering, *voorafgaand* aan het theoretisch onderricht aan de HKS zelf, brengt het grote voordeel met zich mee, dat reeds bij de inleidende tactische oefeningen op de kaart een redelijk begrip bij de cursisten bestaat omtrent andere wapens en de onderlinge samenwerking daarvan. De tweede troependetachering valt tussen het eerste en tweede studiejaar en omvat voornamelijk kortere detacheringen bij de verschillende tot de wapens en diensten behorende eenheden van de legerkorpstroepen.

De studie

In het eerste studiejaar wordt — wat de tactiek betreft — de nadruk gelegd op opmars, aanval, verdediging en achterwaartse verplaatsing van de gevechtsgroep en de infanteriedivisie, terwijl in enkele oriënterende oefeningen het optreden van een pantserdivisie en van een luchtlandingsdivisie, alsmede dat van een infanteriedivisie in een amphibische operatie wordt duidelijk gemaakt. Bij de meeste oefeningen wordt thans het wederzijds gebruik van tactische atoomwapens verondersteld.

Gedurende het *tweede studiejaar* worden o.m. twee legerkorpsoefeningen gehouden, alsmede divisieoefeningen in het verdragend gevecht in zeer geaccidenteerd terrein en bij de rivierovergang. Bovendien bevat het programma van dat studiejaar een serie oefeningen, lezingen en excursies welke gezamenlijk de weidse naam dragen van „Nationale en Internationale aspecten van de Nederlandse Krijgsmacht in het algemeen en die van de Koninklijke Landmacht in het bijzonder in het kader van de verdediging van West-Europa”, vroeger kortweg „Landsverdediging” genoemd! Hieronder vallen behalve kennismaking met de gehele structuur en taak van de Nederlandse strijdkrachten en van de NATO, tevens onderwerpen als legervorming, mobilisatievoorbereiding, civiele verdediging, militair gezag e.d.

Andere algemeen militaire vakken welke op het programma prijken zijn militaire aardrijkskunde en topografie, strategie en krijgsgeschiedenis, defensiepolitiek en militair-politieke aangelegenheden, terwijl staatsleer, staatsrecht en bedrijfseconomie meer algemeen vormend zijn te noemen.

In de Franse en Duitse taal wordt onderricht gegeven, terwijl per jaar enkele voordrachten in vreemde talen door gastsprekers worden gehouden. Veel aandacht wordt besteed aan „spreken in het openbaar”, aan arbeid in syndicaatverband, waartoe ook de „kunst van vergaderen” mag worden gerekend.

Strikt militaire vakken, als tactiek en logistiek, stafdienst, artillerie, genie, verbindingdienst e.d. worden voornamelijk in het jongste studiejaar gedoceerd, doch komen uiteraard wederom bij de verschillende oefeningen in tactiek en stafdienst ter sprake. Deze worden gedeeltelijk op de kaart, gedeeltelijk in het terrein gehouden.

Behalve in specifiek Nederlands terrein, spelen de te houden oefeningen zich ook in Belgisch, West-Duits en zelfs Frans terrein af, dan wel op dito kaarten. Een overzicht van de verhouding tussen de verschillende groepen van vakken wordt in bijlage IV gegeven.

Ten slotte ontvangen de leerlingen een aantal opdrachten, welke zij — tussen de gedoceerde stof en oefeningen door — hetzij individueel, dan wel in syndicaatsverband dienen uit te werken. Bijlage IV geeft ook daarvan een overzicht en toont dat het de leerlingen beslist niet aan werk en afleiding

behoeft te ontbreken. Wat dat betreft is het nuttig te lezen wat aan het Amerikaanse „Command and General Staff College” te Leavenworth wordt toegeschreven: „*Leavenworth is famous — some might be tempted to say infamous — for the demands it makes upon its students. Stories of nervous breakdowns and even suicides among students are legendary*”.²³⁾

Bij de Krijgskundige Studiën wordt — het zou eigenlijk ook niet anders mogen, maar het is wel eens anders geweest — de nadruk *niet* gelegd op het bijbrengen van zoveel mogelijke kennis, doch veeleer op een stimuleren van zelfstandig en logisch denken en redeneren.

Immers, kennis van concrete zaken moge bepaalde voordelen bieden, deze kunnen slechts van tijdelijke aard zijn wanneer de zaken waar het om gaat aan een vrijwel doorlopende verandering onderhevig zijn — en dat is bij de krijgswetenschappen nu eenmaal in ruime mate het geval.

De leerlingen die thans worden opgeleid, zullen over enkele jaren in generale staffuncties kunnen zijn geplaatst, doch pas over circa 10 of 15 jaren in hoge commanderende of staf-functies. De kennis welke zij thans op de HKS opdoen, zal dan nauwelijks meer van waarde kunnen zijn, slechts de basis voor het verwerven van de in elke nieuwe functie benodigde kennis kan hier worden gelegd!

c. De cursus tactiek der verbonden wapens voor hoofdofficieren

(zie bijlage III)

Deze cursus, mede bekend als C-cursus, of eerbiediglijk ook wel „*Hindenburg-cursus*” genoemd, heeft ten doel luitenant-kolonels — potentieel kolonel — van de verschillende wapens en diensten een „opfrisser” te geven op het gebied van tactiek en toegepaste logistiek. De cursus duurt drie maanden en wordt eenmaal per jaar gegeven. In hoofdstuk VI werd gesteld, dat verscheidene malen is getracht een overeenkomstige cursus — zij het voor officieren van lagere rang — aan de HKS te koppelen en dat de toenmalige directeuren zich om verschillende redenen daarentegen hadden verzet.

De belangrijkste reden, namelijk dat het onderwijs aan de HKS een universeel, vooruitziend en ten dele filosofisch karakter moest dragen, terwijl het onderricht aan de hier bedoelde cursussen moest zijn gericht op het verschaffen van reële, positieve kennis van reglementen en voorschriften met toepassing op concrete gevallen, is in zekere zin nog steeds van kracht. In zekere zin, want enerzijds zijn de krijgskundige studiën niet zo bijzonder filosofisch gericht, anderzijds is de Hindenburg-cursus niet bestemd voor toekomstige majoors, doch voor potentiële kolonels, van wie toch wel mag worden verwacht dat zij wat minder behoefte hebben aan concrete kennis van reglementen en

²³⁾ Uit „*Soldiers and scholars. Military Education and National Policy*” door John W. Masland and Lawrence I. Radway.

voorschriften, dan wel juist aan beschouwingen omtrent het „waarom“ der dingen!

Een ander bezwaar dat indertijd werd genoemd, was dat men de leraren te jong vond van leeftijd of ancienniteit om te doceren aan oudere of in ieder geval even oude officieren. Dat bezwaar heeft voor deze cursus inderdaad sterk gegolden zolang aan het eind van de cursus een beoordeling moest worden uitgebracht, te meer omdat van die beoordeling voor betrokkenen veel afhing.

Aanvankelijk stond immers van de cursisten geenszins vast dat zij potentieel kolonel waren, zou integendeel het bij de cursus behaalde resultaat mede bepalen of die rang inderdaad zou worden bereikt. Sedert enige jaren is hierin gelukkig wijziging gebracht, zodat nu na afloop van de cursus *geen* beoordeling meer wordt uitgebracht. De ervaring heeft geleerd, dat door deze maatregelen de cursus aanzienlijk in waarde is toegenomen!

De mogelijkheid bestaat dat officieren in het bezit van een Stafbrevet aan de C-cursus deelnemen, dit is dan ook reeds enige malen gebeurd. Ik moge daarop terugkomen in hoofdstuk XII.

HOOFDSTUK XI

ANDERE ACTIVITEITEN VAN DE HKS

Doceren aan andere scholen of cursussen

Tot het geven van de drie in het vorige hoofdstuk genoemde cursussen hebben de activiteiten van de HKS zich niet beperkt. Om eerst te blijven bij het onderwijs, wil ik hier vermelden, dat de als leraar aan de HKS verbonden officieren tactiek en organisatie doceren aan de Marine Stafschool, aan de Luchtmachtstafschool en aan de cursus Hogere Intendance Vorming van de Intendance School. In 1957 werd voor het eerst door leraren HKS stafdienst en tactiek gegeven aan officieren van de Luchtdeel-artillerie, de Verbindingsdienst, de Technische Dienst en de Aan- en Afvoertroepen gedurende het gemeenschappelijke zgn. algemene gedeelte van voor deze wapens en diensten georganiseerde B-cursussen, dat zijn cursussen voor majoors en oudere kapiteins. Genoemde wapens en diensten hebben met elkaar gemeen, dat hun contacten met andere wapens en diensten veelal liggen in het vlak van de divisie of hoger. Over tactisch en staftechnisch geschoolde officieren, geschikt om zelf tactiek en stafdienst te doceren, beschikken deze wapens en diensten vrijwel niet. Derhalve werd daartoe al incidenteel geregeld de hulp van de HKS ingeroepen, welke hulp voor zover mogelijk steeds gaarne werd gegeven. Niettemin betekende dit in zekere zin verspilling van energie, omdat dan meestal slechts een zeer beperkt aantal cursisten tegelijk kon worden bereikt.

Door samenvoeging van het algemene gedeelte dezer B-cursussen aan de Infanterie-school te Harderwijk kon nu tegelijk aan een vijftigtal kapiteins en majoors worden gedoceerd, waarbij bovendien het grote voordeel werd verkregen van vermenging van officieren van verschillende wapens en diensten. De eerste indruk is, dat de proef is geslaagd — al moet worden toegegeven

dat het niet mogelijk is in één maand tijd veel meer te geven dan een zeer algemene indruk van wat er zo ongeveer bij een divisie en in de divisiestaf omgaat bij de voornaamste gevechtshandelingen. In twee oefeningen op de kaart, die „geleid” werden doorgenomen, werd de gegeven theorie gedemonstreerd.

Het raam van deze zelfde oefeningen werd vervolgens bij sommige wapenscholen gebruikt als uitgangspunt voor een verdere behandeling van specifieke wapentechnische of wapentactische handelingen en problemen. Dit geschiedde dus in de gedeelten van de B-cursussen welke geheel onder verantwoordelijkheid van de betrokken Inspecteurs aan de eigen scholen werden gehouden.

Ook met andere wapenscholen dan waarop ik hier het oog had, alsmede met de K.M.A. bestaat een goede verstandhouding en is het dikwijls mogelijk deze door het afstaan van oefeningen, stencils, als anderszins bij te staan, zulks ter bevordering van de eenheid in tactische en staftechnische doctrine in de gehele Koninklijke Landmacht.

Na de opheffing van de school voor samenwerking tussen grondluchtstrijdkrachten (S.S.G.L.) werd één der van die school afkomstige leraren aan de HKS geplaatst ter verzorging van het onderwijs in de samenwerking dier beide krijgsmachtsdelen aan de leerlingen van deze onderwijsinstelling. Zulks geschiedt gezamenlijk met een luchtmachtofficier. Bedoeld tweetal vormt het „team” dat aan onderdelen van land- en luchtmacht — v.m.b. de landmacht met name aan de scholen voor reserve-officieren — lessen in deze samenwerking tussen grond- en luchstrijdkrachten geeft. Voor dit doel is het „team” gesteld onder toezicht van de Directeur van de Luchtmachtstafschool.

De Tactische Commissie

Er is nog een ander zeer belangrijk contact tussen de HKS en de verschillende wapens en diensten. Dat wordt gelegd door de Tactische Commissie, welke sedert 1956 aan de HKS is verbonden en in zekere zin zou mogen doorgaan voor een reïncarnatie van de in 1951 opgeheven afdeling Militair Wetenschappelijk Onderzoek. Zij bestaat organiek uit drie hoofdofficieren van de Generale Staf en heeft primair tot taak de Directeur bij te staan in zijn arbeid met betrekking tot het handhaven en bevorderen van de eenheid in tactische opvattingen in de Koninklijke Landmacht, hem bij zijn vredesinstructie opgelegd.

De hoofdtaak van deze Tactische Commissie is gelegen in het ontwerpen van tactische voorschriften, dan wel in het — voor de Directeur — uitvoeren van toezicht daarop voor wat betreft het samenstellen van wapentactische voorschriften onder auspiciën van de betrokken Inspecteurs. Dat deze taak wel een zeer belangrijke is, wordt duidelijk wanneer men weet dat tot 1957 vrijwel algemeen en zonder te veel bezwaar kon worden gebruik gemaakt van letterlijk vertaalde Amerikaanse voorschriften. Immers, toen waren de organisaties der eenheden vrijwel identiek aan die der Amerikanen. Nu zowel de landstrijdkrachten van onze bondgenoten als die van ons een reorganisatie hebben ondergaan — beide niet in dezelfde richting — is het noodzakelijk geworden eigen Nederlandse voorschriften te produceren, hetgeen enerzijds een verheugend feit moge worden genoemd, doch eigenlijk toch wel

een stap achteruit betekent, want het is ongetwijfeld een kwalijk symptoom van het te betreuren gebrek aan samenwerking binnen de N.A.V.O.

Het was toch wel een van de meest noodzakelijke uitingen van die samenwerking geweest wanneer eenheid in de organisatie der eenheden zou zijn bereikt. Nu dat niet zo is, mogen wij ons gelukkig prijzen dat begin 1958 een nieuwe Nederlandse Gevechtshandleiding — zij het in voorlopige vorm — is verschenen. Een nieuw velddienstvoorschrift — waaraan reeds lang een grote behoefte bestond — verschijnt in afzonderlijke delen. De algemene redactie beruiste bij de Tactische Commissie, die bovendien het schrijven van een enkel deel voor eigen rekening nam. De overige delen werden — al naar hun aard — bij verschillende andere instanties „uitbesteed”. Een Logistieke Handleiding — bedoeld als tegenhanger van de Gevechtshandleiding — ligt nog in de couveuse, een Voorschrift Stafgegevens is in opzet vrijwel gereed; gedeelten daarvan zijn op de HKS en bij wapenscholen reeds in gebruik.

Verder is een grondige wijziging op komst van de Leidraad Stafdienst — eveneens nodig geworden door de invoering van nieuwe organisaties.

Het contact met de stellers van wapentactische voorschriften is zo innig mogelijk, resulterend in een geregelde uitwisseling van gegevens voor een zoveel mogelijk gelijktijdige opbouw van het nieuwe voorschriftenstelsel. Even belangrijk is uiteraard de uitwisseling van gedachten op tactisch en staftechnisch gebied tussen de leden van de Tactische Commissie enerzijds en de leraren HKS anderzijds.

Laatstgenoemden stuiten bij de met de leerlingen gehouden oefeningen en ook bij het opzetten daarvan, geregeld op allerlei vraagstukken — welke om een oplossing vragen. De leden der Tactische Commissie worden als zodanig ook in verschillende werkzaamheden van de HKS ingeschakeld — bijv. bij het beoordelen van Tactische oefeningen op de kaart enz. Trouwens anders zouden zij ook wel een zeer dor bestaan hebben — men kan nu eenmaal niet onafgebroken voorschriften maken. In beginsel acht ik een twee-jarig lidmaatschap redelijk — veel langer moet het ook weer niet worden! Voor jongere leden is eventueel een uitloop mogelijk in een leraarschap HKS.

Wanneer ik ten slotte nog vermeld dat de leden der Tactische Commissie geregeld publiceren in de Militaire Spectator dan is de gelijkenis met de opzet van de Afdeling Militair Wetenschappelijk Onderzoek — genoemd in het vorige hoofdstuk — wel frappant. Ik zeg „met de opzet”, want ik meen dat de feitelijke mislukking dier Afdeling te wijten is geweest aan de omstandigheid dat niet-wetenschappelijk gevormde officieren daarvan deel uitmaakten! Ik hoop van harte dat de huidige Tactische Commissie een langer bestaan zal hebben . . . zij blijft broodnodig, óók wanneer de nieuwe voorschriften er eindelijk zijn. Want deze zullen herhaaldelijk wijziging en vernieuwing moeten ondergaan, terwijl het bovendien noodzaak is dat de buitenlandse vakliteratuur doorlopend grondig wordt bestudeerd en geïnterpreteerd, adviezen op tactisch gebied voor de Chef van de Generale Staf worden geformuleerd, de leraren een vraagbaak of klankbord hebben. Wij moeten bepaald in de richting van een *toegepast krijgswetenschappelijk onderzoek* en daarbij kunnen de HKS en de Tactische Commissie een belangrijke rol spelen!

HOOFDSTUK XII

DE DUUR VAN DE CURSUS KRIJGSKUNDIGE STUDIËN

Wanneer men de duur van de krijgskundige studiën aan de HKS vergelijkt met die van overeenkomstige militaire onderwijsinstellingen in het buitenland, dan moet men daarbij bedenken dat bijvoorbeeld in de V.S. en in Engeland boven het „Staff-college” (stafschool met een cursusduur van ongeveer één jaar), ook nog hogere militaire onderwijsinstellingen bestaan, welke in het bijzonder zijn belast met de *hogere* vorming van oudere officieren. Onze HKS en bijvoorbeeld de Belgische Krijgsschool vervullen daarentegen naast de functie van *stafschool* tevens die van de *hogere* school. Zo stelt de „Notitie over de Belgische Krijgsschool” (1957): „Daar er in België geen enkele inrichting bestaat die stafofficieren voor de hogere echelons vormt, geeft de KS de kandidaten SBH ²⁴⁾ niet alleen de nodige technische elementen om de tactische- en stafproblemen ten velde op te lossen maar insgelijks een algemene ontwikkeling die het hen mogelijk maakt de vraagstukken, welke zich bij de voorbereiding en de leiding van de oorlog stellen, aan te vatten en op te lossen in het kader van ons land en van de organisaties waarvan het op het ogenblik deel uitmaakt”.

Ons eigen programma HKS geeft o.a. aan: „Voorts wordt de grondslag gelegd voor de verdere vorming van deze officieren voor het bekleden van hogere Generale Staffuncties en voor het vervullen van hogere commando's”.

Vrijwel gedurende haar gehele bestaan is de duur van de cursus krijgskundige studiën onderwerp van gesprek geweest. Hoewel daartoe velerlei berekeningen met aantallen lesuren zijn gemaakt, geloof ik niet dat langs die weg werkelijk *bewezen* kan worden wat de meest gewenste duur zou zijn. Zulks kan feitelijk slechts door ondervinding worden bepaald. Nu is het zo, dat het in 1940 voor velen wel vaststond dat een cursus van drie jaar nodig was om te kunnen voldoen aan de doelstelling van de HKS. *In wezen is deze doelstelling sedertdien niet gewijzigd, doch de omstandigheden zijn dat wèl!*

In de eerste plaats mag zeker gesteld worden dat de omvang van de te behandelen stof eerder is toegenomen dan afgenomen, vooral ook als gevolg van het geheel veranderende internationale aspect en met het oog op het doorgebroken inzicht betreffende het belang van de civiele verdediging. Bovendien — en dat is een rechtstreeks gevolg van het mogelijk gebruik van atoomwapens — vereist de tactiek momenteel eigenlijk aanzienlijk meer bestudering en oefening dan zulks voorheen het geval was, toen men — althans naar onze huidige inzichten — meestal langs gebaande wegen kon gaan. Ten slotte vereist ongetwijfeld ook de bestudering van andere dan Nederlandse terreinen meer aandacht dan vroeger, toen men bovendien met het vak „Landsverdediging” iets kon aanduiden dat thans — nu wij meer naar West-Europa schouwen — niet meer zo afgebakend bestaat.

Er zijn dus zeker factoren, welke zouden pleiten voor een langere studie. Ik geloof echter ook, dat voor het tegendeel een lans kan worden gebroken.

²⁴⁾ Stafbrevethouder.

In de eerste plaats leven wij zoveel sneller dan 20 jaar geleden..... er is geen tijd voor te lange studie, althans voor een lange studie aan één stuk! Te meer, omdat de officieren na het verlaten van de KMA (en deze onderwijsinstelling mogen wij nog steeds beschouwen als de bron bij uitstek voor de aanvulling van ons korps beroepsofficieren) niet meer aan hun lot worden overgelaten voor wat betreft hun verdere vorming. Na ongeveer 5 jaren dienst als officier volgen zij aan hun wapenschool de zgn. *A-cursus* welke ten doel heeft luitenants geschikt te maken voor het commando over een compagnie of overeenkomstige eenheid en ongeveer 5 jaren later volgt dan de cursus *staftechniek*. Aangezien deze cursus tevens dient als „voorbereidende cursus” voor de krijgskundige studiën, mag gesteld worden dat de toekomstige krijgsscholieren in voldoende mate op de goede weg worden geholpen. Dat er uit *eigen* beweging óók nog wel het een en ander zou mogen geschieden, vormt een onderwerp op zichzelf!

Na de heroprichting van de HKS in 1946 is de duur van de krijgskundige studiën met horten en stoten gegroeid naar de huidige duur van twee jaren (zie bijlage I). Wel te verstaan twee jaren met elk een theoretische studieduur van 8 maanden, tegen de 6 wintermaanden van de vroegere 3-jarige cursus. *Ik ben van mening dat de duur van twee jaren voor deze cursus in de huidige omstandigheden de juiste is.*

Ook echter ben ik er van overtuigd geraakt, dat een aantal jaren na het verlaten van de HKS de gebrevetteerde officieren daar zouden moeten terugkeren voor een veel kortere cursus, deels ter opfrissing van het indertijd geleerde, doch hoofdzakelijk om kennis te kunnen maken met nieuwe inzichten en ideeën. In beginsel zou deze cursus dan — eventueel ten dele — gecombineerd kunnen worden met de huidige cursus tactiek verbonden wapens voor hoofdofficieren, welke momenteel ongeveer in het 24e dienstjaar als officier wordt gegeven. Reeds thans is het mogelijk dat gebrevetteerde officieren deze cursus volgen. Ik geloof, dat het van uitnemend belang zou zijn op deze wijze oudere officieren met troepenervaring en gebrevetteerde officieren met stafervaring bijeen te brengen. Beide partijen zullen daar wel bij varen! Mogelijk zou de cursus een iets ander accent moeten krijgen en wat langer moeten duren dan thans het geval is.

Het is echter ook mogelijk dat het een heel andere kant opgaat. Daartoe moge ik verwijzen naar het laatste hoofdstuk: „Een blik in de toekomst”.

HOOFDSTUK XIII

DE BELONING

Dit zal een van de kortste hoofdstukken van dit boekje kunnen worden, want de enige tastbare beloning voor de succesvolle Krijgsscholier is het Stafbrevet en het daarbij behorende uiterlijke kenteken de „Gouden Zon”. Het brevet geeft aan dat de betrokken officier geschikt wordt geoordeeld om bij de Generale Staf te dienen, hij ontleent daaraan echter niet het recht om ook bij de Generale Staf te worden geplaatst!

Uit voorgaande hoofdstukken heeft men kunnen lezen dat in het verleden herhaaldelijk pogingen zijn gedaan om de toeloop tot de HKS te stimuleren. Die toeloop was doorgaans zeer slecht, dus was het geen wonder dat men op allerlei manieren zinde daar wat aan te doen. Men zocht het in de afschaffing van het eindexamen, in de verlichting of afschaffing van het toelatingsexamen, in geldelijke beloningen, in vóór-promotie, in de „Gouden Zon” en voor een bepaalde categorie zelfs in de „Zilveren Zon”.

In het algemeen gesproken is het zeker dat van al deze middelen in ieder geval de afschaffing van het toelatingsexamen daadwerkelijk invloed op de toeloop had! Dat dit examen thans voor goed is verdwenen mag naar ik hoop wel worden aangenomen. Een eindexamen bestond al lang niet meer. Zo blijven dus de middelen ter opwekking van de animo, welke eerst na het met succes beëindigen van de cursus in het uitzicht kunnen worden gesteld, ja zelfs na beëindiging van de stage.

Vóór-promotie

Vóór-promotie omdat men Generale Staf-officier of houder van het Staf-brevet is, wordt niet meer toegepast. Onze huidige bevorderingswet opent de mogelijkheid tot vóór-promotie voor alle categorieën officieren, dus óók voor de officieren welke wij hier in het bijzonder op het oog hebben. Ik ben van mening dat het zó juist is. Immers daarmee wordt erkend, dat ook bij andere categorieën, dus bij de zgn. troepenofficieren, bij officieren van meer technische wapens en diensten enz., personen aanwezig zijn die zódanig boven hun collega's uitblinken dat zij met recht eerder worden bevorderd! Hiermee is een vroegere fout hersteld. Immers, toen bracht men de HKS-abituriënten in een uitzonderingsklasse en daardoor werden de andere categorieën miskend, als gevolg waarvan bovendien een verhouding van afgunst en nijd enerzijds, van minachting of geringschatting anderzijds werd gekweekt.

Dat de houders van het stafbrevet een betere kans maken op vóór-promotie dan de doorsnee-officier is overigens niet onlogisch. Immers, zij komen voort uit enige malen geselecteerde officieren en behoren dus in ieder geval tot de besten in de armee. Deze „besten” zijn echter ongetwijfeld ook te vinden bij de andere groepen!

De geldelijke beloning

Over de bijdragen voor studiekosten enz. welke de leerlingen gedurende hun verblijf aan de H.K.S. ontvangen, wil ik het hier niet meer hebben. Wel iets over de geldelijke beloning welke in de vorm van een staftoelage voor 1940 heeft bestaan. Men zou het kunnen betreuren, dat deze na Wereldoorlog II niet opnieuw is ingevoerd. De officiële opvatting is momenteel echter anders en kan het best worden weergegeven door twee citaten uit de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer voor de oorlogsbegroting 1958:

„De ondergetekende staat afwijzend tegenover het invoeren van een stelsel van premieën voor het afleggen van extra vakbekwaamheidsproeven en examens en voor het behalen van academische titels. Dit zou o.a. leiden tot een relatieve onderwaardering van specifiek-militaire bekwaamheden. Het voldoen

aan bepaalde eisen van vakbekwaamheid wordt in de regel gewaardeerd met bevordering en met tewerkstelling in een functie waarin de verworven kwaliteiten tot hun recht kunnen komen. Het aantal gegadigden voor bijzondere opleidingen is trouwens, ook zonder dat bij gunstig resultaat een premie in uitzicht wordt gesteld, steeds groter dan het aantal beschikbare plaatsen. In de militaire dienst bestaat geen behoefte aan leidende figuren, die tot het verwerven van de voor hun functie nodige bekwaamheid zouden moeten worden gestimuleerd door extra premiën."

En vervolgens:

„Evenmin kan worden overgegaan tot het weder invoeren van een brevet-toelage voor stafofficieren. Behalve de stafofficieren zijn er diverse andere categorieën die een speciale hogere opleiding hebben gevolgd. De grenzen zijn op dit gebied moeilijk te trekken. Bovendien zou een speciale beloning van de stafofficieren en andere bijzondere categorieën in beginsel slechts mogelijk zijn indien het algemene salarisniveau voor de officieren werd verlaagd. Hiertoe bestaat geen aanleiding. De officieren met bijzondere bekwaamheid, en in het bijzonder de stafofficieren, vinden hun beloning in het feit dat zij in de regel eerder dan anderen worden bevorderd en voorts in aanmerking komen voor aantrekkelijke functies in internationale staven alsmede voor hoogste leidinggevende functies in de eigen strijdmacht."

De „Gouden Zon"

Dit onderscheidingsteken voor de houders van het stafbrevet — hoewel nog door velen begeerd — is in zekere zin na Wereldoorlog II in waarde gedaald. Werd vroeger het voorrecht een borstonderscheidingsteken te dragen slechts gedeeld met de officieren welke de Intendance Studiën met succes hadden voltooid, thans zijn het ook de militaire artsen, de militaire juristen en de officieren die een Hogere Technische Vorming kregen, die zich met een soortgelijk teken mogen sieren. Men zou zich kunnen afvragen wat de waarde van zulk een embleem nu eigenlijk is en het betreuren dat zo iets „uiterlijks" nodig is ter beloning van bepaalde prestaties. Ik wil daarover mijn mening hier niet zeggen. De „Gouden Zon" is er en wordt door velen gewaardeerd, onafhankelijk van de omstandigheid of men nu zelf al dan niet gerechtigd is tot het dragen er van.

Laat de ene categorie (de gebrevetteerden) alles in het werk stellen, de verwachtingen van de andere categorie (de niet-gebrevetteerden) niet te beschamen, door te trachten — in alle bescheidenheid — in alles en voor allen een voorbeeld te zijn!

HOOFDSTUK XIV

DE LEERLINGEN

Wanneer men in de leerlingen-wachtkamer van de H.K.S. de vrijwel complete „Ahnengalerie" bekijkt, dan moet het wel opvallen dat het uiterlijk van de leerlingen sedert 1868 aanzienlijk is veranderd! Van de foto van het eerste

viertal van de Stafschool te Haarlem — geschaard rond een antiekerig en hoogpotig tafeltje — tot het circa 25 officieren tellend portret van het oudste studiejaar in 1957 is inderdaad een grote sprong, zowel in voorkomen, in uniform en uiterlijke deftigheid, als in aantal! Het kan haast niet anders of die wijzigingen in uiterlijk voorkomen en ook het verschil in grootte der studie-jaren moeten zich enerzijds weerspiegelen in een ander karakter en in een andere levenshouding.

Anderzijds moeten die kleine klassen vroeger — en zeker bij een driejarige opleiding — hebben geleid tot een grotere mate van intimiteit en van een meer elkaar door en door kennen dan thans het geval kan zijn.

Ik wil mij echter verder niet wagen aan dromerijen hoe het heel vroeger wel geweest is, of hoe 't zou kunnen worden, doch mij beperken tot het geven van een korte beschouwing over de leerlingen, zoals zij na Wereldoorlog II zijn.

Allereerst de leeftijden. Direct na de oorlog werden officieren van de K.L. aangewezen voor het volgen van de Krijgskundige Studiën, waarbij nauwelijks of niet werd gelet op anciënniteit. Zodoende kwamen vogels van zeer verscheiden pluimage tegelijk op de Krijgsschool, sommigen wellicht wat te jong, anderen te oud. Van de categorie officieren die reeds vóór de oorlog bestemd was geweest om naar de H.K.S. te gaan — bij het K.N.I.L. ook nog in 1940 en 1941 — kwam een deel in 1946 of later jaren toch nog daarheen. Ook anderen zouden zonder oorlog wellicht eerder aan bod zijn geweest. Hoe dit ook zij, zo ontstond na 1946 een sterke verandering vergeleken bij vóór 1940. Zelfs was het geen uitzondering wanneer een leerling gedurende of vlak na zijn Krijgskundige Studiën tot majoor werd bevorderd. En hoewel thans meestal leerlingen van ongeveer eenzelfde promotie tegelijk tot de H.K.S. worden toegelaten, is dit verschijnsel blijven bestaan.

Daarmee werd de Kapitein van de Generale Staf een zeldzaamheid, nadat tevoren reeds de luitenant als leerling H.K.S. was uitgestorven! Dit laatste is niet zo erg geloof ik, het eerste acht ik bepaald te betreuren. Immers thans heeft de pasbenoemde generale stafofficier (majoor!) als zodanig nauwelijks meer een voortgezette vorming. Onmiddellijk komt hij nu in aanmerking — afhankelijk van de hoogte van de staf waarbij hij wordt ingedeeld — voor functies als bureau- of sectiehoofd, terwijl tevens het dienen in enige troepenfunctie vrijwel wordt beperkt tot die waaraan de rang van luitenant-kolonel is verbonden. Hij krijgt zodoende ook vrijwel niet meer de tijd om als generale stafman fouten te maken en wordt hem zodoende meteen een te grote verantwoordelijkheid op de schouders gelegd. Verjonging met enkele jaren lijkt dan ook wel wenselijk.

Een heel ander leerlingen-aspect is er een van de laatste jaren, namelijk dat het merendeel van de kandidaten voor de Krijgskundige Studiën geen (volledige) KMA-opleiding meer achter de rug had. Dit, vermeerderd met de omstandigheid dat het gedurende en kort na de oorlog vrijwel onmogelijk was zelfstandig meer dan een zeer middelmatige theoretische kennis van militaire en aanverwante zaken te verwerven, heeft het algemene militaire ontwikkelingspeil ongetwijfeld doen dalen en daarnaast bijvoorbeeld ook veelal de kennis van vreemde talen, waarop diegenen die hun (reserve-) officiersopleiding in Engeland volgden meestal een uitzondering maken voor wat betreft de Engelse taal.

Deze wordt dan momenteel ook niet aan de H.K.S. gedoceerd, voor Duits en vooral voor Frans is het daarentegen uiteraard noodzakelijk gebleken..... hetzelfde zou wellicht zelfs voor onze eigen taal nodig zijn!

Eén belangrijk verschil tussen de vooroorlogse leerlingen en die van vandaag strekt ten voordele van laatstgenoemden en is gelegen in de omstandigheid dat deze voor een groot deel enige oorlogservaring hebben, zij het in de meeste gevallen in een krijg van bijzonder karakter (Indonesië, Korea). Wat zij dus aan algemene vakkennis te kort schieten wordt zodoende (althans ten dele) gecompenseerd door een meer praktische kijk en aanleg. Een *combinatie* van het een en het ander zou overigens voor een studie aan de H.K.S. de meest gewenste grondslag vormen. Een uitsluitend kunnen leunen op praktische ervaring met name in één soort oorlog — hoe waardevol deze op zichzelf ook moge zijn — houdt nu eenmaal het grote gevaar in van een zekere mate van eenzijdigheid, van een niet voldoende kunnen afstand nemen. Slechts een ruime algemeen militaire vorming kan daartoe voldoende tegenwicht vormen.

Zonder daarmee iets ten nadele van de huidige leerlingen te willen zeggen, mag hier ongetwijfeld gesteld worden dat de hogere vorming van de beroeps-officieren erbij gebaat zal zijn wanneer over enkele jaren weer van de KMA afkomstige officieren als leerling Krijgskundige Studiën zullen kunnen worden begroet. Ik vermoed dat dan tevens zal blijken dat een gedegen en breed opgezette officiersopleiding onontbeerlijk is als grondslag voor een naderhand volgende hogere vorming.

HOOFDSTUK XV

DE LERAREN

Evenals bij de leerlingen kan ook het verschil tussen de leraren van toen en thans niet slechts uiterlijk zijn. Ik heb hierbij primair het oog op de leraren in tactiek- en stafdienst, dat zijn dus uitgezochte generale stafofficieren die bij voorkeur ook daadwerkelijk in een generale staffunctie hebben gediend. Toen de H.K.S. in 1946 zou worden heropend, werden een paar oudere officieren voor deze functie uitverkoren.

Het moet voor hen aanvankelijk niet eenvoudig zijn geweest tactiek en stafdienst te doceren — voornamelijk omdat terzake in Nederland volstrekt geen eigen doctrine meer bestond. De Engelse invloed was die eerste na-oorlogse jaren natuurlijk erg groot, velen waren immers al dadelijk in 1945 in het Verenigd Koninkrijk herschoold geworden.

Lang heeft men overigens niet gedraald met het vormen van jongere nieuwe leraren. Enkele abiturienten van de eerste na-oorlogse krijgskundige cursus werden naar Krijgs- of Stafscholen in Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten gezonden voor het aldaar volgen van een cursus. Zij kwamen na omme-komst in 1949 beschikbaar als aanvulling c.q. vervanging van hun oudere collega's. Ongeveer tegelijkertijd was als uitvloeisel van de MDAP het besluit gevallen om de Engelse organisatie en stafdienst te doen vervangen door die van het Amerikaanse leger. Zodoende deed ook de Amerikaanse tactische doctrine haar intrede op de Hogere Krijgsschool en moesten in de eerste plaats

de leraren daarop omschakelen ten einde de leerlingen terzake duidelijk te kunnen voorlichten; ook hiertoe moet veel inspannend werk zijn verricht! Met recht mag men bewondering hebben voor hetgeen de betrokken officieren in die eerste jaren hebben klaargespeeld. Op de resultaten van hun baanbrekende arbeid wordt nog steeds voortgebouwd!

Toen in 1952 de cursus staftechniek werd ingesteld en dus plotseling een groter aantal leraren benodigd was, zijn bij wijze van noodmaatregel gedurende enkele achtereenvolgende jaren een aantal officieren, die zo juist zelf de Krijgskundige Studiën met succes hadden volbracht, aangehouden om aan eerstgenoemde cursus het vak Stafdienst te doceren. Zodoende ontstond een afzonderlijke categorie leraren „stafdienst”, naast die voor „tactiek en stafdienst”. Naderhand is hierin wijziging gebracht, in die zin dat in beginsel alle docenten hoogstens gedurende enkele achtereenvolgende cursussen stafdienst aan de cursus staftechniek zouden doceren om daarna als leraar „tactiek en stafdienst” bij de Krijgskundige Studiën op te treden. Tevens werd toen besloten in beginsel in de toekomst slechts leraren te betrekken uit abiturienten H.K.S. die reeds enige jaren elders practisch in een generale staf-functie waren tewerkgesteld geweest.

Door deze maatregel werden verschillende voordelen verkregen. Er kwam voldoende afstand — zowel in rang en leeftijd, als in ervaring — tussen de leerlingen en de leraren. Vrijwel alle nieuwe leraren kregen zodoende zelf een staftechnische „opfrisser”, zodat ook langs deze weg de eenheid in opvatting binnen de H.K.S. werd verstevigd. Ten slotte werd nu tevens voorkomen dat bepaalde leraren gedurende te lange tijd uitsluitend aan de cursus Staftechniek verbonden blijven, hetgeen wellicht uit een oogpunt van continuïteit mocht worden betreurd, doch aan de andere kant het onbetwistbare nadeel van staftechnische verstarung der betrokkenen wegnam. Nu bestaat er dus voor alle leraren „tactiek en stafdienst” een doorstromingssysteem en wel op basis van een ongeveer vierjarige leraarschap. Dit betekent bij een aantal van 16 leraren, dat er jaarlijks gemiddeld vier leraren „tactiek en stafdienst” moeten worden vervangen, hetgeen dan tevens betekent, dat elke cursus Krijgskundige Studiën gemiddeld een viertal potentiële leraren moet opbrengen. En wie eerlijk critisch is, weet dat zulks geen eenvoudige opgave is.

De omstandigheid dat de cursus Krijgskundige Studiën de laatste jaren zoveel leerlingen telde dat deze in twee klassen moesten worden verdeeld, heeft er mede toe genoopt voor tactische oefeningen op de kaart en in het terrein „schooloplossingen” en de daartoe geleid hebbende motiveringen te formuleren, opdat aan beide klassen — in algemene zin althans — hetzelfde zou worden gedoceerd.

Ook is het thans noodzakelijk dat minder van de uitgestippelde lesplannen wordt afgeweken dan het geval zou mogen zijn bij het houden van een oefening aan een enkelvoudige klas. Het is immers niet gewenst dat bijvoorbeeld in de ene klas reeds een „schooloplossing” wordt gepresenteerd op het moment dat de leerlingen van de andere klas nog bezig zijn het bewuste tactische of staftechnische vraagstuk op te lossen.

Het voorgaande betekent, dat wel zeer veel aandacht aan de voorbereiding der oefeningen dient te worden besteed; weinig mag aan het toeval worden overgelaten. In beginsel worden de twee leraren die een oefening moeten houden tevens belast met de samenstelling daarvan, of — zo het een reeds

bestaande oefening betreft — met de meestal wel noodzakelijke revisie of opfrissing. Dit geschiedt op basis van een jaarlijks door de Directeur vastgesteld oefeningsprogramma, waarin voor elke oefening zeer in het kort wordt aangegeven welke tactische en staftechnische problemen zij moet omvatten, in welk soort terrein zij zich moet afspelen, alsmede de voor het geven van de oefening ongeveer beschikbare tijd.

Zodra beide leraren een algemene opzet gereed hebben, melden zij dit de Directeur, die hen vervolgens — bijgestaan door het Hoofd Onderwijs — in de gelegenheid stelt hun ideeën uiteen te zetten. Zoals dat in afschuwelijk vakjargon luidt wordt dan de oefening „ge-pre-murdered”, een term die zijn oorsprong vond in de zgn. „murderboard”, waarin behalve de Directeur en het Hoofd Onderwijs ook de reserve-leraar was opgenomen. Ten overstaan van deze „murderboard” moesten — naar het voorbeeld van de Amerikaanse Command & General Staffschool te Leavenworth — de betrokken leraren de gehele door hen ontworpen oefening verdedigen. Onder invloed van de in vele opzichten zo ingrijpende wijzigingen op het gebied van de tactiek werd in 1956 de behoefte gevoeld veel eerder te komen tot een gesprek tussen de samenstellers van een oefening en de leiding van de H.K.S. Zo werd langzamerhand de formele „murderboard” afgeschaft en ontstonden daarvoor in de plaats geregelde gesprekken tussen beide partijen en groeiden de oefeningen met de resultaten dezer gesprekken mee. Dat telkenmale ook leden van de eveneens in 1956 gevormde Tactische Commissie in deze gesprekken werden betrokken, droeg aanmerkelijk bij tot de gedachtenvorming op het brede terrein der tactiek, terwijl de in de oefeningen geschapen situaties dikwijls leidden tot wijziging of correctie van aanvankelijk gehuldigde denkbeelden. Een nauwe band tussen de Tactische Commissie en de leraren is naar mijn mening dan ook van het grootste belang voor beide partijen en feitelijk onmisbaar!

Behalve met het ontwerpen en geven van tactische oefeningen dienen de tactische leraren zich ook bezig te houden met een voor elk hunner min of meer gespecialiseerd onderwerp. Zo worden bijvoorbeeld de vakken militaire aardrijkskunde, strategie en artillerie door leraren tactiek en stafdienst gedeceerd, terwijl anderen zich min of meer specialiseren op het gebied van de logistiek, op dat van de A-wapen techniek, op NAVO-aangelegenheden, territoriale verdediging, luchtverdediging en dergelijke.

Voor geniewetenschappen en verbindingdienst zijn vakleraren organiek beschikbaar, hetgeen sedert de opheffing van de School voor Samenwerking van Grond- en Luchtstrijdkrachten (de S.S.G.L.) eveneens het geval is voor de voordien door deze school behandelde onderwerpen.

Dat verschillende leraren ook elders doceren werd reeds gememoreerd in hoofdstuk XI; verschillende van hen treden op als medewerker aan het Wetenschappelijk Jaarbericht van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, sommigen hielden voor deze vereniging een lezing; in de Militaire Spectator verschijnen herhaaldelijk bijdragen van aan de HKS verbonden officieren.

Het leraarschap aan de HKS is een functie waarin van de betrokken officieren veel hard werk wordt gevraagd. Behoudens de op het lesrooster onder hun naam prijkkende uren zijn zij echter niet gebonden aan vaste werktijden. Sommigen werken bij voorkeur op de HKS — hetgeen bovendien moeilijk te vermijden is wanneer bijvoorbeeld samen met een der collega's een oefening

moet worden bijgeschaafd of nieuw opgezet. Anderen werken doorgaans liever thuis, hetgeen gezien de weinige accommodatie welke in het gebouw van de HKS ter beschikking is — een geluk mag worden genoemd! Hoe het zij, van de leraren aan de HKS wordt harde arbeid gevraagd, doch hen wordt veel vrijheid en zelfstandigheid geschonken. Hun taak is dikwijls moeilijk, doch biedt in het algemeen zeker veel voldoening!

Dit hoofdstuk zou niet volledig zijn wanneer hier niet even het zoeklicht zou worden gericht op de verschillende heren die naast hun elders verrichte normale arbeid — tijd en energie beschikbaar stellen voor het onderwijs aan de HKS. Het betreft hier zowel burgers als officieren, die hetzij door het min of meer geregeld geven van onderwijs, dan wel door het houden van een enkele voordracht de frisse buitenwind door de HKS laten waaien. Mede hierdoor wordt het altijd aanwezige gevaar voor het isolement bestreden.

Hetgeen door bedoelde — soms hooggeleerde — docenten aan de aanstaande staf-officieren wordt „medegedeeld” werkt vooral mee aan de verbreding en verdieping welke zo broodnodig zijn voor hen die straks in hogere staven en in hogere functies zullen worden tewerkgesteld.

Een woord van dank en waardering lijkt mij hier dan ook volledig op zijn plaats!

HOOFDSTUK XVI

DE DIRECTEUREN

Van 1920 tot 1925 was de toenmalige luitenant-kolonel — later kolonel van de Generale Staf W. E. van Dam van Isselt, Directeur van de Hogere Krijgsschool. Aan zijn minutieuze zorg is het voor een groot deel te danken dat van de geschiedenis van deze onderwijsinstelling thans nog zoveel bekend is. Eerder haalde ik reeds aan zijn „Zestig jaren hoger militair onderwijs” onder auspiciën van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap in 1928 uitgegeven ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de HKS.

Een tweede bewijs van zijn op het terrein der HKS-geschiedenis ontplooiende activiteit was te vinden in de nauwkeurig samengestelde en ten bewijze daarvan van zijn paraaf voorziene uittreksels stamboek aan de achterzijde van de in de directeurskamer van de HKS hangende portretten zijner voorgangers. Omdat deze portretten enkele jaren geleden nodig van een nieuwe lijst moesten worden voorzien en als gevolg daarvan de „achterschriften” verloren zouden gaan, werden deze gecopieerd en in een boekje verzameld. Het is interessante lectuur en tussen de dorre stamboek-mutaties door komen herhaaldelijk uitermate belangrijke figuren naar voren.

Tot mijn spijt is het niet mogelijk van dat boekje hier een afschrift te geven en moet ik volstaan met de lezer te verwijzen naar het in bijlage V gegeven uittreksel. Ik wil daarbij hier slechts enkele korte aantekeningen maken.

In de eerste plaats valt het op, dat aanvankelijk een nauwe band heeft bestaan tussen de HKS en het politieke leven. Het is immers wel opmerkelijk dat van de eerste negen Directeuren vier Minister van Oorlog werden en

één Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Deze vijf officieren waren na het vervullen van de directeursfunctie en in één geval zelfs reeds daarvóór, lid der Tweede Kamer (2 X), lid der Eerste Kamer (1 X) of lid van de Raad van State (2 X).

De eerste Directeur van de Stafschool vervulde die functie slechts gedurende ongeveer $\frac{1}{2}$ jaar, de latere Minister Eland bleef 13 achtereenvolgende jaren als Directeur aan de HKS verbonden — na te voren reeds gedurende 6 jaar leraar aan diezelfde onderwijsinrichting te zijn geweest. Overigens bleven de Directeuren gemiddeld een jaar of vier in deze functie werkzaam.

Wat de spreiding over de wapens van herkomst van de Directeuren betreft, van de 20 waren 9 afkomstig van het wapen der artillerie, 8 van de infanterie en 3 van de genie. In aantallen jaren uitgedrukt, waren in totaal gedurende 38 jaar artilleristen aan het bewind (47 %), gedurende $20\frac{1}{2}$ jaar infanteristen (25 %) en gedurende 23 jaar de drie genisten (28 %).²⁵⁾ Van 1907 tot 1936 waren met slechts een onderbreking van 3 jaar artilleristen aan het bewind. Wel een zwaar artilleristisch stempel!

Nog nooit was een cavalerist Directeur HKS, men zou dus kunnen opmerken dat het zo langzamerhand wel tijd wordt, dat iemand afkomstig van het wapen der cavalerie hier de scepter der militaire wetenschap komt zwaaien.

Met deze enkele punten wil ik volstaan, na de aandacht van de lezers nog te hebben gevestigd op de omstandigheid dat feitelijk ook de toenmalige Majoors van de Generale Staf KNIL P. G. Mantel (inf.) en Jhr. J. M. R. Sandberg (art.) in het overzicht hadden moeten worden opgenomen — zie daartoe het gestelde in Hoofdstuk IX. Slechts de omstandigheid dat mij daartoe momenteel verdere gegevens ontbreken moge ter verontschuldiging dienen — ik hoop de portretten van deze oud-directeuren alsnog in de portretgalerij te kunnen opnemen.

HOOFDSTUK XVII

EEN BLIK IN DE TOEKOMST

Men zegt wel eens, dat in het heden de toekomst verborgen ligt. In zekere zin kan dat waar zijn — daarom wil ik trachten uit thans bestaande tendensen en uit thans bestaande wensen en verlangens de toekomst van de hogere krijgskundige vorming af te lezen. Ik zeg opzettelijk niet „de toekomst van de HKS” — want het is zeer de vraag of op de duur een Hogere Krijgsschool uitsluitend voor officieren van de Landmacht zou moeten blijven bestaan.

Allerwegen bestaat immers wel het gevoel — dikwijls op verschillende wijze onder woorden gebracht — dat het bitter nodig is dat de hogere krijgskundige vorming van de officieren van verschillende krijgsmachtsdelen wordt samengebundeld, zo mogelijk met die van bepaalde categorieën toekomstige *civiele* topfunctionarissen! Het is toch zeer noodzakelijk dat over de dingen

²⁵⁾ Deze berekening loopt tot 1955, de oorlogsjaren 1940—1946 werden niet meegerekend.

waar het ten slotte werkelijk om gaat bij de defensie van het land en bij de defensie van het Westen, eenheid van opvatting gaat bestaan, terwijl een onderling elkaar kennen en begrijpen evenzeer onontbeerlijk is.

Slechts over het vereiste tempo van de ontwikkeling in de richting van een bundeling schijnt verschil van mening te bestaan. Ik geloof — en ik heb dat reeds eerder ergens gezegd — dat wij voorlopig zeer dankbaar zouden mogen zijn indien de verschillende krijgs- en stafscholen met het Defensiestudiecentrum onder één dak zouden kunnen worden gebracht. Daarna zou het van veel belang zijn wanneer over en weer een modus zou kunnen worden gevonden omtrent de duur van de cursussen, de leeftijd en de rang van de cursisten, enz.

Bijvoorbeeld zou een vrij aanzienlijk deel van de stof welke thans in de beide studie jaren van de HKS wordt gedoceerd en welke in hoofdzaak dient om de leerlingen een *basis* te verschaffen voor het zoveel later bekleden van hogere functies, kunnen worden overgebracht naar een hoger instituut, dat zou dienen voor een waarlijk hogere vorming van alle toekomstige militaire en civiele defensieleiders. Dat zou dan kunnen betekenen dat de huidige HKS zou worden teruggebracht tot een staf- of krijgsschool, uitsluitend bedoeld voor de vorming van lagere stafofficieren (de cursus staftechniek) en generale stafofficieren van lagere rang; cursussen van respectievelijk 3 maanden en bijv. anderhalf jaar zouden daartoe wellicht voldoende zijn. De marine en de luchtmacht zouden dan uiteraard ongeveer eenzelfde lijn moeten volgen — een naamsverandering voor hun stafscholen is al niet meer nodig — terwijl voor civiele functionarissen een cursus van overeenkomstige aard zou moeten worden opgezet, waarbij hun de meeste noodzakelijke begrippen van het wezen van de oorlog en van het gebruik der strijdkrachten zouden moeten worden bijgebracht — alsmede vanzelfsprekend een aantal aspecten van de civiele verdediging.

Het hogere instituut zou een aantal jaren later de meestbelovende abiturienten der diverse stafscholen en wellicht ook anderen moeten bijeenbrengen voor een cursus met een duur van bijvoorbeeld één jaar. Van militaire zijde zouden de cursisten de rang van luitenant-kolonel kunnen bekleden, die van de civiele cursisten zou daarbij moeten zijn aangepast.

Wat gaat men nu in dat ene jaar doen? Ik zou haast zeggen: primair elkaar door en door leren kennen, daarnaast *gezamenlijk* denken en spreken over strategie, over het verband tussen logistiek en strategie, over militaire politieke onderwerpen, over de civiele verdediging in haar ganse omvang, over staatsleer en Nederlands staatsrecht. Bovendien zouden enkele oefeningen het besprokene moeten illustreren en verdiepen. Men zou in deze beschrijving het Defensiestudiecentrum kunnen zien, doch dan „aangekleed” met een aantal vakken welke thans geheel of vrijwel geheel op andere scholen worden gedoceerd. Bovendien met leerlingen die *bewust en stelselmatig* zijn voorbereid op het met vrucht volgen van zulk een cursus. Dit geldt n.m.m. in het bijzonder ook voor de civiele cursisten die thans wanneer zij op het DSC komen zelden eerder iets hebben vernomen over de oorlogvoering, zodat dan het „gesprek” wel heel moeilijk wordt! Bij deze ruwe schets wil ik het laten wat „de (verre?) toekomst van de HKS” betreft en het even nog wat dichter bij huis zoeken.

Naarmate als gevolg van de toenemende technificatie de specialisatie in de strijdkrachten voortgang vindt, zal een instituut als de Hogere Krijgsschool

steeds meer moeite hebben de verschillende cursisten te *déspecialiseren* — en dat geldt bepaald niet alleen voor de zogenaamde technische wapens en dienstvakken! De tijd benodigd om de cursisten „gelijk te trekken” wordt steeds langer, vooral wanneer het gaat om het geheel omschakelen van een concrete wiskundige denkmethode tot een minder grijpbare tactische wijze van denken.

Het is spijtig te moeten constateren dat in verschillende gevallen op dit punt geen succes meer kon worden bereikt en betrokkenen dan ook de eindstreep niet haalden.

Daar staat tegenover dat steeds meer het inzicht rijpt dat niet alleen in de tactiek de glorie zetelt, doch dat het evenzeer van belang is dat men begrip verwerft voor de minder spectaculaire logistieke zijde der krijgskundige vraagstukken. Zo werd gedurende de laatste jaren steeds meer aandacht geschonken aan onderwerpen van logistieke aard, onder meer resulterend in enkele omvangrijke opdrachten terzake aan de leerlingen. Zo werd in het cursusjaar 1956—1957 aan leerlingen van het jongste studiejaar een aantal opdrachten verstrekt welke ten doel hadden te doen nagaan welk terrein de logistiek bestrijkt of dient te bestrijken, alsmede welke problemen daarmee samenhangen. Deze studie resulteerde in een bundel „Logistieke Opstellen”, welke door de betrokken leraren van enig commentaar voorzien — door volgende studiejaar als uitgangspunt voor verdere wetenschappelijke studie kunnen worden benut. Het volgende jongste studiejaar ontving dan ook wederom een opdracht van logistieke aard, welke in het kort als volgt luidde:

„Een natie beschikt momenteel niet over een Landmacht. Over enige jaren „wenst zij te beschikken over een legerkorps à 3 divisies. Deze moeten in tijd „van vrede worden voorzien van goederen.

„Gevraagd:

„Beschrijf de werkzaamheden daaraan verbonden voor elk der onderstaande „niveaus, t.w.:

„a. Behoeftenbepaling;

„b. Verwerving der goederen;

„c. Opslag en distributie der goederen.”

(In een toelichting waren deze punten nader uitgewerkt).

Deze opdracht, waarvoor een studietijd van ruim 4 maanden werd gegeven, werd verstrekt aan *syndicaten* samengesteld uit een vijftal leerlingen. Deze methode van werken wordt op de HKS meer en meer toegepast — sedert kort ook voor krijgsgeschiedenis en strategie. Zij stelt de leerlingen in staat de te verrichten arbeid te verdelen en daardoor — gezamenlijk — de studie te verdiepen. Bovendien leert zij hun het belang van het samenwerken met anderen. Een nevenvoordeel voor de betrokken docenten is uiteraard te vinden in het feit, dat minder werk hoeft te worden nagezien en door hen meer corrigerend en stimulerend, dan docerend moet worden opgetreden.

Een „schooloplossing” — bij de tactische oefeningen op de kaart en in het terrein moeilijker te missen — behoeft bij onderwerpen als de zo juist genoemde, vanzelfsprekend niet te worden gegeven. Mecstal wordt volstaan met een gezamenlijke bespreking — eventueel in de vorm van een debat — nadat de werkstukken zijn nagezien.

In het algemeen moet het steeds meer „studeren” dan „doceren” worden. Het laatste kan de leerling min of meer passief ondergaan, bij het eerste wordt hij gedwongen tot het leveren van positieve bijdragen, waardoor tevens de Hogere Krijgsschool als geheel rijker wordt aan kennis en wetenschap, zodat óók volgende cursisten daarvan de vruchten plukken!

In hun recent en zeer belangwekkend boek „Soldiers and Scholars. Military Education and National Policy” vermelden de schrijvers John W. Masland en Laurence I. Radway in het kort een deel van de inhoud van een rapport uitgebracht over de Amerikaanse „Command and General Staffschool” te Leavenworth. Ik moge enkele zinnen daaruit overnemen:

„It recommended that the program should be planned for the learning and application of principle in problem situations rather than for the mastering of information and skills for their own sake. It declared that this could be done through greater attention to independent thinking by students, originality, resourcefulness, initiative, imaginations, judgment, evaluation, and so forth rather than to information, skills, and solutions as such.”

En verder:

„The commission concluded that these features of Leavenworth with which it took exception bear adversely upon the preparation of officers for combat command. We conclude that they also inhibit the most effective performance of officers in policy level assignments.”

Ik meen dat deze regels voor zich zelf spreken en wij alles in het werk moeten stellen om te voorkomen dat ooit zo iets van onze hogere krijgskundige vorming zou kunnen worden gezegd. Daartoe moeten wij bovendien blijven strijden tegen de zo natuurlijke tendens tot overlading van het programma, daarbij steeds opnieuw een keuze makend tussen „*plowing the whole field or digging post holes*”. De leerlingen *moet* de nodige tijd voor eigen studie worden gegeven!

Ten slotte nog een woord over de belangstelling van buitenaf voor het hoger militair onderwijs. In vorige hoofdstukken heb ik verteld dat in vroeger jaren een warme politieke interesse bestond voor de voortgezette vorming van de officier, zelfs zodanig dat zij enkele malen ontaardde in hinderlijke inmenging! Sedertdien — het is toch wel jammer dit te moeten constateren — is de belangstelling aanzienlijk gedaald; voor zover na te gaan, zelfs tot nul!

Dat de totaal verouderde wet tot regeling van het militair onderwijs van 1890 nog steeds van kracht is, doch niemand zich meer aan de inhoud daarvan stoort en (gemakkelijk voor ons) niemand hier bezwaar tegen maakt, moge daartoe een afdoend bewijs zijn.

Overigens mag worden opgemerkt dat wat dat betreft, Nederland geen uitzondering vormt. Bijvoorbeeld ook in de Verenigde Staten is zulks het geval, wanneer wij tenminste mogen geloven wat Masland en Radway opmerkten in hun eerder genoemde boek „Soldiers and scholars”: *„In conclusion it might be noted that the general lack of congressional concern for professional officer education reflects a much broader situation, that is, the absence of any significant public interest in this matter”!*

Het is ernstig te hopen dat in Nederland het besef wakker wordt dat in het bijzonder de hogere vorming van de beroepsofficier en parallel daarmee de hogere vorming van bepaalde groepen toekomstige civiele topfunctionarissen — een wezenlijk landsbelang is en derhalve de waarachtige belangstelling verdient van allen wie de toekomst van ons land ter harte gaat. Dat dit boekje er toe moge bijdragen deze hoop in vervulling te doen gaan, is de oprechte wens van de schrijver!

OVERZICHT CURSUSSEN STAFTECHNIEK

1952—1958

Nr.	Data	Cursisten afkomstig van													
		infanterie	artillerie	cavalerie	genie	verbindingsdienst	technische dienst	A.A.T.	Intendance	mil.juridische dienst	Kon. Marechaussee	Klu	Korps Mariniers	Belgische Landmacht	TOTAAL
1	1/10—24/12'52	10	5												15
2	5/1 —27/2 '53	4	4	1		1		1						3	14
3	7/4 —11/6 '53	8	2	2		1		1	1						15
4	4/6 —18/7 '53	5	2												8
5	1/10—16/12'53	17	4	3	2	1		2			1				29
6	4/3 —19/5 '54	7	5	2	1										15
7	17/6 — 1/9 '54	9	3	2		1						1			16
8	4/10—22/12'54	17	7	1	1	1	1	1	1						30
9	13/1 — 6/4 '55	19	8		2					1					30
10	2/6 —24/8 '55	19	7		2	2									30
11	28/9 —22/12'55	10	1	2	1	1	1		1						17
12	5/1 —28/3 '56	18	4	1	2	2			3						30
13	5/4 —29/6 '56	13	6	3	2		1	1	1						27
14	27/9 —21/12'56	17	4	1	3	1		2					1		29
15	4/1 —28/3 '57	12	10	2	2			3	1						30
16	4/4 — 5/7 '57	18	9	1	1	1							1		31
17	26/9 —20/12'57	14	6			2							1		23
18	2/1 —28/3 '58	6	6	1		1		1					3		18
	Totaal	223	93	22	19	15	3	11	8	1	2	1	6	3	407

Toelichtingen

- a. De 4e cursus werd door twee offn. van de R.I.S. als toehoorder gevolgd; dit was een applicatiecursus, aansluitend op een door de cursisten in België gevolgde cursus staftechniek.
- b. Tot dusverre zijn in totaal gemiddeld rond 40% van het aantal cursisten door Chef G.S. aangewezen voor het volgen van de krijgskundige studiën.

OVERZICHT C-CURSUSSEN - SEDERT WERELDOORLOG II

Cursisten afkomstig van											
Nr.	Data	infanterie	artillerie	cavalerie	genie	verbindingsdienst	technische dienst	A.A.T.	mil. gnk. dienst	Kon. Marechaussee	TOTAAL
1	1/9 — 1/12 '47	7	3	1							11
2	1/3 — 1/6 '48	5	2	1	1						9
3	1/11 — 1/2 '49	2	1				1				4
4	1/5 — 30/8 '51	3	3	2	1			1	1		12
5	2/1 — 30/4 '52	3	4		2					1	10
6	5/1 — 30/4 '53	8	3			1					12
7	7/1 — 7/4 '54	7	2		1	1					11
8	2/2 — 31/5 '56	7	2		1			1	2		13
9	31/1 — 1/5 '57	11	2	1	1						15
10	3/2 — 2/5 '58	5	5	1		1			1		13
	Totaal	58	27	6	7	3	1	2	4	2	110

Toelichtingen

- a. Bovendien werd de tweede cursus gevolgd door een hoofdofficier van de KLu.
 b. De zesde cursus werd door twee officieren van de T.N.I. als toehoorder gevolgd.

OVERZICHT LESSTOF KRIJGSKUNDIGE STUDIËN

(gebaseerd op programma 1957/1958)

Studiejaar	Strikt militaire onderwerpen	Algemeen militaire onderwerpen	Tactische oefeningen op de kaart en i/h terrein	Algemene onderwerpen	Oriënteringen en excursies	TOTAAL
I	170	60	400 (150)	160	10	800 (150)
II	35	265 (50)	225 (90)	100	75 (35)	700 (175)
Totaal	205	325 (50)	625 (240)	260	85 (35)	1500 (325)

Totale cursusduur circa 2 jaar, waarvan $\pm 2 \times 8$ maanden in dit overzicht opgenomen, overige tijd bestemd voor troependetacheringen etc.!

Toelichtingen

1. De cijfers zijn afgerond en geven aantallen lesuren aan.
2. Tussen () geplaatste cijfers omvatten de buitenoefeningen, excursies etc. (6 lesuren = 1 dag).
3. Voor syndicaat-arbeid e.d. gebruikte uren zijn niet in de gegeven cijfers begrepen.
4. Een werkweek telt gemiddeld 29 lesuren.

**OVERZICHT VAN DE AAN LEERLINGEN KRIJGSKUNDIGE
STUDIËN IN DE LOOP VAN EEN CURSUS
TE VERSTREKKEN OPDRACHTEN**
(gebaseerd op de cursus 1957/1959)

Aard van de opdracht	Vorbereidingsduur	Toelichtingen
1. <i>Mondelinge voordracht</i> over een algemeen onderwerp	Een maand	Individueel in het eerste studiejaar.
2. <i>Strategie en Krijgsgeschiedenis</i> — het samenstellen van een werkstuk over een onderwerp uit de recente krijgsgeschiedenis.	Zes tot zeven maanden.	In syndicaten van 5 leerlingen; de opdracht wordt verstrekt in het eerste studiejaar; in het tweede studiejaar worden de bestudeerde onderwerpen in de gehele klas in discussie gebracht.
3. <i>Logistiek</i> — het uitwerken van een opdracht op algemeen logistiek terrein.	Vier à vijf maanden.	In dezelfde syndicaten als boven, eerste studiejaar.
4. <i>Defensiepolitiek</i> — het uitwerken van een opdracht op militair/politiek terrein.	Drie maanden.	In syndicaten van zes à zeven leerlingen, eerste studiejaar; tevens ter beoefening van de vergadertechniek.
5. <i>Staatsleer of staatsrecht</i> — het samenstellen van een scriptie op het terrein van de staatsleer of van het staatsrecht.	Twee tot drie maanden.	Individueel — tussen eerste en tweede studiejaar.
6. <i>Tactische oefening op de kaart</i> — het ontwerpen en samenstellen van een korte tactische oefening op de kaart welke vervolgens door de betrokken leerling gedurende een morgen van vier lesuren aan zijn eigen klas moet worden gegeven.	Een maand.	Individueel — tweede studiejaar.
7. <i>Algemeen militair onderwerp</i> — het samenstellen van een werkstuk.	Vijf maanden.	Individueel — tweede studiejaar.

N.B. In dit overzicht zijn niet opgenomen:

- a. opdrachten welke voortvloeien uit tactische oefeningen;
- b. opdrachten welke door de leraren Frans en Duits kunnen worden gegeven;
- c. opdrachten welke samenhangen met het vak „spreken in het openbaar“.

**OVERZICHT OUD-DIRECTEUREN VAN DE STAFSCHOOL,
KRIJGSSCHOOL EN HOGERE KRIJGSSCHOOL**

a. Directeuren van de Stafschool:

- 9 mrt 1868—
27 okt 1868 J. SCHUURMAN (geb. 1822); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1840 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; werd in 1872 in de rang van luitenant-kolonel gepensioneerd; overleed in 1897.
- 27 okt 1868
—1874 J. M. VAN DER STAR (geb. 1827); had zijn officiersopleiding genoten aan de K.M.A. en werd in 1845 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was gedurende een jaar (1871/1872) belast met de functie van Gouverneur der K.M.A. en van 1877 tot zijn pensionering in 1890 *Chef van de Generale Staf*; overleed in 1904.
- 1874—1876 J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL (geb. 1832); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1852 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 1869 tot zijn benoeming tot Directeur, leraar bij de Stafschool; was van 1876—1879 waarnemend Hoofdintendant, vervolgens van 1 februari tot 18 augustus 1879 *Minister van Oorlog*, daarna achtereenvolgens Directeur der Militaire Verkenningen (1880—1883), Gouverneur der K.M.A. (1883—1885), Inspecteur van het Militair Onderwijs (1885—1886) en tot zijn pensionering in 1889 Commandant der 3e Divisie en Commandant der Stelling van Amsterdam; daarna van 1892 *Lid van de Raad van State*; hij vertegenwoordigde zijn land herhaalde malen bij internationale conferenties; overleed in 1913.

b. Directeur van de Krijgsschool:

- 1876—1878 J. N. A. BARON TAETS VAN AMERONGEN (geb. 1832); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1851 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 5 okt. 1868 tot 1873 leraar bij de Stafschool, en na zijn Directeurschap H.K.S. achtereenvolgens Directeur der Militaire Verkenningen (1883—1886), Gouverneur der K.M.A. (1886—1890), Commandant der 1ste Divisie (1890—1891) en Inspecteur der Infanterie (1891—1892) tevens Gouverneur der Residentie; na zijn pensionering werd hij benoemd tot Adjutant in Buitengewone Dienst van H.M. de Koningin; in 1898 werd hem de titulaire rang van luitenant-generaal verleend; in 1913 overleed hij.

c. *Directeuren van de Ite Afdeling der Krijgsschool:*

1878—1891 K. ELAND (geb. 1838); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1858 benoemd tot 2de luitenant bij het Korps Ingenieurs; was van 1872—1878 achtereenvolgens leraar bij de Stafschool en bij de Krijgsschool voor officieren; was gedurende 13 jaar Directeur, achtereenvolgens in de rang van majoor, luitenant-kolonel en kolonel; werd pas twee maanden vóór zijn ontheffing uit de betrekking van Directeur overgeplaatst bij de Generale Staf, blijkbaar als (late) erkenning van zijn verdiensten ten behoeve van het Hoger Militaire Onderwijs gedurende achtereenvolgens 20 jaar; was naderhand van 1897—1901 *Minister van Oorlog* en na zijn pensionering in 1901 van 1905 tot 1918 *Lid van de Tweede Kamer*; hij overleed in 1927.

1891—1894 W. ROOSEBOOM (geb. 1843); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1861 benoemd tot 2de luitenant bij het Korps Ingenieurs, Mineurs en Sappeurs; was van 1870 tot 1874 leerling aan de Stafschool en werd in 1875 leraar aan de Krijgsschool, respectievelijk in 1878 aan de Ite Afdeling der Krijgsschool; vervolgens van 1884 tot 1890 op non-activiteit als *Lid van de Tweede Kamer*; na zijn Directeurschap H.K.S. was hij van 1894—1897 Sous-Chef van de Generale Staf en van 1897—1899 Commandant der Stelling van Amsterdam, tevens Bevelhebber in de Ie Militaire Afdeling; werd in 1899 cervol uit de militaire dienst ontheven in verband met zijn benoeming tot *Gouverneur Generaal* van Ned.-Indië, welk ambt hij tot 1904 bekleedde; hij overleed in 1920.

d. *Directeuren van de Hogere Krijgsschool:*

1894—1897 M. ~~S.E.~~^{H.} J. PLANTENGA (geb. 1842); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1863 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 1883—1889 leraar aan de Ite Afd. der Krijgsschool en na zijn Directeurschap H.K.S. achtereenvolgens Sous-Chef van de Generale Staf (1897—1900) en commandant der 1e Divisie (1900 tot zijn overlijden in 1901).

1897—1900 H. P. STAAL (geb. 1845); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1866 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; van 1879—1881 leerling aan de Ite Afd. der Krijgsschool; was na 1900 achtereenvolgens Regimentscommandant, Sous-Chef van de Generale Staf (1902—1905) en *Minister van Oorlog* (1905—1907) en werd in 1907 *Lid van de Eerste Kamer*; hij overleed in 1920.

1900—1907 W. COOL (geb. 1848); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1869 benoemd tot 2de luitenant bij het

Korps Ingenieurs, Mineurs en Sappeurs; was van 1873—1876 leerling bij de Stafschool respectievelijk Krijgsschool voor officieren; diende van 1877 tot 1882 bij het leger in Ned.-Indië, was van 1882—1887 leraar K.M.A. en van 1891 tot 1896 leraar H.K.S.; na zijn Directeurschap werd hij Inspecteur van het Militair Onderwijs (1907—1909); vervolgens bekleedde hij het ambt van *Minister van Oorlog* (1909—1911) om in 1913 lid van de *Raad van State* te worden; hij overleed in 1928.

- 1907—1912 H. L. VAN OORDT (geb. 1857); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1877 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1885—1888 leerling van de 2e Afd. der Krijgsschool en van 1893 tot 1902 leraar aan de H.K.S.; hij werd na zijn ontheffing van de functie van Directeur H.K.S. in 1912 benoemd tot Commandant der Stelling van het Hollandsche Diep en het Volkerak, tevens Bevelhebber in de IIIe Mil. Afdeling; eervol ontslag in 1917; was in 1907 technisch vertegenwoordiger der Nederlandse Regering bij de Tweede Vredesconferentie en maakte deel uit van de in 1910 ingestelde Staatscommissie voor de reorganisatie van het Militair Onderwijs bij de Landmacht; hem werd in 1920 de titulaire rang van luitenant-generaal toegekend; hij overleed in 1935.
- 1912—1917 M. C. VAN DER HOOG (geb. 1861); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1881 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1884—1886 leerling van de IIe Afd. der Krijgsschool en na zijn Directeurschap H.K.S. achtereenvolgens Commandant der 3e Divisie (1918—1919) en Inspecteur der Artillerie (1919—1920).
- 1918—1920 J. L. TEN BOSCH (geb. 1867); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1887 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1895—1898 leerling en van 1906—1913 leraar aan de H.K.S.; werd na ontheffing uit zijn functie van Directeur H.K.S. benoemd tot Inspecteur van de Vrijwillige Landstorm (1920) om in 1923 te worden gepensionoord; overleed in 1936.
- 1920—1925 W. E. VAN DAM VAN ISSELT (geb. 1870); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1889 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1895—1898 leerling H.K.S. en van 1899—1903 leraar tactiek en aanverwante vakken aan de K.M.A.; was na zijn ontheffing uit de functie van Directeur H.K.S. achtereenvolgens Sous-Chef van de Generale Staf (1 mei—12 nov. 1925) en C-1e Divisie; hij overleed in 1951.

- 1925—1928 P. J. VAN MUNNEKREDE (geb. 1873); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A. en werd in 1894 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 1899—1906 leraar tactiek aan de K.M.A., van 1906—1909 leerling en van 1913—1919 leraar aan de H.K.S.; bezocht van 1919—1920 de Ecole Supérieure de Guerre te Parijs; na zijn Directeurschap van de H.K.S. werd hij benoemd tot lid van het Hoog Militair Gerechtshof; eervol ontslag in 1940; hij overleed in 1949.
- 1928—1932 H. A. F. G. VAN ERMEL SCHERER (geb. 1875); volgde een artillerie cursus te Delft en werd in 1896 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1906—1909 leerling en van 1918—1924 leraar aan de H.K.S.; werd in 1926 benoemd tot Directeur van de Etappe- en Verkeersdienst; van 1932 tot 1935 was hij Commandant 3e Divisie en daarna Commandant Luchtverdedigingskring Amsterdam e.o.; werd in 1940 eervol ontslagen en overleed in 1947.
- 1932—1936 JHR. J. TH. ALTING VON GEUSAU (geb. 1881); ontving zijn officiersopleiding achtereenvolgens aan de Cadettenschool te Alkmaar en aan de K.M.A.; werd in 1902 benoemd tot 2e luitenant der artillerie; was van 1910—1913 leerling H.K.S., van 1913—1918 leraar K.M.A., van 1918—1919 Commandant SROA, van 1919—1929 leraar aan de H.K.S.; werd na zijn ontheffing uit de functie van Directeur H.K.S. benoemd tot Commandant 1e Divisie in 1936 en overleed in 1940.
- 1936—1940 M. W. L. VAN ALPHEN (geb. 1884); genoot zijn officiersopleiding aan de Hoofdcursus te Kampen en werd in 1907 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 1922—1925 leerling en van 1927—1936 leraar H.K.S., verkeerde van 1942—1945 in Duitse krijgsgevangenschap; eervol ontslag in 1946; hij overleed in 1947.
- 1946—1950 W. TH. CARP (geb. 1897); genoot zijn officiersopleiding aan de K.M.A.; werd in 1914 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1928—1932 leerling aan de H.K.S.; bezocht van 1938—1939 de Ecole Supérieure de Guerre te Parijs; was gedurende wereldoorlog II o.m. Ned. Vertegenwoordiger bij de Combined Chiefs of Staff te Washington D.C.; werd na ontheffing uit de functie van Directeur H.K.S. benoemd tot Chef van de Gezamenlijke Staf van de V.C.S.; in 1954 volgde zijn benoeming tot Militair Attaché te Washington; werd in 1956 gepensioneerd.
- 1950—1952 J. H. COUZY (geb. 1902); genoot zijn opleiding aan de K.M.A. en werd in 1922 benoemd tot 2de luitenant der artillerie; was van 1932 tot 1935 leerling en van 1946 tot 1950 leraar aan de H.K.S.; werd na in 1952 te zijn ontheven van

zijn functie als Directeur H.K.S. achtereenvolgens Commandant 1e Divisie en Commandant 4e Divisie; luitenant-generaal Couzy is thans sedert 1 januari 1956 Commandant van het Eerste Legerkorps.

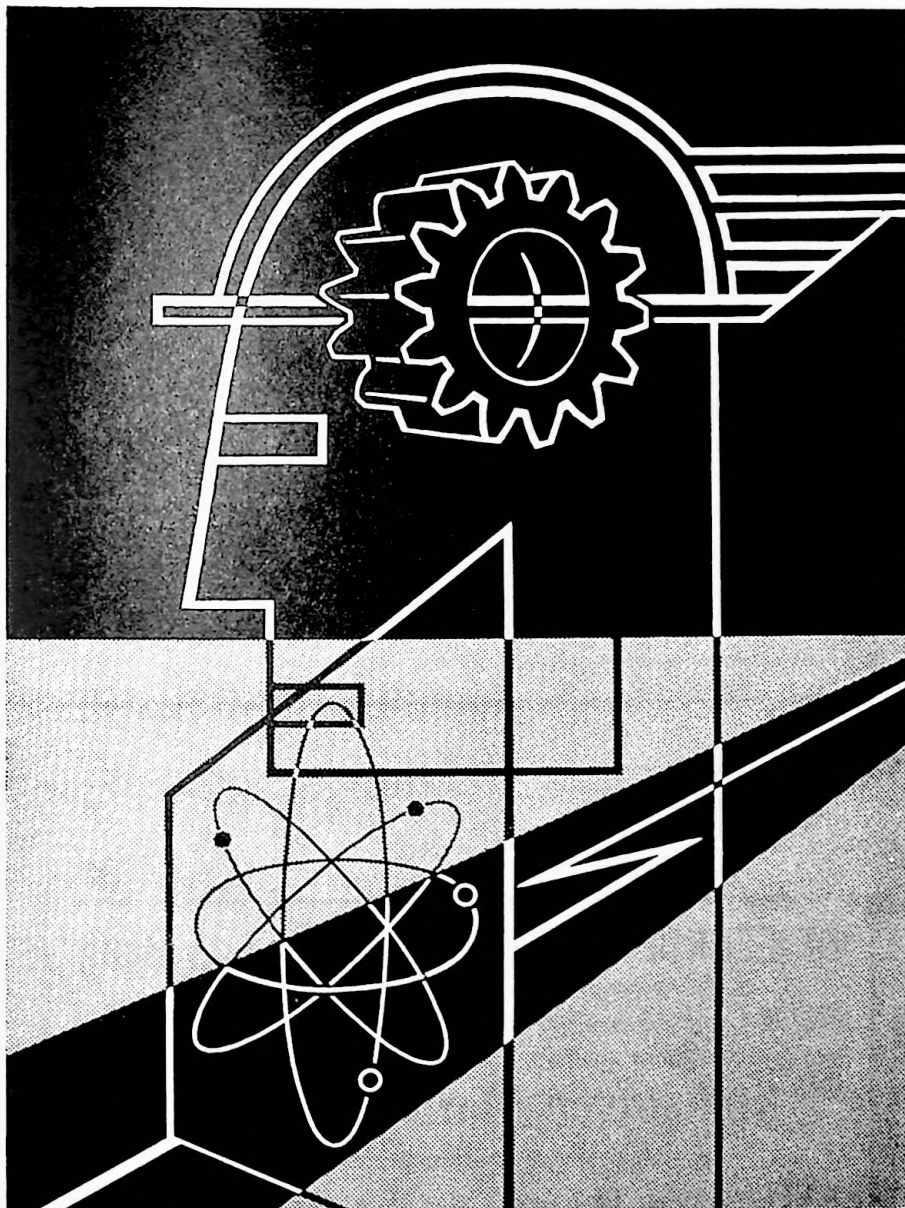
1952—1955

E. J. C. VAN HOOTEGEM (geb. 1907); ontving zijn officiersopleiding aan de S.R.O.I. en aan de K.M.A., werd in 1931 benoemd tot 2de luitenant der infanterie; was van 1946 tot 1947 leerling aan de H.K.S., volgde van 1948—1949 een cursus aan het Staffcollege te Camberley (Engeland) en vervulde vervolgens van 1949 tot 1952 de functie van leraar aan de H.K.S.; Kolonel Van Hootegem werd als Directeur H.K.S. opgevolgd door schrijver dezen en is sedertdien Hoofd van de Sectie G 3 van het Hoofdkwartier van de Generale Staf.

LITTERATUUROVERZICHT

- Enargus „Beschouwingen omtrent het aanhangig ontwerp van wet tot regeling van de opleiding en de bevordering der officieren van den Generalen Staf" (waarschijnlijk 1878).
- ... „Wet van de 21ste juli 1890 tot regeling van het Militair Onderwijs bij de Landmacht".
- A. R. Krayenhoff van de Leur „Ons Hoogste Militair Onderwijs" (1889).
- W. Cool „De Opleiding en Hogere Vorming in Nederland van den Officier der Landmacht hier te lande en voor Indië" (1890).
- ... „De verplaatsing der Hoogere Krijgsschool naar Breda" (ingezonden stuk in Het Vaderland 16 okt. 1893).
- ... „Beknopt overzicht van de Geschiedenis van het Militair Onderwijs sedert 1814" (Breda 1911).
- ... „Verslag van de Staatscommissie voor de reorganisatie van het Militair Onderwijs bij de Landmacht" (1913).
- W. E. van Dam van Isselt „Enige denkbeelden omtrent de opleiding en de plaatsing van Generale Stafofficieren" (Mil. Spectator 1915 nr. 2).
- Corn. van der Ven „De voormalige Rijksgieterij van Bronzen Geschut te 's-Gravenhage", artikel in „Het huis, oud en nieuw" (juni 1916).
- W. E. van Dam van Isselt „De applicatiescholen aan de K.M.A." (Almanak 1927 K.M.A. en H.C.).
- W. E. van Dam van Isselt „Zestig Jaren Hooger Militair Onderwijs" (Jubileumuitgave bij gelegenheid van het zestig-jarig bestaan der H.K.S. en het tien-jarig bestaan der Hogere Marine Krijgsschool in 1928).
- W. E. van Dam van Isselt „Luitenant-Generaal Wouter Cool — Een levensschets" (1930).
- ... Indisch Militair Tijdschrift 1941 nrs. 1 en 10.
- P. Desbois en R. Laulan „L'Ecole Militaire et l'Ecole Supérieure de Guerre".
- E. J. C. van Hootegem „Hogere Krijgsschool en opleiding tot officier van de Generale Staf" (Mil. Spectator 1954 nr. 6).

- E. J. C. van Hootegem „Nogmaals de opleiding tot officier van de Generale Staf" (Mil. Spectator 1954 nr. 9).
- E. R. d'Engelbronner „Tien jaren Hogere Krijgsschool" (Mil. Spectator 1956 nr. 4).
- J. C. Welleman „Verdere vorming van de beroepsofficier bij de K.L." (Mil. Spectator 1956 nr. 5).
- ... Military Review mei 1956.
„The Leavenworth Story" en andere artikelen.
- ... „Notitie over de Belgische Krijgsschool" (1957).
- John W. Masland en Laurence I. Radway „Soldiers and Scholars. Military education and national policy" (Princeton University Press 1957).
- ... Stukken van diverse aard uit het Archief van de Koninklijke Landmacht.

Koopman & Co

TECHNISCHE HANDEL-MAATSCHAPPI N.V.

KC 496

AMSTERDAM · STADHOUDERSKADE 6 · TEL. 87821 · POSTBUS 6049 · DJAKARTA · NEW YORK · BAGHDAD · PARAMARIBO · TEHERAN

R

DE ROTTERDAMSCHÉ
DROOGDOK MIJ. N.V.

DE GEBROEDERS VAN CLEEF - Den Haag

Binnen- en Buitenlandse Boekhandel sedert 1739

SPUI 28

TELEFOON 114074

GIRO 9346

Gaarne zenden wij onze catalogi van recente

Militaire en Maritieme werken

Uit voorraad leverbaar Amerikaanse

Militaire Hand- en Studieboeken

HISPANO-SUIZA
(NEDERLAND) N.V.
BREDA

*Centrale verwarming
Oliestook
Sanitair
Ventilatie en
Elektrotechniek*

Voor alle
bedrijven en instellingen

J. van Woensel N.V.

1e Helmersstraat 130
Tel. 020 82536

Filiaal:

J. P. Heyestraat 67
Tel. 020 83488

Een uniform is een apart
kledingstuk en vraagt
aparte behandeling

Dus . . . voor UW uniform

„DESTADPARIJS” N.V.

Sinds 1892

Wagenstaat 45-45a - DEN HAAG
Telef. 183077 - 3 lijnen

*Voor een kort of lang
verblijf naar . . .*

Hotel „t Hof van Gelre”

Alle comfort, 50 bedden
't Gehele jaar geopend!

NIEUWE WEG 36-38 - LOCHEM

Tel. 1620 (06730)
P. Finster (Dir. Eigenaar)

Telefoon 112612 - 180392

VAN REES & GREVE
Vertegenwoordigers
A. B. Bofors - Zweden

PARKSTRAAT 69 B - DEN HAAG

•
GESCHUT
MUNITIE
SPRINGSTOFFEN

★ DRUKKERIJ CEDO NULLI · DRUKKERIJ CEDO NULLI · DRUKKERIJ CEDO NULLI ★

Drukkerij Cedo Nulli

PERIODIEKEN
IN BOEKDRUK EN ROTATIE

★

WAGENSTRAAT 37 - 'S-GRAVENHAGE - TELEFOON 184466

★ DRUKKERIJ CEDO NULLI · DRUKKERIJ CEDO NULLI · DRUKKERIJ CEDO NULLI ★

DRUKKERIJ CEDO NULLI
WAGENSTRAAT 37
'S-GRAVENHAGE
TELEFOON 184466

DRUKKERIJ CEDO NULLI
WAGENSTRAAT 37
'S-GRAVENHAGE
TELEFOON 184466

Bünger

kranen zijn betrouwbare kranen.
Leverbaar voor alle doeleinden.
Hijsvermogen tot 12 ton.

Merton

Engelands meest geperfectioneerde Over-
loader. Leverbaar op rupsen en luchtbanden.
Stortheogte van 2,10 m tot 5 m.

Hobbs

Bedrijfsurenmeter, geeft het juiste aantal draai-
uren van de motor aan.

Le Roi

Compressors — Tractairs.

Moto-Bug

Een Koehring produkt.
Eén machine voor 3 doeleinden.
Hopperbody — Platform — Heftruck.

Winget-Parsons

Sleuventrekkers.
Breedte van 20 cm tot 120 cm.
Diepte tot 259 cm.

Elektrische Aggregaten

met benzine- en dieselmotoren.

H. ENGLEBERT N.V.

's-Gravenhage - Theresiastraat 145 Tel. 723904
Voorschoten - Dobbeweg 2-3 Tel. K1717-3401
Hollandia Haven - Ned. Nieuw Guinea

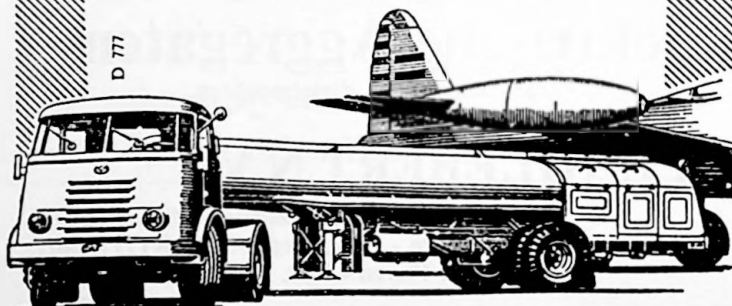
DAF's bijdrage tot de verdediging der vrije wereld

De fundamentele eisen, welke aan modern militair transportmaterieel worden gesteld, vormen de basis van het omvangrijke DAF-productieprogramma voor militaire voertuigen.

voor:

Artillerietrekkers	Tankwagens
Wapendragers	Schuilblusauto's
Manschappenwagens	Trekkers
Ambulances	Opleggers
Bussen	Aanhangwagens
Kippers	

D 777

VAN DOORNE'S AUTOMOBIELFABRIEK N.V. VAN DOORNE'S AANHANGWAGENFABRIEK N.V. · EINDHOVEN
TEL. 04100-82082 · 20 LUNEN

